

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE İŞSİZLİK
ÜZERİNE ETKİSİ: 2009-2015 YILLARI ARASI
TÜRKİYE İNCELEMESİ

Onur Çayan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur YORGANCILAR

Konya-2018

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Onur Çayan
	Numarası	154226001005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur Yorgancılar
Tezin Adı	ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİSİ: 2009-2015 YILLARI ARASI TÜRKİYE İNCELEMESİ	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Uluslararası İşgücü Göçü Ve İşsizlik Üzerine Etkisi: 2009-2015 Yılları Arası Türkiye İncelemesi" başlıklı bu çalışma 15.03.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Dr. Fatma Nur Yorgancılar (Doktor Öğretim Üyesi)	Danışman	
Prof. Dr. HALDUN SOYDAL	Üye	
Pr. Hısm Sancar PEKER (Doktor Öğretim Üyesi)	Üye	

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Onur Çayan
	Numarası	154226001005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİSİ: 2009-2015 YILLARI ARASI TÜRKİYE İNCELEMESİ	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Onur Çayan		
	Numarası	154226001005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur Yorgancılar		
	Tezin Adı	ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİSİ: 2009-2015 YILLARI ARASI TÜRKİYE İNCELEMESİ		

ÖZET

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Göç, kişilerin buldukları yerden, demografik, çevresel, siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilir. Tarihsel süreç içerisinde göçe neden olan faktörler farklı dönemlerde değişiklik göstermesine rağmen bunlar siyasal, ekonomik, eğitim, güvenlik ve dini amaçlı göçler olarak sıralanabilir. Ancak bu etkenler içinde ekonomik ve buna bağlı olanlar çoğunlukla ilk sırada gelir. Ayrıca, göç ve sayısız etkileri hem geleneksel hem de modern küresel iktisadi alanda en önemli konuların başında gelmektedir.

Sanayileşme süreciyle beraber Batı Avrupa’da işgücü açıkları ortaya çıkmıştır ve bu işgücü açığı sözleşmeli işçilik, kölelik ve 2.Dünya Savaşı’nın akabinde başlayan geçici göç gibi farklı uluslararası göç türleri ile karşılanmıştır. Fakat Batı Avrupa ülkeleri 1980’li yıllar itibariyle işgücü açıklarının karşıladıklarını ifade ederek uluslararası göç akımlarına önemli sınırlandırmalar getirerek neredeyse imkânsızlaştırmışlardır.

Türkiye kuruluşunun ilk dönemlerinde uluslararası bir nüfus mübadelesi neticesinde Türkiye nüfusu büyük ölçüde göç ile yenilenmiş, aynı dönemlerde yine yüksek rakamlara ulaşan bir soydaş göçü ile karşılaşmıştır. 1960’lı yıllardan sonra, Türkiye Batı Avrupa ülkelerine işgücü göndermeye başlamıştır. Ayrıca, Türkiye artık yalnızca göç alan ve veren bir ülke değil, aynı zamanda başka ülkelere göç etmek isteyen yabancılar için geçiş yapabilecekleri bir transit geçiş ülkesi durumuna da gelmiştir. Bu nedenle, bu araştırmanın temel amacı uluslararası işgücü göçünün nedenlerini, sonuçlarını, tarihsel eğilimlerini ve Türkiye’de uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerine etkilerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uluslararası Göç, Uluslararası İşgücü Göçü, İşsizlik

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Onur Çayan		
	Numarası	154226001005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur Yorgancılar		
	Tezin İngilizce Adı	İnternational Labor Migration and İmpact on Unemployment: An Investigation of Turkey Between 2009-2015 Years		

SUMMARY

The notion of migration is as old as the history of the mankind. Migration can be identified as a general move and a universal event in which the people move from their own places to another place due to the environmental, political, social and economic reasons. Although various factors have caused migration in different periods of the history, such factors can be listed as the political, economic, educational, safety and religious reasons. However, the economic reasons and those associated with are generally the most common ones. Besides, immigration and its numerous resulting effects have been a crucial topic worthy of discussion in both the traditional and modern global economic sphere.

Together with the industrialization process the deficiency in labor has emerged in the Western Europe and this deficiency in labor has been satisfied with different types of international migration such as indentured labors, slaves and beginning after 2.WorldWar, temporary migration. However, during the 1980's Western European countries restricted international migration and even has made it impossible, claiming that the deficiency in labor had already been shut down.

Turkey has renewed its population significantly as a result of an international population exchange and also in the same periods it has faced with a kin migration in higher numbers. After 1960s, Turkey has begun sending labor to Western European countries. In addition, Turkey has been not only source and destination country, but also a migration transit country for citizens of orgincountries to emigrate to other countries. For this reason, this study's main goal is to investigate the reasons, results, historical trends, and the corresponding effect of international migration of labor on unemployment in Turkey.

Keywords: Migration, International Migration, International Migration of Labor, Unemployment.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: ULUSLARARASI GÖÇ NEDENLERİ, ÇEŞİTLERİ VE KURAMLARI.....	4
1.1. Göç Kavramı	4
1.2. Uluslararası Göç Kavramı.....	6
1.2.1. Uluslararası Göçün Nedenleri	7
1.2.1.1. Ekonomik Nedenler	8
1.2.1.2. Sosyal ve Siyasal Nedenler.....	10
1.2.1.3. Demografik ve Çevresel Nedenler.....	10
1.3. Uluslararası Göç Türleri.....	11
1.3.1. İlkel Göç	12
1.3.2. Sürücü Göç	12
1.3.3. Zorunlu Göç.....	12
1.3.4. Gönüllü Göç	13
1.3.5. Mülteci Göçü	14
1.3.6. İşgücü Göçü.....	14
1.3.7. Geçici Göç	15
1.3.8. Kalıcı Göç.....	15
1.3.9. Kitle Göçü	15
1.3.10. Beyin Göçü.....	15
1.3.11.Düzenli ve Düzensiz Göç	16
1.4. Uluslararası Göç Kuramları	16
1.4.1. Neo-Klasik Ekonominin Makro Göç Kuramı	16
1.4.2. Neo-Klasik Ekonominin Mikro Göç Kuramı	18
1.4.3. Uluslararası Göçün İtme-Çekme Kuramı	20

1.4.4. Uluslararası Göçün Yeni Ekonomi Kuramı	21
1.4.5. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Göç Kuramı.....	24
1.4.6. İkiye Bölünmüş Piyasalar Kuramı.....	28
1.4.7. Ağ Kuramı	30
1.4.8. Göç Sistemleri Kuramı	34
2.BÖLÜM: ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ TARİHİ, NEDENLERİ, ETKİLERİ, ULUSLARARASI DÜZENLEMELERİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.....	37
2.1. Uluslararası İşgücü Göçü	37
2.2. Göçmen İşçi	38
2.2.1. Yasal Göçmen İşçi.....	39
2.2.2. Kaçak Göçmen İşçi.....	40
2.2.3. Misafir (Konuk) Göçmen İşçi	42
2.3. Uluslararası İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi	44
2.3.1. 16. ve 20. Yüzyıllar Arasındaki Uluslararası İşgücü Göçü Hareketleri ...	44
2.3.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Uluslararası İşgücü Göçü Hareketleri ..	46
2.3.3. 21. Yüzyıldaki Uluslararası İşgücü Göçü Hareketleri.....	48
2.4. Uluslararası İşgücü Göçünün Nedenleri	49
2.5. Uluslararası İşgücü Göçünün Etkileri	51
2.5.1. Uluslararası İşgücü Göçünün Kaynak Ülkeler Üzerine Etkileri	51
2.5.1.1. Olumlu Etkileri	52
2.5.1.2. Olumsuz Etkileri	53
2.5.2. Uluslararası İşgücü Göçünün Hedef Ülkeler Üzerine Etkileri	54
2.5.2.1. Olumlu Etkileri	55
2.5.2.2. Olumsuz Etkileri	55
2.6. Uluslararası İşgücü Göçüne İlişkin Uluslararası Düzenlemeler	57
2.6.1. İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşme.....	59
2.6.2. Göçmen İşçiler Hakkında 143 Sayılı Sözleşme	60
2.6.3. Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme	62
2.7. Uluslararası İşgücü Göçüne Yönelik Politika Önerileri.....	66
2.7.1. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Politika Önerileri	66
2.7.2. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün Politika Önerileri.....	73

3.BÖLÜM: TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN TARİHİ, DÜZENLEMELERİ VE İŞSİZLİĞE ETKİSİ: 2009-2015 DÖNEMİ ANALİZİ	79
3.1. Türkiye’de Uluslararası İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi	79
3.1.1. Türkiye’den Yurtdışına Yönelen İşgücü Göçü.....	79
3.1.2. Yurtdışından Türkiye’ye Yönelen İşgücü Göçü.....	87
3.2. Türkiye’nin Uluslararası İşgücü Göçü Politikaları	89
3.3. Türkiye’de Uluslararası İşgücü Göçüne İlişkin Yasal Düzenlemeler	91
3.3.1. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun	91
3.3.2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	97
3.3.3. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu	101
3.4. Literatür Taraması	105
3.5. 2009-2015 Yılları Arasında Türkiye’deki Uluslararası İşgücü Göçü ve İşsizlik Üzerine Etkisi.....	107
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	145

TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 1: Uluslararası İşgücü Göçünün İtici Ve Çekici Nedenleri	50
Tablo 2: Türkiye'nin 1961-1967 Yılları Arasında İmzaladığı İkili İşgücü Anlaşmaları	81
Tablo 3: İş Ve İşçi Bulma Kurumu Aracılığıyla 1961-1975 Yılları Arasında Ülke Bazında Türkiye'den Yurtdışına Gönderilen İşçi Sayısı	83
Tablo 4: Türkiye'nin 1975-2013 Yılları Arasında İmzaladığı İkili İşgücü Anlaşmaları	86
Tablo 5: Türkiye'de 2004-2009 Yılları Arasında İzin Türü Bazında Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	108
Tablo 6: Türkiye'de 2010 Yılında Aylara Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	109
Tablo 7: Türkiye'de 2010 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	110
Tablo 8: Türkiye'de 2011 Yılında Aylara Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	111
Tablo 9: Türkiye'de 2011 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	112
Tablo 10: Türkiye'de 2011 Yılında Ekonomik Faaliyet Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	113
Tablo 11: Türkiye'de 2011 Yılında Uyruklara Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	114
Tablo 12: Türkiye'de 2012 Yılında Aylara Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	115
Tablo 13: Türkiye'de 2012 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	117
Tablo 14: Türkiye'de 2012 Yılında Ekonomik Faaliyet Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	118
Tablo 15: Türkiye'de 2012 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	119
Tablo 16: Türkiye'de 2013 Yılında Aylara Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	121
Tablo 17: Türkiye'de 2013 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	122
Tablo 18: Türkiye'de 2013 Yılında Ekonomik Faaliyet Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	123
Tablo 19: Türkiye'de 2013 Yılında Uyruklara Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	124
Tablo 20: Türkiye'de 2014 Yılında Aylara Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	125
Tablo 21: Türkiye'de 2014 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	127

Tablo 22: Türkiye’de 2014 Yılında Ekonomik Faaliyet Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	128
Tablo 23: Türkiye’de 2014 Yılında Uyruklara Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	129
Tablo 24: Türkiye’de 2015 Yılında Aylara Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	131
Tablo 25: Türkiye’de 2015 Yılında Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	132
Tablo 26: Türkiye’de 2015 Yılında Ekonomik Faaliyet Ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	133
Tablo 27: Türkiye’de 2015 Yılında Uyruklara Ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı	134
Grafik 1: Uluslararası İşgücü Göçünün Ücretler Ve İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	9
Grafik 2: Yıllara Göre Türkiye’deki Çalışma İzni Ve İşsiz Kişi Sayısı (2009-2015) (Bin).....	135
Grafik 3: Yıllara Göre Türkiye’de İşsizlik Ve Çalışma İzni Başvurusu Artış Oranı (%).....	137

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBYKP	: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BM	: Birleşmiş Milletler
COE	: Avrupa Konseyi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
ICMW	: Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korumasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
NACE Rev.2	: Altılı Ekonomik Faaliyet Sınıflaması
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SOPEMI	: Göçle İlgili Sürekli Raporlama Mekanizması
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TL	: Türk Lirası
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
YÇİHK	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
YÇİHKUY	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç, insan yaşantısının kaçınılmaz hareketlerinden biri ve aynı zamanda sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerle kişilerin kitlesel ya da bireysel olarak yer değiştirme hareketidir. Uluslararası göç, belirli bir ülkeden başka bir ülkeye doğru gerçekleşen bireysel veya kitlesel nüfus hareketidir. Uluslararası işgücü göçü ise, göç yoluyla kişilerin iş bulmak, kendilerine ve ailelerine daha iyi yaşama imkanı sağlamak veya daha iyi şartlar içinde yaşamak amacıyla iki ülke arasında yer değiştirmesidir.

Göç hareketinin tarihi her ne kadar çok eski zamanlara dayansa da bugünkü anlamda, üzerinde durduğumuz işgücü göçü ancak 19. yüzyıl içinde gelişen bir olgudur. 19. yüzyıl öncesinde Batı Avrupa ülkelerinin sömürge ülkelerden getirdikleri köleler uluslararası işgücü göçünün bir örneğidir. Ancak bu tarihlerde gerçekleşen uluslararası işgücü göçü ile günümüz işgücü göçü arasında farklar bulunmaktadır. Bu tarihlerde gerçekleşen uluslararası işgücü göçü ile günümüzde gerçekleşen işgücü göçleri arasında en büyük fark kölelik zorlamaya dayalı iken günümüzdeki uluslararası işgücü göçünün büyük bir kısmı göçmenlerin isteğine dayalıdır. 19. yüzyılda köleliğin kaldırılmasının akabinde sözleşmeli işçilik kavramının ortaya çıkmasıyla günümüzdeki uluslararası işgücü göçü olgusunun temelleri atılmıştır.

19. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimiyle birlikte eski sömürgelerden gelen sözleşmeli işçiler ve sanayi devrimin etkisinin az olduğu Avrupa ülkelerinden gelen işçiler ile Batı Avrupa ülkelerine yönelik uluslararası işgücü göçü hız kazanmıştır. 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla duraklayan uluslararası işgücü göçü, 2. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa ülkelerinin çöken ekonomilerini yeniden ayağa kaldırmak amacıyla işgücü açıklarını diğer ülkelerden karşılamak için yaptıkları ikili anlaşmalar ile tekrar canlanmıştır. Daha sonrasında bu canlılık ülkelerin işgücü göçüne yönelik uyguladıkları kısıtlamalar ile azalmıştır.

Uluslararası işgücü göçü, hem kaynak ülkenin hem de hedef ülkenin kültürel, siyasal, sosyal ve ekonomik yapılarını büyük ölçüde etkileyen bir olaydır. Bu yüzden ekonomik sistem ve diğer uluslararası eğilimler, ülkelerin siyasal ve ekonomik önceliklerini etkilemiştir, ülkelerin uluslararası işgücü göçü politikaları da bu önceliklere göre şekillenmiştir. Ülkelerin uluslararası işgücü göçü politikaları

uluslararası göç hareketleri açısında büyük öneme sahiptir. Bu nedenle tüm ülkeler, belirli ölçüde uluslararası işgücü göçü politikası geliştirmektedir.

Uluslararası işgücü göçünün en temel ögesi, işçi hareketinin bir ülkeden başka bir ülkeye yönelik olmasıdır. Bu bağlamda, göç sürecine birden fazla ülke katılmaktadır. Bir başka ifadeyle, göçün tüm aşamalarında hem göçe kaynaklık eden ülke hem göç eden işçi hem de göçe hedef olan ülkeyle alakalı çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bu durum neticesinde uluslararası işgücü göçü, tüm bu faktörler üzerindeki etkinin sonuçlarını hem kaynak hem de hedef ülkede göstermektedir.

2015 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre dünya genelinde yaklaşık 150 milyon göçmen işçi buluşu tahmin edilmektedir. Bu rakam 2015 yılında dünya istihdam edilen kişi sayısının %4,5'ine tekabül etmektedir. 150 milyon göçmen işçinin aile fertlerini ve ekonomik nedenler haricinde göç eden kişilerin de işgücü potansiyelini düşündüğümüzde göç veren ve göç alan ülkeler için göçmenlerin göz ardı edilemeyecek düzeyde yüksek bir öneme sahip olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, uluslararası işgücü göçünün tarihinin, çeşitlerinin kuramlarının, incelenmesi ve Türkiye'de uluslararası işgücü göçünün Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri yardımıyla işsizliğe etkisinin ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmada Uluslararası İşgücü Göçünün İşsizlik Üzerine Etkisi: 2009-2015 Yılları Arası Türkiye İncelemesi konusunun tercih edilmesinin sebebi ise uluslararası işgücü göçü konusunun gün geçtikçe daha önemli hale gelmesi ve Türkiye'de bu alanda yapılmış detaylı bir çalışmanın bulunmamasıdır.

Bu bağlamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın 1. bölümünde, uluslararası göç kavramı, çeşitleri ve kuramları farklı bakış açılarıyla incelenmiş ve uluslararası göçün nedenleri ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın 2. bölümünde, uluslararası işgücü göçü olgusu kapsamında göçmen işçi ve uluslararası işgücü göçünün tarihsel aşamaları incelenmiş ve uluslararası işgücü göçünün nedenleri, göç alan ülke ve göç veren ülkeye etkileri analiz edilmiştir. Bu

bağlamda uluslararası işgücü göçüne dair düzenlemeler ve politikalar detaylı bilgi verilmiştir.

Çalışmanın 3. bölümünde, Türkiye üzerine yoğunlaşmıştır. Modern Türkiye’de uluslararası işgücü göçü hareketleri, uluslararası işgücü göçüne yönelik uygulanan politikalar ve uluslararası işgücüne dair hukuksal düzenlemeler incelenmiştir. Ayrıca uluslararası işgücü göçü ile işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz eden farklı çalışmalar sonuçları ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve TÜİK verileri ışığında 2009-2015 yıllarında Türkiye’de uluslararası işgücü göçü ile işsizlik ilişkisi analiz edilmiştir.

1.BÖLÜM: ULUSLARARASI GÖÇ NEDENLERİ, ÇEŞİTLERİ VE KURAMLARI

1.1. Göç Kavramı

Göç, dini, ekonomik, sosyal, siyasi ve diğer nedenlerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının bir bölümünü veya tamamını geçirmek üzere bir bölgeden, bir başka bölgeye yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç, bir başka ifade ile de coğrafi mekan değiştirme sürecinin sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004:11).

Kent Sosyolojisi adlı kitapta Savaş Çağlayan'ın yazdığı Göç Kavramı ve Kurumları bölümünde ortaya koyduğu üzere göç, belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketidir. Sosyolojik olarak göç sadece modern toplumlara has bir konu olmanın ötesinde insanlığın yeryüzündeki varlığıyla ortaya çıkan bir olgudur. Bu bağlamda, göçün tarihini insanlığın tarihiyle başlatmak mümkündür. Göç belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketidir. Sosyolojik göç araştırmaları birbirlerinden farklıdır ve genelde iktisadi gelişme, akrabalık ya da toplumsal ağlar gibi konulara yönelik sorunları incelemektedir (Tılıç vd., 2013: 85).

Orhan Hancerlioğlu'nun Toplumbilim Sözlüğü'nde ise göç bir yerden başka bir yere gitmek şeklinde tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 2001: 158). Özer Ozankaya ise Toplumbilim kitabında göçü, kişilerin ya da toplumsal grupların yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere girmesi olarak açıklamıştır. Aynı eserde göç çeşitleri ise, bir ülkedeki kişilerin ya da toplumsal grupların başka bir ülkeye gitmesi dış göç, aynı ülke sınırları içerisinde kişilerin ya da toplumsal grupların bir yerden başka bir yere gitmesi iç göç olarak tanımlanmıştır (Ozankaya, 1991: 89).

Enver Özkalp'e göre göç, kişilerin bir coğrafi bölgeden diğer bir bölgeye olan hareketliliğini ifade eden bir olgudur (Özkalp, 2015: 209). Joseph Fichter'in en genel

yorumuyla göç, insanların zamanda, fiziki mekanda veya sosyal yapılarıdaki hareketliliklerine işaret eder. Alfred Marshall'a göre ise göç, kişilerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini kapsamaktadır (Güneş, 2012: 184).

Türk Dil Kurumu'nun tanımında göç, evden eve taşıma, nakil ve göç sırasında taşınan eşyaların tümü anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle toplumsal, siyasi, ekonomik sebeplerle kişilerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, hicret, muhaceret, taşınma anlamına gelmektedir (TDK, 2017).

Göç kavramının yüzyıllardan beri süregelen mevcudiyeti içinde yer değiştirme eylemlerini görmek mümkündür. Ancak yer değiştirme hareketini kabul etmekle birlikte, göç kavramı zaman içinde gelişip farklı anlamlar ve vasıflar kazanmıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik bazı faktörlerin etkisiyle gerçekleşen göç, yol açtığı sonuçlar neticesinde göç alan ve göç veren merkezleri etkisi altına almıştır. Bu etkileşim sonucunda göç, kavramsal olarak varlığını devam ettirmiş ve her bölgede var olan bir olgu haline gelmiştir (Sayın vd., 2016: 2).

Sosyal sistemin bozulan dengelerini yeniden sağlamak için ortaya çıkan bir mekanizma olarak da tanımlanan göç, toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak meydana gelen tek yönlü bir uyum hareketi olarak kabul edilmektedir. Göç, nüfusu bir alanda yeniden dağıtarak ve işgücünün, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağılımını sağlayacak alan organizasyonunun yeni koşullara uyumunda en etkin mekanizmalardan birisidir (Tekeli, 1975: 158-159).

Göç, özünde sosyal bir hareket olmasına rağmen, iktisadi hayattan kültüre kadar yaşamın her alanını etkileyen ana değişim araçlarından birisidir. Göç temelinde yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da, toplumun ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yapısı ile yakın ilişkili olup, onları derinden etkileyen bir sosyal olay olarak da ortaya çıkmıştır. Temelde iç ve uluslararası göç olarak iki bölümde incelenmektedir. İç göç, ülke hudutları içinde çeşitli merkezler arasında yer değiştirme hareketi olarak, uluslararası göç, kişilerin veya toplulukların ülke sınırlarını geçerek

farklı ülkelere yönelik yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (Sayın vd., 2016: 2).

1.2. Uluslararası Göç Kavramı

Disiplinler arası bir kavram olarak karşımıza çıkan uluslararası göç kavramına dair geniş bir tanım zenginliği bulunmaktadır. En genel anlamıyla uluslararası göç belli bir ülkeden başka bir ülkeye doğru gerçekleşen nüfus hareketi şeklinde tanımlanmaktadır. Uluslararası göç hukukuna göre insanların belirli bir süreliğine veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek gayesiyle kaynak ülkelerinden veya geçici olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları uluslararası göç olarak tanımlanmıştır (Naz, 2015: 4).

Uluslararası göç kavramının neden ve sonuç eksenli karmaşık niteliği, göç olgusunun daha iyi anlaşılmasına yönelik yaklaşımların ortaya çıkmasına ve bu yaklaşımların gelişip farklılaşmasına yol açmıştır. Uluslararası göç olgusu, ulusal ve uluslararası boyuttaki politik, sosyoekonomik dönüşüm ve değişimlerden etkilenmekte, aynı zamanda değişimlerin önemli bir yapı taşı olma özelliği taşımaktadır. Bu sebeple uluslararası göç olgusunun diğer değişkenlerden ayrı tutularak teorik çerçeve kapsamında açıklanması mümkün gözükmemektedir. Uluslararası göç olgusunun çok disiplinli ve disiplinler arası bir konu olması olgunun siyaset, antropoloji, sosyoloji ve iktisat bilimi gibi farklı alanlardaki araştırmacılar tarafından incelenmesini sağlamıştır (Aktaş, 2015: 198).

Sosyal psikoloji, uluslararası göç olgusunun sosyal toplumlar ve gruplar üzerindeki etkileri; beşeri coğrafya bilimi, uluslararası göç olgusunun yerleşim üzerine etkileri; nüfus bilimi, uluslararası göç olgusunun demografik yapı üzerine etkileri; sosyoloji bilimi, uluslararası göç olgusunun sosyal ilişkiler boyutunu ve sosyal ağların göçün oluşumu ve gelişimi üzerindeki etkileriyle sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri; iktisat bilimi ise, uluslararası göçün ekonomik nedenleriyle ekonomi üzerindeki etkisi konularını incelemektedir. Başka bir deyişle, iktisat bilimine göre bir üretim faktörü hareketi, nüfus bilimine göre nüfus hareketi, beşeri coğrafya bilimine göre mekânsal değişiklik olarak adlandırılır (Yüce, 2003: 9).

Lewis uluslararası göçün, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ücret farklarının ve emek piyasası dengesizliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu bağlamda ortaya koyduğu süreç, emek arzı ve talebi arasındaki ücret dengesizlikleriyle sonuçlanan fakir ve zengin ülke arasında sermaye kaynakları ve işgücünde görülen faktör donanım farklılıklarıdır. Bu farklılıklar neticesinde fakir ülkelerden zengin ülkelere uluslararası göç hareketi gerçekleşmektedir (Güllüoğınar, 2012: 58).

Thomas Faist'e göre uluslararası göç, çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki iki ya da daha fazla konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok yönlü kültürel, siyasi, demografik ve ekonomik bir süreç olmakla beraber, özellikle 1950'lerden itibaren dünyanın bütün bölgelerinde sosyal dönüşüm ve kalkınmanın esas aktörlerinden biri olmuştur (Naz, 2015: 4).

Diğer bilim insanlarının uluslararası göç tanımları ise:

- Belirlenen bir dönemde kalıcı veya zamanlı yer değiştirme durumudur (Samuel ve Susan, 2002: 31).
- Dünyayı yaklaşık 200 ülkeye ayıran sınırları aşmaktır (Castles, 2000: 269).
- Emek ve sermayenin coğrafî dağılımdaki dengesizliğin bir sonucudur (Arango, 2000: 285).
- İnsan sermayesi yatırımının bir şeklidir (Sjaastad, 1962: 80).

Uluslararası göç ile din, dil, kültür, gelenek ve benzeri pek çok açıdan birbirinden tümüyle farklı geçmişlere sahip olan kişiler aynı ortamda hayatını sürdürmek durumunda kalmaktadır. Bu durum çeşitli uyum sorunlarını beraberinde getirmekte; zaman ilerledikçe çözümü zorlaşan sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Akkayan, 1979: 21). Bu sorunlara rağmen kişilerin uluslararası göç hareketine katılmasının birçok sebebi vardır.

1.2.1. Uluslararası Göçün Nedenleri

Göç, ister ülke sınırları içinde ister ülke sınırlarının ötesinde gerçekleşsin, yaşanan bölgenin olumsuz şartlarından uzaklaşmak veya gidilecek ülkenin olumlu

şartlarından yararlanmak hedefiyle ortaya çıkmaktadır. Kişilerin yer değiştirme hareketlerine sebep olan koşullar, bulunan yere ve zamana göre değişiklik gösterebilmektedir. Daha iyi eğitim olanakları, siyasi sığınma talebi, aile birleştirme politikaları, siyasi istikrarsızlıklar, şiddet ve savaş ortamından kaçış, refah artışı gibi birçok sebepten dolayı kitlesel ve bireysel uluslararası göç yaşanmış ve yaşanmaktadır. Günümüzde uluslararası göç akımlarının başlıca belirleyicisi, gelişmiş ülkelerin uyguladıkları uluslararası göç politikalarıdır. Ayrıca gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin itici etkenlerinin fazla olması da uluslararası göç oranlarını artırmaktadır (Bayraklı, 2007: 28-29). Uluslararası göç hareketlerinin ekonomik, sosyal, siyasal, demografik ve çevresel nedenlerini açıklamak mümkündür.

1.2.1.1. Ekonomik Nedenler

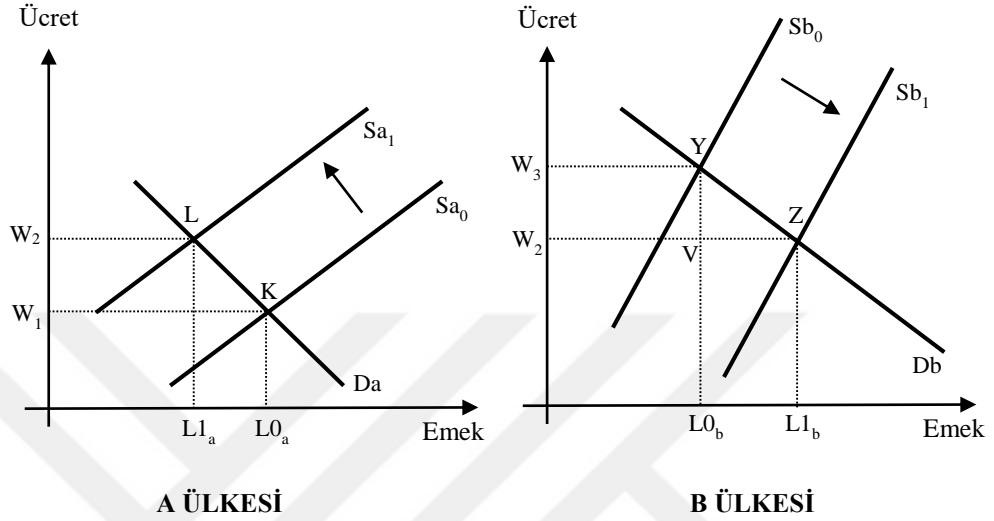
Dünyadaki ilk kitlesel uluslararası göç hareketi temelinde ekonomik bir nedene dayanmaktadır. Bu göç hareketi Amerika'daki tarımsal emek talebini karşılamak üzere 1619-1776 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Milyonlarca siyahi işgücü Amerika'ya götürülmüştür. Sanayi inkılabının gerçekleştiği dönemde Avrupa'da ortaya çıkan işgücü kıtlığı büyük bir göç olgusunu ortaya çıkarmış ve sonucunda 1846-1932 yılları arasında 50 milyondan fazla kişi Avrupa'ya göç etmiştir (Tokatlı, 2011: 54).

İlker Parasız ve Melike Bildirici'ye göre, uluslararası göç kararının esas nedeni, net gelirdeki yaşam boyu artış beklentisidir (Parasız ve Bildirici, 2002: 144). Erol Kutlu, uluslararası göç hareketlerinin esas nedeni olarak göç veren yani kaynak ülkelerin itici etkenleriyle göç alan yani hedef ülkenin çekici etkenleri olduğunu vurgulamaktadır (Kutlu, 1992: 8).

Düşük ücretler, vergi oranlarının yatırımları kısıtlayacak düzeydeki yüksekliği, ekonomik istikrarsızlık ve buna bağlı olarak kişilerin ekonomik açıdan gelecek kaygısı taşıması, düşük sosyal haklar, kötü çalışma koşulları, başka ülkelere kıyasla düşük yaşam kalitesi, yüksek öğrenimini tamamlamış kişilerin büyük bir kısmının kendi meslekleriyle ilgisiz alanlarda çalıştırılması, hem maddi hem manevi tatminsizliklerin ortaya çıkması, nitelikli kişilerin iş bulamaması, yoksulluk, işsizlik oranlarının yüksekliği gibi birçok ekonomik neden göçe yol açmaktadır (Bayraklı, 2007: 29).

Ücret düzeyindeki farklılıkların uluslararası göçe neden olması aşağıdaki grafikler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Grafik 1: Uluslararası İşgücü Göçünün Ücretler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri

Kaynak: Bayraklı, 2007: 29.

Göç Öncesi Durumlar

	A Ülkesi	B Ülkesi
Denge Noktası	K	Y
Ücret Düzeyi	W_1	W_3
Emek Miktarı	$L0_a$	$L0_b$

Göç Sonrası Durumlar

	A Ülkesi	B Ülkesi
Denge Noktası	L	Z
Ücret Düzeyi	W_2	W_2
Emek Miktarı	$L1_a$	$L1_b$

Göç öncesinde A ülkesinde K denge noktasında W_1 ücret düzeyinde $L0_a$ kadar emek istihdam edilmektedir. B ülkesinde ise Y denge noktasında W_3 ücret düzeyinde $L0_b$ kadar emek istihdam edilmektedir. A ve B ülkeleri arasındaki ücret farklılığı

sebebiyle işçiler düşük ücret aldıkları A ülkesinden yüksek ücret düzeyi olan B ülkesine göç kararı almışlardır. Göç hareketinin gerçekleşmesi neticesinde A ülkesindeki emek arzı azalacağından ücret düzeyi W_1 'den W_2 'ye çıkacaktır. B ülkesinde ise göçmen işçiler sebebiyle emek arzı artacak ve ücret düzeyi W_3 'ten W_2 'ye düşecektir. Göç sonrası her iki ülkede de ücretler aynı düzeyde dengeye gelecektir. Buradan çıkacak sonuç, göçlerin ücret seviyelerine etkisidir. Göç hareketleri ücret seviyelerini dengeye getirmeye zorlar.

1.2.1.2. Sosyal ve Siyasal Nedenler

Geçmişte ve günümüzde uluslararası göç hareketlerinin sadece ekonomik nedenlerden kaynaklandığını söylemek yanlış olur. Şiddet, baskı ve savaş uluslararası göç hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İnsan hakları ihlali ve sivil çatışmalar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kişileri göçe mecbur bırakmaktadır (Tokatlı, 2011: 71). Bir başka ifadeyle daha yüksek gelir düzeyi, daha iyi hayat şartları gibi refah arttırıcı ekonomik sebeplerin yanı sıra ülke içindeki farklılıkların neden olduğu ayrımcılık, yurttaş mübadele politikaları, siyasal istikrarsızlık, rejim değişiklikleri gibi siyasal ve sosyal etkenler de uluslararası göç akımlarına neden olabilmektedir. Ayrıca macera arama, yeni deneyimler kazanma, dünya turu ve yabancı ülkelerde çalışıp ülkelerine geri dönenlerin kazandıkları sosyal saygınlık gibi nedenler de vardır (Kutlu, 1992: 89).

Orta Doğu'da yıllarca süren savaşlar ve istikrarsızlıklar (İran'daki rejim değişikliği Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Afganistan'ı işgali, SSCB'nin ekonomik ve siyasi sisteminin çöküşü, Taliban rejiminin uygulamaları) kişileri göçe iten siyasal sebeplerdir. Bunlara ek olarak, Soğuk Savaş sonrasında Balkanlar ve Kafkasya'daki siyasal istikrarsızlıklar ve çeşitli şiddet olaylarına maruz kalan azınlıkların göç etmeleri, ülkemizin de komşusu olan Suriye'deki siyasal istikrarsızlık ve savaş ortamı kişileri uluslararası göçe mecbur bırakarak yakın zamanlarda görülen en çarpıcı siyasal nedenlere örneklerdir (Toksöz, 2006: 191).

1.2.1.3. Demografik ve Çevresel Nedenler

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin demografik özelliklerinin en belirgin olanı, nüfus artışının sürekli ve yüksek oranda olmasıdır. Doğum, ölüm ve uluslararası

göç oranları nüfusun büyüklüğünü ve artışını etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde doğum oranının düşük olması nüfus artış oranının düşük olmasına yol açmaktadır. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkede bu durum tam tersidir. Doğum oranlarının yüksek olması aktif olmayan nüfusun artmasına ve bağımlılık oranının yükselmesine yol açmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki çalışma çağındaki nüfusun yetersizliği, işçi ücretlerinin artmasına, ücretlerdeki bu artışın fiyatlara yansıtılmaması da firma karlarının azalmasına neden olacaktır. Bu nedenle, emek arzı açığının kapatılması için yurtdışından işgücü ithal edilecektir (Bayraklı, 2007: 34).

Demografik nedenlerin yanı sıra yaşanan çevre felaketleri de, kişilerin yaşamış oldukları bölgeden zorunlu olarak göç etmelerine neden olmaktadır. Yaşanan doğal felaketler, iklim değişiklikleri; toprak ve su gibi doğal kaynaklar üzerinde negatif sonuçlara neden olacaktır. Bu çevresel sorunların etkisinin akabinde kişiler göçe yönelecektir (Tokatlı, 2011: 71).

Son yıllarda Dünya'yı en çok etkileyen çevresel sorun küresel ısınmadır. Küresel ısınmanın çevre üzerindeki etkisine değinen Birleşmiş Milletler (BM) uzmanları, kuraklık, ormanlık alanların yok olması, toprağın veriminin azalması ve diğer çevresel olumsuzluklar sebebiyle önümüzdeki yıllarda yaklaşık 50 milyon insanın göç etmek zorunda kalacaklarını açıklamıştır (Bayraklı, 2007: 35).

Uluslararası göçün bir diğer nedeni ise ülkeler arasındaki eğitim kalitesi farklarıdır. Kaynak ülkelerin, eğitim harcamalarının düşüklüğü nedeniyle toplumun bazı kesimlerinde eğitim düzeyi yetersiz kalmaktadır. Ayrıca eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması, ülke gereksinimlerine göre planlı işgücü yetiştirilmemesi, eğitim alan kişilerin kendi ülkelerinde çalışmaları konusunda motivasyon eksikliği gibi itici faktörler uluslararası göçe neden olmaktadır (Bayraklı, 2007: 35).

1.3. Uluslararası Göç Türleri

Uluslararası göç hareketlerini nitelik, içerik ve kapsam gibi açılardan ele aldığımızda uluslararası göç türleri olarak ilkel, sürücü, zorunlu, gönüllü, mülteci, işgücü, geçici, kalıcı, kitle, beyin, düzenli ve düzensiz şeklinde sıralamak mümkündür. Bununla birlikte, sıraladığımız göç türlerinin bazen birlikte gerçekleştiği de

görülmektedir. Örneğin, kitle göçün aynı zamanda bir kalıcı göç türü oluşturabildiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

1.3.1. İlkel Göç

Bireylerin veya grupların başa çıkmadıkları, kıtlık, kuraklık ya da doğal olaylardan kurtulmak gayesiyle başlattıkları yer değiştirme hareketine ilkel göç adı verilmektedir. Dünya tarihi, bu kapsamdaki itici faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan birçok ilkel göç hareketi örneği ile doludur (Naz, 2015: 19).

1.3.2. Sürücü Göç

Kişilerin veya grupların, siyasi otoritenin veya bir grubun şiddet içerebilen zorlamasıyla, yaşadığı bölgeden ilkel şartlar altında ve aniden bir başka bölgeye götürülmeleri veya gitmeye zorlanmaları sonucu yer değiştirmeleri sürücü göç olarak adlandırılır. Bu göç türüne örnek olarak Nazi Almanyası'ndaki Yahudilerin yaşadığı göç hareketi gösterilmektedir (Kaynak ve Yinanç, 1992: 105).

1.3.3. Zorunlu Göç

Bu göç türü, sürücü göçe benzer gibi görülse de aralarında bazı farklılıklar vardır. En önemli fark bu göç türünde sürgün ve şiddet içeren zorlamaların olmamasıdır. Genellikle topluluğun çoğunluğunun isteğine uygun olarak, bazen de bu isteğin tersine, ülke dışına göçe imkan sağlayacak ve ülke içine göçü onaylayacak iki ülkenin kendi etnik kökenlerinden olan ve kültür çevresinde yer alan grupları değiştirmek veya yalnızca bir grubun diğer ülkeye göç etmesi halinde gerçekleşen harekete zorunlu göç denir. 1922-1930 yılları arasında Yunanistan ile Türkiye arasında nüfus değişimi iki ülkedeki grupları açısından da bir zorunlu göçtür (Çavuşoğlu, 2006: 2).

Siyasi koşullar ve doğal afetler gibi faktörler de zorunlu göç hareketlerini ortaya çıkmasına neden olabilir. İç savaşlar, uluslararası çıkar çatışmaları, doğal felaketler, açlık, kıtlık, salgın hastalıklar ve özellikle insan hakları ihlalleri, milyonlarca kişinin ikamet ettikleri toprakları, yasal veya yasadışı yollardan terk etmek zorunda bırakmıştır. 20. yüzyıl boyunca dini ve etnik çıkar çatışmalarıyla, ülke içindeki ve

uluslararası düzeydeki savaşların sayısının çok olması ve bu sayının her geçen gün yoğunlaşması zorunlu göç akımlarını artırmıştır (Naz, 2015: 19).

1.3.4. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, zorunlu göçe oranla çok daha esnektir. Gönüllü göç hareketinin yaşanmasını, göç etme olasılığı ve isteği olan insanların iradesi belirlemektedir. Bu göç türünde neredeyse tüm ayrıntılar ve yönler, kaynak ülke hükümeti ile hedef ülke hükümeti arasındaki uzlaşma esaslarına göre yürütülmektedir. Bireysel başvuru yoluyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, bireylerin göç başvurusunda bulunabilmesi, başvurunun onaylanması, hedef ve kaynak ülkenin resmi makamlarının öngördüğü koşulları yerine getirmesine ve bazı koşulları taşımasına bağlıdır. Süreç genellikle, kaynak ülkenin belirli makamlarından alınan belgelerle hedef ülkenin diplomatik temsilcilerine yapılan serbest göç vizesi başvurularının, gerekli inceleme ve onayların akabinde bireye vizenin verilmesi veya reddedilmesi biçiminde gerçekleşmektedir (Naz, 2015: 22).

Gönüllü göçün ortaya çıkmasında genel olarak kaynak ülkenin itici faktörleri ile hedef ülkenin çekici faktörleri etkilidir.

Gönüllü göçe neden olan çekici faktörler:

- Kariyer yapma hevesi ve düzenli çalışma şartları,
- Yüksek ücret isteği,
- Sağlık, eğitim gibi sosyal hizmetlerden daha iyi yararlanma isteği,
- Kişisel özgürlük ve inançları daha iyi yaşama hevesidir.

Gönüllü göçe neden olan itici faktörler:

- Yetenekten çok kıdemi önemseyen idari düzen,
- İş ortamındaki huzursuzluklar,
- Düşük ücret düzeyi,
- Siyasal haklara karşı yapılan baskılar,
- Siyasal belirsizliklerdir.

Sayılan çekici ve itici faktörlere, iletişim, ulaşım ve piyasa sistemleri alanlarındaki teknolojik ilerlemenin etkileri de dahil edildiğinde, artan toplumsal ve fiziksel hareketlilik, ülke sınırlarını geçen yoğunlaşmış bir uluslararası göçe evirilmektedir. Dünyanın en uzak köşesindeki bir gelişmenin aynı gün hatta aynı saat için dünyanın farklı bir köşesinden duyulması ve kıtalar arası mesafelerin yok olmasını sağlayan gelişmiş iletişim teknolojileri gelişmekte olan ülkelerdeki işsiz kesimi kendi ülkesi dışında imkanlar arayamaya yöneltmiştir (Güven, 1977: 14).

Bu bağlamda son 40 yılda, küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arasındaki ücret farkı artmış ve haber alma mekanizmaları güçlenmiştir. Böylece, kaynak ülkelerinde beklentileri karşılanmayan, çoğunlukla yaşamlarını devam ettirmekte ciddi zorluklar çeken kişilerin bir kısmı, istihdam edilmek üzere daha fazla beklentiyle başka ülkelere göç etme yolunu tercih ederler (Naz, 2015: 22).

1.3.5. Mülteci Göçü

Buldukları ülke, siyasi rejim veya otorite anlaşmazlıkları ve çatışmaları durumunda olan ve bu durumlar sebebiyle birçok kez can ve mal güvenliği tehlike alanına giren kişilerin ve grupların bir diğer ülkeye gerçekleştirdikleri uluslararası göç hareketine mülteci göçü denilmektedir. Mülteci göçü alanında uluslararası dayanışmanın ve yardımlaşmanın önem kazanması 20. yüzyılda gerçekleşmiştir (Naz, 2015: 25). Suriye’de yaşanan olaylar sonucunda Türkiye’ye göç eden kişilerin büyük bir kısmı bu göç türüne örnek teşkil etmektedir.

1.3.6. İşgücü Göçü

Yaşadıkları ülkede iş olanağı bulunmayan ya da yaptığı işteki herhangi bir sebepten dolayı (fırsat eşitsizliği, sosyal ve ekonomik tatminsizlik vb.) başka ülkelere iş bulmak gayesiyle işçiler tarafından gerçekleştirilen göç hareketine işgücü göçü denilmektedir. Bir başka deyişle, bir ülkedeki grupların veya kişilerin emek güçlerini satmak, yani işçi statüsünü kabul ederek, işçi statüsünün gerektirdiği işleri yapmak üzere hedef ülkelere göç etmesi durumudur. Uluslararası işgücü göçü çalışmanın ikinci kısmında detaylı bir biçimde incelenecektir (Yılmaz, 2014: 1688).

1.3.7. Geçici Göç

Çoğunlukla belli bir işte, belli süreli ve net bir amaçla çalışmak üzere bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen hareketler geçici göç olarak açıklanmaktadır. Geçici göç ilk bakışta işgücü göçünün benzeri olarak görünmekle beraber, işgücünü kapsayan daha geniş bir göç türüdür. Başka bir deyişle sadece işgücü hareketlerini değil, belirli süreliğine gerçekleşen tüm göç akımlarını kapsamaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa ülkelerinin emek açıklarını kapatmak için başta diğer Avrupa ülkelerinden olmak üzere birçok ülkeden geçici süreliğine çalışanlar getirmesi geçici göçün en önemli örneklerindedir (Çavuşoğlu, 2006: 3).

1.3.8. Kalıcı Göç

Kalıcı göç, hedef ülkelerde veya bölgelerde süresiz kalmak amacıyla gerçekleştirilen uluslararası göç hareketini açıklamaktadır. Genel örnek olması bakımından, Türkiye'ye ilki 1785-1800 tarihleri arasında Balkan, Kafkas ve Kırım topraklarından, ikincisi ise 1989 yılında Bulgaristan topraklarından olmak üzere gerçekleştirilen göç hareketleri gösterilebilir (Naz, 2015: 20-21).

1.3.9. Kitle Göçü

Kitle göçü, iki ülke hükümeti arasında herhangi bir anlaşma olmamasına rağmen, çoğunlukla yaşadıkları ayırım ve baskı politikaları sebebiyle bir tarihsel ya da dini ortaklık paylaşan kişilerin gruplar halinde gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketine denilmektedir (Çavuşoğlu, 2006:2). Kitle göçü genel olarak kültürel benzeşim ve coğrafi yakınlık mesafesindeki hedef ülkenin açıkça dile getirdiği isteğiyle gerçekleşmektedir. 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç kalıcı göç olmasının yanı sıra aynı zamanda bir kitle göçüdür (Toğrol, 1991: 60).

1.3.10. Beyin Göçü

Beyin göçü, iyi eğitim almış nitelikli işgücünün kaynak ülkeden hedef ülkeye olan uluslararası göç hareketini anlatmaktadır. Sınırlı kaynakları ile yetiştirdiği değerli kişileri kaybeden kaynak ülkelerin beyin göçü sebebiyle gelişmeleri yavaşlarken, hedef ülkelerin yetişmiş kişilere daha yüksek ücret ve iyi imkanlar sağlamasıyla gelişmeleri hızlanacaktır. Beyin göçü ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarının artmasına sebep olan etkenlerden biridir (Kaya, 2003:1). Bu göç türü dahilindeki

bireyler genellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru hareket etmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 174).

1.3.11.Düzenli ve Düzensiz Göç

Uluslararası göç akımlarının tamamı yasal açıdan incelendiğinde düzenli ve düzensiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Yasal çerçevede gerçekleşen göç düzenli göçtür. Bir başka ifadeyle, kişi tarafından yapılan göç başvurusunun hedef ülkenin kabulü ile yapılabileceği gibi bazı durumlarda da ülkelerin işgücü ve nüfus durumunu göz önünde bulundurarak yaptıkları talepler doğrultusunda da gerçekleşen uluslararası göçtür. Düzensiz göç ise, hem kaynak hem de hedef ülkenin yasaları dışında gerçekleşen uluslararası göç hareketidir. Düzensiz göç edenler, kaynak ülkenin ülkeyi terk etmekle alakalı idari ve yasal gereklerine uymaksızın ülkeden ayrılması, hedef ülkenin de ülkeye giriş, çalışma ve oturma kurallarına uymadan ülkeye yasadışı bir şekilde yerleşmesidir. Bu bağlamda, hedef ülkenin sınırını yasadışı yoldan geçen veya vize almış ancak vize süresi dolmasına rağmen ülkede yaşamaya devam eden ya da sadece oturma izni olmasına karşın bir işe çalışan kişiler düzensiz göçmen olarak değerlendirilir (IOM, 2004: 34-54).

1.4. Uluslararası Göç Kuramları

Uluslararası göçün tarihi, bize göç hareketlerinde kapitalizmin ve piyasaların egemenliğinin yarattığı emek talebinin belirleyici olduğunu gösterse de, göç kişilerin ve ailelerinin de kararlarının büyük önem taşıdığı karmaşık bir süreçtir. Uluslararası göç, çok yönlü ve aşırı yaygın bir olgu olduğu için ölçülmesi ve tanımlanması kolay değildir ve bu sebeple uluslararası göçü bir bütün olarak açıklayan genel bir kuram da bulunmamaktadır. Uluslararası göçün değişik sektörel süreçlerinin ve boyutlarının daha iyi kavranmasına yardımcı olan çeşitli göç kuramları bulunmaktadır. Bu kuramlar politik, sosyal ve ekonomik etkilerin yanı sıra kişilerin ve hanelerin davranışları gibi değişkenleri de ele almaktadır (Tokatlı, 2011: 47).

1.4.1. Neo-Klasik Ekonominin Makro Göç Kuramı

Göç üzerine ilk sistemli kuram Neo-Klasik ekonominin makro göç kuramıdır. Neo-Klasik ekonominin makro göç kuramına göre, göçlerin sebebi, işgücü konusundaki arz ve talep alanında meydana gelen bölgesel farklılıkta yatar.

İşgücü fazlası olan ülkelerde, düşük bir ücret piyasası bulunmaktadır, buna karşılık sermayeye oranla düşük bir işgücü piyasasına sahip olan ülkelerin yüksek bir ücret piyasası bulunmaktadır. Ülkeler arası ücret farklılıkları sonucu meydana gelen bu açık neticesinde düşük ücret düzeyindeki ülke bulunan işgücü, yüksek ücret düzeyi olan ülkeye göç etmektedir. Bu nüfus hareketi neticesinde, işgücü bakımından zengin ülkede işgücü piyasası daralmakta, dolayısıyla ücret düzeyi artmakta, buna karşılık işgücü bakımında fakir olan ülkede işgücü piyasası genişlemekte, dolayısıyla ücret düzeyi azalmakta, sonuç olarak ücret düzeyi her iki ülkede de denge gelmektedir (Güllüoğınar, 2012: 57-58).

Sonuç olarak, Neo-Klasik ekonominin göç kuramı, ülkeler arası ücret ve istihdam şartlarındaki farklılıkların uluslararası göçün ana sebebi olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca uluslararası göç hareketlerinin hacminin ücret farklılıklarının boyutuyla alakalı olduğunu söylemektedir. Bir başka ifadeyle, uluslararası göç, toplumsal bir olaydır, toplumsal koşullarla devlet politikaları göç üzerinde etkilidir. Ek olarak, kuram, uluslararası göç hareketlerine kaynak ve hedef olan ülkelerin göçten ekonomik olarak nasıl etkilendikleri üzerinde de durmaktadır (Bayraklı, 2007: 9).

Bu kuramın savunucusu Arthur Lewis uluslararası göç hareketlerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ücret farklarının ve emek piyasası dengesizliklerinin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda ortaya koyduğu süreç, emek arzı ve talebi arasındaki ücret dengesizlikleriyle sonuçlanan fakir ve zengin ülke arasında sermaye kaynakları ve işgücünde görülen faktör donanım farklılıklarıdır. Bu farklılıklar neticesinde fakir ülkelere zengin ülkelere uluslararası göç hareketi gerçekleşmektedir. Sermayeye oranla daha fazla emek arzı bulunan fakir ülkelerin aksine zengin ülkelerde emeğe oranla sermaye miktarı daha fazladır. Bu durumda emek fazlası olan ülke, emek açığı olan ülkeye oranla daha düşük ücret düzeyine sahiptir. Bu durum neticesinde emek fazlası olan ülkeden emek açığı olan ülkeye uluslararası göç hareketi ortaya çıkacaktır. Başka bir deyişle fakir ülkeden zengin ülkeye uluslararası göç hareketi gerçekleşecektir. Uluslararası göç hareketi neticesinde fakir ülkedeki emek miktarı azalmaya zengin ülkedeki emek miktarı artmaya başlayacak ve bu durum sonucu zengin ülkedeki ücret düzeyi azalacak fakir ülkedeki ücret düzeyi artacaktır. Uzun vadede göç verme ve göç alma yoluyla emek

maliyetlerinin kendi kendini ayarlayacağı bu kuramın en önemli varsayımıdır. Özetle, çok uluslu ücret hareketliliğinin uluslararası ücret dengesini sağlayacağı söylenebilir (Güllüpnar, 2012: 58).

Bu teori uluslararası göçü işgücü piyasasının dengeleyici bir unsuru olarak ortaya koymaktadır. Uluslararası göçün tersine dönmesi konusunda yeterli açıklama yapılmamıştır. Ücretlerin, kaynak ve hedef ülkeler arasında eşit düzeyde süreklilik göstermesi durumunda, kuramsal olarak uluslararası göç hareketinin azalması ve durması ön görülmüştür (Bozdağ ve Atan, 2009: 164).

Neo-Klasik ekonominin makro göç kuramının uluslararası göçle ilgili varsayımlarını sıralayacak olursak (Abadan-Unat, 2002: 22);

- Ülkeler arasındaki ücret farklılıkları uluslararası göçe sebep olmaktadır.
- Ücret farklılıklarının giderilmesi uluslararası göçü durduracaktır.
- Ücret farklılığının olmadığı yerde uluslararası göç olmayacaktır.
- Uluslararası göç akımının birinci mekanizması emek piyasasıdır.
- Yüksek nitelikli işçilerin göç etmesi niteliksiz işçilerin göç etmesinden farklı niteliğe sahiptir.
- Devletlere düşen görev, kaynak ve hedef ülkelerin emek piyasalarını incelemektir.

1.4.2. Neo-Klasik Ekonominin Mikro Göç Kuramı

Uluslararası göçün sebepleri konusunda Neo-Klasik ekonominin makro kuramı ile benzerlik gösteren Neo-Klasik ekonominin mikro kuramına göre, uluslararası göçe sebep olan etmenler emek piyasasındaki makro olguların yanı sıra özellikle kişinin kendisidir. Todaro, Sjaastad ve Borjas'ın geliştirdiği bu kurama göre kişiler, rasyonel sistemleri kullanarak maliyet hesabı yapmak yoluyla daha yüksek kazanç sağlayacakları sonucunun neticesinde göç hareketine katılmaya karar verirler. Bu karar, beşeri sermayeye yapılan bir çeşit yatırım olarak değerlendirilmektedir (Abadan-Unat, 2002: 23).

Neo-Klasik ekonominin mikro göç kuramına göre, uluslararası göç hareketini başlatan, yüksek kazanç sağlamayı planlayan kişilerdir. Ek olarak, kişilerin yüksek

kazanç elde etmeyi amaçladığı bu göç kararını vermeden önce taşınma ve yolculuk gideri, gittiği ülkeye uyum sağlama ve yeni dil öğrenme alanlarında bir takım yatırımlar yapma mecburiyetinde olmaktadır. Bu bağlamda, kişinin göç etmeyi hedeflediği ülke, yapacağı çeşitli yatırımların karşılığında en yüksek kazancı sağlayacak ülke olmalıdır. Ayrıca, yasadışı yöntemlerle göç etmeye karar veren kişi yasadışı göçmen statüsünde olmanın getireceği yükümlülükleri (sınır dışı edilme, hapis cezası vb.) göze almalıdır (Turhanoğlu vd., 2011: 104).

Bu kuramın varsayımına göre kişiler faydalarını maksimum düzeye çıkarmak istemektedir. Bu sebeple kişiler faydalarını maksimum düzeye çıkarabilecekleri bir ülke bulmaya çalışırlar. Kaynak ülkenin düzenlemeleri, göçmen istihdam etme rekabeti içindeki ülkelerin uyguladıkları uluslararası göç düzenlemeleri ve kişinin finansal kaynakları ülke bulma çalışmalarını sınırlandırmaktadır. Kişiler, göçmen istihdam etme rekabeti içinde olan hedef ülkeleri kıyaslayarak birini seçerler (Güllüpmar, 2012: 60).

Neo-Klasik ekonominin mikro göç kuramı varsayımlarını özetle sıralarsak (Abadan-Unat, 2002: 24);

- Uluslararası göç hareketleri, kişisel kar ve maliyet hesapları sonucundan gerçekleşmektedir.
- Uluslararası göç akımları, hem istihdam hem de kazanç bakımından farklılıkların fark edilmesine dayalıdır.
- Diğer etkenlerin eşit olması durumunda bireyin iş bulmasını işbaşı eğitim, öğretim, beceri, yabancı dil gibi özellikleri kolaylaştırmaktadır.
- Uluslararası göç hareketinin maliyetini azaltan toplumsal şartlar ve kişisel özellikler uluslararası göç neticesinde elde edilecek olan kazançları artıracak niteliğe sahiptir.
- Uluslararası göç akımları bireysel isteklerden, ülkeler arası istihdam oranı farklarından ve ülkeler arası kazanç farklarından gerçekleşmektedir.
- Uluslararası göç hareketlerini ortaya çıkaran kararlar emek piyasasındaki dengesizlikler sonucunda doğmaktadır.

- Devletler, göç akımlarını, gönderen ve kabul eden ülkelerdeki kazançları etkileyecek tedbirler yoluyla incelemektedir.

1.4.3. Uluslararası Göçün İtme-Çekme Kuramı

Everett Lee'nin "A Theory of Migration" isimli çalışmasında, kişilerin göçe karar vererek, göç hareketine başlamasında çeşitli etmenlerin etkisinin olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda, kaynak ile hedef ülkeye dair nötr, olumsuz, olumlu, değişime açık olma gibi karakter özellikleriyle göç dair düzenlemeleri ve uzaklık gibi faktörler araya giren engeller olarak tanımlanmıştır (Lee, 1966; 51).

Şekil 1: Menşe ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Araya Giren Engeller

Kaynak: Lee, 1966: 50.

Bir ülkeyle alakalı olarak kişileri bu ülkeden uzaklaştıracak sayısız etken bulunduğu gibi, tam aksine kişileri bu ülkeye çekecek ve kalmasını sağlayacakta sayısız etken bulunmaktadır. Şekil 1 incelendiğinde, hem hedef yani gidilecek ülke hem de kaynak yani menşe ülkeye dair nötr, olumsuz ve olumlu faktörlerin bulunduğu görülmektedir. Menşe (kaynak) yeri (ülkeyi) ve gidilecek (hedef) yeri (ülkeyi) temsil eden dairelerin içinde yer alan – simgesi olumsuz etkenleri, + simgesi olumlu etkenleri ve 0 simgesi ise nötr etkenleri temsil etmektedir. Everett Lee'nin açıklamasına göre, göçe yönelik itici faktörler olumsuz yani –, çekici faktörler olumlu yani + ve göçü herhangi bir yönde etkileyemeyen nötr faktörler yani 0 olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda, Everett Lee tarafından yapılan çalışma uluslararası göçe sebep olan faktörler itici faktörler ve çekici faktörler olarak incelenmiş, itme-çekme kuramının temelleri oluşturmuştur (Lee, 1966: 50-51). Bu kurama örnek olarak, hedef ülkedeki eğitim sisteminin düzeyi, küçük çocuğu olan bir aile için önemli iken, çocuğu olmayan

gayrimenkul sahibi bir aile için olumsuz bir etmendir. Çünkü gayrimenkul sahibi kişi vergiye tabi olması sebebiyle kamu eğitim harcamalarının finansmanına vergi ödeyerek katkı sağlamak mecburiyetindedir. Hem gayrimenkulü hem de çocuğu olmayan biri için eğitim sistemi nötr bir faktör olacaktır. Bu örnekte gösteriyor ki hedef veya kaynak ülke ile ilgili olumsuz, olumlu ve nötr faktörler kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Ek olarak Everett Lee'nin çalışmasında kaynak ve hedef ülkeyle alakalı olumlu-olumsuz etkenlerin genel kapsamda incelendiğini ve bu etkenlere göre bir hesaplanmanın tam olarak yapılamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca, ülkeler arasındaki engellerinde (uzaklık, yasal düzenlemeler politikalar vb.) üzerinde durmaktadır (Aktaş, 2015: 202).

Everett Lee'nin teorisi uluslararası göç hareketlerini dört ana faktör aracılığıyla açıklamaktadır (Yalçın, 2004: 31):

- Bireysel faktörler,
- İşe karışan engeller,
- Gidilmesi düşünülen ülkeyle alakalı faktörler,
- Yaşanan ülkeyle alakalı faktörlerdir.

1.4.4. Uluslararası Göçün Yeni Ekonomi Kuramı

Neo-Klasik ekonomi kuramları, esas olarak ekonomik bir birim olarak yalnızca göçmenin kendisini almaktadır. Ayrıca çalışmalarında kişinin kendi özel çıkarları kapsamında, göç kararı alırken dışarıdaki herhangi bir faktörden etkilenmediği düşünülmektedir. Uluslararası göç akımını, göçmen kişinin kaynak ülkesiyle ilgili kültürel bağlılığıyla alakalı özellikler ve aile bağı dikkate alınmadan değerlendirmesi yapılmaktadır (Güllüpınar, 2012: 61-63).

20. yüzyılın sonlarında yeni ekonomi kuramı Oded Stark tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre uluslararası göç kararları yalnızca kişiler tarafında değil, kitleler tarafından verildiği ve özellikle hane halkının kararın verilmesinde etkili olduğu, göçün bir aile stratejisi olduğunu ortaya atmaktadır. Bu bağlamda, aile içerisindeki bir ya da daha fazla bireyin göç akımına dahil olmasıyla aile geliri artmakla kalmayıp, aynı zamanda çeşitlenmekte, sonucunda bir tür güvence sağlanmaktadır. Bu kuram, görece olarak daha iyi gelire sahip bireylerin neden göç

akımına katıldıklarını da açıklamaya yöneliktir. Gelirini göç süreci içinde tehlikeye atmayan aile bireyleri ülkelerinde yaşamaya devam ederler, daha fazla harcama yapabilecek bireyler ise göç akımına katılırlar (Turhanoğlu vd., 2011: 106; Stark ve Bloom, 1985: 174).

Bir başka deyişle, göç etmeye yönelik kararlar kişilerin tek başlarına aldıkları değil, grup halinde aldıkları kararlardır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hane halkı, aile içerisindeki verimli gelir kaynaklarını daha etkili şekilde yönlendirebilir. Aile fertleri, ekonomik krize yönelik farklı stratejiler benimsemektedir. Bazıları yerel piyasada çalışmakta, bazıları yerel piyasasının başka bölgelerinde çalışmakta, bazıları ise yurtdışında çalışmaktadır (Güllüoğınar, 2012: 61-63).

Kaynak ülkenin ekonomi dengesi bozulunca, aile gelirini göç eden kişilerin yolladıkları kazançlar dengeye getirmektedir. Bu kuramın temel varsayımına göre, göç kararları sadece bireysel aktörler tarafından alınmamaktadır. Bağlantılı kişi veya grupların ortaklaşa kararıyla yalnızca geliri maksimum düzeye çıkar için değil, aynı zamanda maddi tehlikelerini de minimum düzeye indirmek ve işgücü piyasalarından başka piyasalardaki sorunların getirdiği sınırlamaları çözmek için de alınmaktadır. Bu bağlamda, hızlı değişimin olduğu durumlarda aile üzerindeki etkilerin azaltılabilmesi için bireyleri farklı ülkelerde çalışmaya gönderme kararı alınmaktadır (Kara, 2008: 20-21).

Ayrıca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde göçmenlerin gönderdikleri tasarruflar aile bireylerinin tüketim veya yeni yatırım yapmalarına imkan sağlamaktadır. Hane halkından birey ya da bireylerin başka ülkede olup, oradan gönderdikleri tasarrufların bir bölümü yatırımlara bir bölüme de tüketime yönlendirilmektedir. Ek olarak, gruplar yurtdışına birey yollarken sadece gelirini arttırmayı değil, yanı sıra başka gruplara oranla görelı yoksulluklarını düzenlemeyi de amaçlamaktadır (Kara, 2008: 20-21).

Özetle, bu kurama göre uluslararası göç kararları kolektif bir aile kararına bağlıdır. Göç kararlarında kişinin kendisinin değil ailenin davranış ve kararları belirleyicidir. Ayrıca kararın alınmasında, kaynak ülkedeki dayanaklı ve güçlü ailevi finansal bağlar da belirleyicidir. Göç kararının alınması hanenin gelirlerinde

değişikliğe gidildiğini göstermektedir. Bu bağlamda uluslararası göçe bir portföy yatırımı olarak bakılmaktadır. Ayrıca kurama göre göç kararı alınmasında en büyük etken, hanenin düzenli bir gelire ihtiyaç duymasındır. Bu ihtiyaç duyulan gelir düzeyi için hem kadınlar hem de erkekler ortak bir portföy sağlamaya çalışmaktadır. Kısaca, uluslararası göç hareketini, göçün sağlayacağı finansal kaynak ve aile bireylerinin ortak kararı belirlenmektedir (Bozdağ ve Atan, 2009: 165).

Uluslararası göçün yeni ekonomi kuramı varsayımlarını özetle sıralarsak (Abadan-Unat, 2002: 26);

- Uluslararası göç çalışmaları bireyi, aileyi, tüketim ve üretim kapsamında birlik gösteren grupları esas almalıdır.
- Kaynak ülkede uygulanan devlet politikalarından düşük gelirli haneler yararlanamıyorsa göç isteği artacaktır.
- Yerel istihdam ve uluslararası göç birbiriyle bağdaşmaz kavramlar değildir. Aile fertleri hem yerel istidama hem de göç hareketlerine katılabilir. Ayrıca yerel istihdam faaliyetleri, sermaye sıkıntısı yaşadığından göç akımları bir çözüm olarak düşünülebilir.
- Göçe kaynaklık yapan ülkelerdeki iktisadi gelişmeler göç akımını azaltan bir durum yaratmamaktadır.
- Ücret farklılıkları uluslararası göç hareketinin temel sebebi olabilir. Ancak aileler ücret farklılıklarının olmadığı durumlarda da hanedeki riski minimuma indirmek hedefiyle uluslararası göçe karar verilebilir.
- Uluslararası ücret düzeyi dengelense dahi, uluslararası göç hareketi devam edecektir. Kaynak ülkelerin çeşitli piyasalarında dengesizlik durumu devam ettiği müddetçe göç hareketi durmayacaktır.
- Gelir dağılımını etkileyen yeni iktisadi yapılar ve devlet politikaları, bir kısım ailelerin göreceli yoksulluk anlayışlarını etkilemesi ile bu ailelerdeki göç arzuları ortadan kaldırılabılır.

1.4.5. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Göç Kuramı

Dünya sistemi göç kuramı, 18. yüzyılında itibaren global kapitalist sistemin gelişmesini ve gelişimini kapsamlı derinlemesine incelemektedir (Aktaş, 2015: 204). Bu kuram, Kosack, Castle, Galtung ve Amin tarafından 1970'li yıllarda ortaya atılmış, Castles, Portes ve Sassen tarafından geliştirilmiştir. Dünya sistemi kuramı, gelişmiş- az gelişmiş ya da merkez-çevre ülkeler arası sömürü ve çıkara dayanan ilişkileri ortaya koyan bir yaklaşımdır. Bu kurama göre göç, gelişmeyi ve modernleşmeyi sağlayan bir sistemden ziyade, kaynak ülkelerdeki emek kaynaklarının gelişmiş ülkeler avantajına kullanılmasını sağlamakta ve gelişmekte olan ülkelerin sosyoekonomik ilerlemelerini negatif olarak etkilemektedir (Turhanoğlu vd., 2013: 113).

Merkezi oluşturan öncü kapitalist ülkeler: Japonya, Yeni Zelanda, Avustralya, Kuzey Amerika ülkeleri ve Avrupa ülkeleridir. Çevreyi oluşturan fakir ülkeler ise göç, sermaye ve ticaret ilişkisiyle merkez ülkelere tamamıyla bağımlı olanlardır. Yarı çevre ülkeleri ise, karşılıklı bağımlılık bağları ve zenginlik seviyeleriyle yeni uluslararası işbölümü içerisinde çevre ile merkez arasında konumlanmaktadır (King, 2012: 18).

Immanuel Wallerstein'e göre, yeni sömürgecilik ve kurumsal kapitalizm ekonomiyi ve buna bağlı olarak da uluslararası göçü etkileyen temel unsurlardır. Uluslararası göçün temeli ise uluslararası ekonomilerde meydana gelen ikili piyasa yapıları değil, 1500'lerden bu zamana kadar genişleyen dünya piyasasıdır. Kuram kapsamında geliştirilen sisteme göre, merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca çevredeki kişiler uluslararası göç hareketine katılmaya başlarlar. Bu bağlamda merkez-çevre kuramında, çevre ülkelerin hakimiyetinden bulunan emek ve hammadde, kapitalist sızmanın neticesinde merkez ülkelerin himayesi altına geçecektir. Merkez ülkelerde emek açığının olması durumunda, çevre ülkelerden merkez ülkelere işgücü göç hareketleri olacaktır (King, 2012: 18; Tılıç vd., 2013: 98).

Entelektüel esaslarını Marksist politik ekonomiden alan merkez çevre kuramı, dünya ekonomisindeki eşitsiz siyasal ve ekonomik güç dağılımına önem vermektedir. Uluslararası göç hareketi sermaye için ucuz işgücü olarak görülmektedir. Ayrıca, uluslararası göç hareketi, zenginlerin daha fazla zengin yapmak için yoksul ülkelerin

sömürülmesinin sürekliliğine ve eşitsiz kalkınmaya sebep olmaktadır. Bu bağlamda, göç, kapitalist gelişme sürecinde meydana gelen bozulmaların ve düzensizliklerin doğal bir neticesidir. Merkez çevre kuramı, uluslararası göç hareketlerinin, giderek yayılan küresel pazarın ekonomik ve siyasal organizasyonlarını takip etmekte olduğunu söylemektedir. Kapitalist iktisadi ilişkilerin çevre ülkelere ulaşması, kapitalist olmayan toplumlarda uluslararası göçe istekli bir grup yaratmaktadır (Güllüpinar, 2012: 67).

Kapitalist sistemin dinamikleri gelişmekte olan ülkelerde göç etme eğilimi olan bir kesim oluşturmakta, böylece merkez ülkeler dünya sistemi ile iç içe girmektedir. Kapitalist sürecin ortaya çıkardığı bu göçe eğilimli grubun aynı zamanda merkez ülkelerden etkilendiği de görülmektedir. Merkez çevre kuramında uluslararası göç esas itibariyle kapitalist birikim sürecinin gelişimci doğasına bağlı olarak ucuz işgücünün sermaye için harekete geçilmesinin bir neticesidir. Bu kuram çoğunlukla mikro iktisadi karar süreçlerini değerlendirme kapsamının dışında tutarak, daha üst seviyedeki birikim teknikleri üzerinde yoğunlaşmakta ve göç hareketini ulusal sınırları aşan piyasa açılımı ve iktisadi globalleşmenin doğal bir neticesi olarak değerlendirmektedir (Toksöz, 2006: 19).

Merkez çevre kuramı uluslararası göç hareketini, kapitalist sistemin doğal bir sonucu olarak görmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bu sistemin bir parçası olup, uluslararası göç hareketleri de bu parçanın önlenemez bir neticesidir. İlk olarak gelişmiş ülkelerden mal transferi gerçekleşmekte, sonrasında bunun karşılığı olarak işgücü göçü hareketi yaşanmaktadır. Bazı durumlarda da gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere sermaye transferleri gerçekleşmektedir. Bu durumun sebebi ise gelişmekte olan ülkelerdeki hammaddeyi kendi ülkelerine çekmek için yapılan alt yapı yatırımlarıdır (Turhanoglu vd., 2011: 113).

Dünya sistemi kuramına göre, çevre ülkeler, merkez ülkeler için vazgeçilemeyecek ve merkez ülkelerin sürekli kapitalist ilerlemesi çerçevesinde gereksinim duyulan bir konumda olacaktır. Ortaya çıkan bu gereksinim, esasında bağımlılık zincirini meydana getiren iktidar sisteminin temel ihtiyacıdır (Çağlayan, 2007: 97).

Gelişmekte olan ülkelerden gelen hammadde, yine geliştirmekte olan ülkelere gelen ucuz emekle işlenerek maliyet düşürülecek ve düşük maliyetli bu mallar diğer ülkelere ihraç yoluyla kapitalist sisteme geri dönüş sağlayacak ya da ülke içinde tüketilecektir. Bu yaklaşımın ana işleyişi kapsamında, merkez ülkeler var olan kapitalist birikimlerini sürdürmek ve geliştirmek için çevre ülkelere gereksinim duyarlar. Çevre ülkelerde kapitalist gelişmelerini tamamlamak ve iktisadi kalkınmalarını geliştirmek için merkez ülkelerle ilişkili sistemlere dahil olmaktadır. Bu bağlamda görüldüğü gibi bağımlılık gelişmişlik ölçütlerine göre olsa bile tek taraflı değildir. Çünkü hem merkez hem de çevre ülkeler çeşitli bağlamlarda birbirlerine ihtiyaç duymaktadır (Çağlayan, 2006: 80).

Merkez çevre kuramına göre işgücü göçü, kapitalizmin merkez ülkeleriyle çevre ülkeleri arasında adaletsiz ve eşitsiz olarak kurulan sömürü ve iktidar ilişkisinin bir neticesi olarak meydana gelmiştir. Bu bağlamda göç, 3. Dünya'nın 1. Dünya'ya tabi kalması, dünya çıkarları ve ticaretinin kontrolü bakımından askeri güç kadar önemlidir (Güllüoğınar, 2012: 70).

Sonuç olarak, oluşan merkez çevre bağlantısında kapitalist genişlemenin etkisiyle çevre ülkelerde göç akımı ortaya çıkmaktadır. Aristide Zolberg geçmişten günümüze tüm göç hareketlerinin, özellikle de günümüzdeki işgücü göçlerinin, çevre ülkelerden merkez ülkeler doğrultusunda gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, uluslararası göç hareketi, kapitalist ilerlemenin sebep olduğu yer değiştirme ve kopmaların bir neticesidir. Merkez çevre kuramına göre, gelişmiş ülkeler, emek açıklarını kapatmak için göçmen işçi destek politikaları uygulanmaktadır. Çağımızda uygulanan göçmen işçi politikaları çok ağır koşullar içermektedir. Bu koşulların en önemlisi nitelikli işgücü olunmasıdır. Az geliş ve geliştirmekte olan ülkelere göç eden nitelikli işgücü gelişmiş ülkelerde düşük ücret ile çalıştırılmakta (yerel işgücüne göre), neticesinde üretim maliyetleri azaltılmaktadır (Çağlayan, 2006: 80-81).

Merkez çevre kuramı, uluslararası göç hareketlerinin giderek yayılan küresel pazarın ekonomik ve siyasal organizasyonlarını takip etmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Karşılıklı olarak merkez-çevre ülkeler arasındaki bağımlılık bağlarını da güçlendiren bu durum, çevre ülkelerde de bazı değişimlere neden olmaktadır. Ayrıca,

merkez ülkelerdeki kapitalist şirketlerin çevre ülkelerde kurdukları fabrikalar ve fabrikada çalışan işçiler, çevre ülkelerdeki geleneksel üretim sistemlerini zayıflatmakta ve zayıflayan üretim sistemlerinden işgücü, ucuz işgücü piyasasına dahil olmakta ve işgücü piyasasının hareketliliği korunmaktadır. Bununla birlikte, ucuz işçilere olan talebin de artması, çocuk işçi talebinin artmasına sebep olacaktır (Abadan-Unat, 2002: 28).

Özet olarak dünya sistemi kuramı temel olarak şu ilkelere dayanmaktadır (Güllüpnar, 2012: 71-72):

- Küreselleşme ekonomi bağlamında kapitalizmin çevre ülkelere yeni emek, hammadde ve pazarlar arayışı içinde girerek, hazır olan yapıları, sermaye birikimi mantığı içinde dünya piyasasına bütünleştirmesi, çevre ülkelerde var olan ekonomik ve sosyal yapıları bozar ve sonucunda kişileri geleneksel kazanç yollarından mahrum bırakarak uluslararası göç hareketine katılmalarına zorlar.
- Merkez ülkenin kapitalist piyasa yapısının çevre ülkelere girişi, uluslararası göç hareketini başlatan doğal bir süreçtir. Merkez ülkelerin çevre ülkelere ucuz işgücü arayışı içinde girmesi ve ekonomik piyasalara yayılması sonucunda uluslararası göç akımı daha da artacaktır.
- Kapitalist düzenin çevre ülkelere sızmasıyla, kırsal kesimde sadece rekabete uyum sağlayabilen büyük işletmeler varlığını sürdürürken, küçük ve orta ölçekli işletmelerin batmasıyla kazanç kapılarını kaybeden işsiz kırsal kesim ülke dışına veya ülke içinde başka bölgelere göç eder.
- Uluslararası işgücü hareketi, uluslararası sermaye hareketinin tersi istikametinde ilerlemektedir. Kapitalist yatırım çevre ülkelerde geleneklerinden kopmuş, göçe istekli bir toplum meydana getirmekte, bunun neticesinde uluslararası göç hareketleri ortaya çıkmaktadır.
- Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden kaynakladığına göre, uluslararası göç akımlarını önlemenin yolu, devletlerin sınır aşırı yatırım alanlarıyla çok uluslu şirketlerin finansal faaliyetlerini incelemektedir.

- Siyasal ve askeri müdahalelerin başarısız olması merkez ülkelere mülteci ve sığınmacı akımının yönelmesine sebep olur. Bu durum göç hareketini artıran faktörlerden biridir.
- Kapitalist sistemin bölgeler ve ülkeler arasında oluşturduğu, derinleştirildiği eşitsizlikler ve hedef-kaynak ülkelerin refahları ve yoksullukları birbirinden bağımsız olgular değildir. Aralarında nedensellik ilişkisi vardır. Kaynak ülkenin yoksulluğunun nedeni, hedef ülkenin kaynak ülkenin politikasına ve ekonomisine yaptığı müdahalelerdir.

1.4.6. İkiye Bölünmüş Piyasalar Kuramı

Merkez çevre kuramına benzer bir şekilde, yapısal değişimlerle uluslararası göç arasında ilişki kuran bir diğer kuram da ikiye bölünmüş piyasalar kuramıdır. Kurama göre, göçün nedeni, modern sanayi toplumlarının emek yoğun sektörde gerçekleştirdikleri, niteliksiz işlerin yürütülebilmesinde ihtiyaç duyulan ucuz işgücü talepleridir. Göç dinamikleri bu kuramda, talep yanlı bir bakış açısıyla ortaya koyulmuştur (Aktaş, 2015: 204).

İkiye bölünmüş piyasalar kuramının önemli savunucularından biri olan Michael Piore, yoksul ülkelere zengin ülkelere yönelen göç için Neo-Klasik ekonomi kuramına alternatif bir kuram sunmuştur. Neo-Klasik ekonominin makro yaklaşımı işgücü hareketliliğini ücret farklılıkları üzerinden açıklamaktadır. Michael Piore ise daha geniş bir kapsamdan bakarak, göçmen davranışlarını, gelişmiş toplumların politik, sosyal ve ekonomik yapısını dikkate alarak incelemektedir. Bu bağlamda Aktaş'ın aktarımı ile Michael Piore'ye göre (Aktaş, 2015: 204-205):

- Göçmen işçiler zengin ülkelerdeki yoğun emek gerektiren sanayilerin ihtiyaç duydukları emek açığını karşılamaktadır.
- Göçmen işçiler hedef ülkedeki yerli işgücünün çalışmak istemediği işlerde çalıştırılmaktadır.
- Göçmen işçiler hedef ülkede belirli bir zaman kalıp, yeterli tasarrufu sağladıktan sonra kaynak ülkelere geri dönmeyi amaçlamaktadırlar.

- Küçük işletmeler ve tekeli sanayiler ile geçici ve sendikalı işçilerin bir arada olduğu ikili yapının neticesinde göçmen işçilerin yerli işçilerin çalışmaya gönüllü olmadığı işlerde çalıştığına değinilmektedir.
- Yerli işgücü tarafından istekli olunmayan işleri yerine getiren göçmen işçiler, iktisadi dalgalanmaların etkilerini hafifletmeye yardımcı olmaktadır.
- Göçmen işçiler hedef ülkeye yerleştiklerinde kendileri ve çocukları ile yerli işçiler arasında sorunlar oluşacaktır.
- Göçmen işçiler zaman geçtikçe hedef ülkeye uyum sağlamaya başlayacaklar ve sonrasında kötü çalışma şartları olan işlerde çalışmak istemeyip yerli işgücünün tamamlayıcısı olma konumundan ayrılıp, rakipleri konumuna geleceklerdir.

İkiye bölünmüş piyasalar kuramının uluslararası göç ile ilgili temel ilkelerini sıralayacak olursak (Turhanoglu vd., 2011: 110):

- Uluslararası göç akımları, genellikle gelişmiş ülkelerin işverenleri ve işverenler adına hareket eden hükümetler tarafından açıklanan işgücü talebi ve istihdam kararına bağlı olarak gerçekleşmektedir.
- Göçmen işgücü talebi ekonominin reel ücret önerilerinden ve yapısal ihtiyaçlarından çok istihdam politikalarından kaynaklandığı için, ülkeler arası ücret farklılıkları göç için gerekli ve yeterli şart değildir.
- Kaynak ülkelerdeki düşük düzeyli ücretler, göçmen işgücü sayısının düşmesiyle artmaz. Ücretleri düşük seviyede tutan etmen kurumsal ve toplumsal sistemlerdir.
- Göçmen işçi sayısının artması durumunda ücret düzeyleri azalabilir, çünkü ücret düzeyinin yükselmesini engelleyen kurumsal ve toplumsal sistemler ücret düşüşünü önlemeyecektir.
- Devletler istihdam ve ücret alanında oluşacak küçük çaplı değişiklikler yoluyla göç akımlarını etkileyemezler.

- Göçmenlik alanında değişiklikler yapmak isteniyor ve göç hareketi azaltılmak isteniyorsa, bu isteği sadece dünya ekonomisinde yapılan değişiklikler yerine getirecektir.
- Göçmen işçiler, modern endüstri toplumunun bölünmez bir parçasıdır.
- Neo-Klasik ekonominin mikro kuramının öne sürdüğü göç hareketine katılmak isteyen bireylerin rasyonel yoldan oluşan bireysel çıkarlarını ön planda tutan kararlar verdiğini reddedilmektedir.

1.4.7. Ağ Kuramı

20. yüzyılın son yıllarında sosyoloji biliminde kullanılmakta olan ağ olgusu uluslararası göç kavramını açıklamakta da kullanılmaya başlanmıştır. Douglas Massey, göç ağını şu şekilde tanımlamaktadır: göçmenlerin arkadaşları, aileleri ve anavatanda kalan akrabalarıyla karşılıklı ilişkilerin bir bütünüdür. Bu bağlar, göç sürecinin riskini ve maliyetini azaltarak göç akımlarının oluşmasını sağlamaktadır. Uluslararası göç akımları çoğaldıkça, göç ağları göçmenler için daha fazla göç edilecek ülke imkanı sağlamaktadır. Göç ağlarının enformel olması durumunda, göçmenlerin konaklama ve seyahat işlemleri ağlar tarafından karşılanabilecektir. Farklı durumlarda ise yasadışı kuruluşlar, göçmen kaçakçılığı yoluyla bireyleri yüksek ücret karşılığında hedef ülkelere götürmektedir. Yasadışı göç ağlarını kullanan bireyler genellikle büyük borç yükü altına girmekte, bazı zamanlarda şiddet ve baskıya maruz kalabilmektedir (Vural, 2007: 16).

Czarina Wilpert ağ kuramını, öncü göçmenlerin öncelikle kaynak ve hedef ülkeleri birbirine bağlayan bir alt yapı sistemi oluşturup, kaynak ülkedeki diğer kişilerin göç etmelerini sağlayan durum şeklinde açıklamıştır. Yeni göç akımları, oluşturulmuş aği harekete geçirir ve sonradan göç hareketine katılan göçmen ilk göç edenlerin tecrübelerinden yararlanır. Zaman geçtikçe göç hareketi kendi kendini idame ettiren bir süreç haline gelir. Ağ kuramı, kaynak ülkeler ile hedef ülkelerde yeni göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayan bireyler arasında ortak dostluk, soydaşlık ve köken bağlarından oluşan bireyler arası bağlantıları ifade etmektedir. Göçmenlerin sahip oldukları bu ilişkiler ağı gerektiğinde başvurulabilecek, göç ile alakalı sorunların çözülmesini sağlayan ve başka konularla ilgili yardım sağlayan

sosyal bir sermaye olarak açıklanmaktadır. Ek olarak, zamanla bu ilişki ağları kaynak ülkenin diğer sınıflarına da yayılmaktadır (Yalçın, 2004: 50).

Kişilerin hedef ülkede oluşturdukları, aynı zamanda hedef ülkeyle kaynak ülke arasında da oluşturdukları sosyal ağlar, uluslararası göç hareketleri üzerinde etkili olmaktadır. Sosyal ağlar hemen hemen her tür sosyal değişken ve temele bağlı olarak oluşmuş, zayıf ve güçlü ağlardan oluşmaktadır. Uluslararası göç hareketi bir kez başladığında göç eden bireyin etrafındaki kişileri de etkisi altına almaktadır. Göçmenlerin sahip olduğu ilişki ağlarının varlığı, göç hareketini yaygınlaştıran ve hızlandıran bir etmendir. Bir ülkeye ilk defa göç eden kişiler, özellikle yasadışı yollardan göç etmeleri durumunda, destek alabilecekleri bir ilişki ağı olmadığında, yüksek maliyetleri göze almak mecburiyetindedirler. Ancak onları izleyen her yeni göç akımı dostluk ve soydaşlık temeline dayanarak yardım alabileceği için göç maliyetleri düşecektir. Bu bağlamda, ilk defa ve yasadışı yollardan giren kişiler için göçmen tanıdıklarından veya akrabalarından alacakları destek kişilerin risklerini ve maliyetlerini azaltacağı için zincirleme uluslararası göç akımları yaygınlaşacaktır. Ortak kökene veya aile bağına dayanan ilişkiler, konaklama, istihdam edilme ve yasal işlemlerin halledilmesine yardımcı olur, kişisel problemler hakkında destek sağlar. Bu sosyal ilişki ağları göçmenlerin ve ailelerinin göç sürecini güvenli ve kontrollü olarak atlatmalarını sağlar. Bir önceki paragrafta da değinildiği gibi uluslararası göç akımları bir kez başladığında artık kendi kendini idame ettirecek sosyal bir sürece dönüşür. Günümüzde birçok göç konusunu inceleyen akademisyenin göç akımının başlamasında ve devamının getirilmesinde bilginin, kültürel ve sosyal sermayenin rolünün büyük olduğunu vurgulamaktadır (Yaman, 2014: 285; Güllüoğlu, 2012: 66).

Enformel ağlar, kişisel ilişkileri, ev ve aile kalıplarını, arkadaşlık bağlantılarını, ekonomik ve sosyal alanlarda karşılıklı yardımlaşmayı kapsamaktadır. Bu tür ilişkiler, kişiler ve gruplar için çok önemli kaynaklar sağlar. Ayrıca, göçmen ilişki ağları, hedef ülkeye yerleşme ve hedef ülkede grup oluşumu sürecine bir temel sağlamaktadır. Göçmen toplulukları kendi ekonomik ve sosyal alt yapılarını (dernekler, dükkanlar, kafeler, ibadethaneler) geliştirirler. İlk göçmenlerin hedef ülkede kalma süresinin uzaması ile aile fertlerinin getirilmesi ve aile birleştirmelerine yol açmaktadır. Ek olarak, bu kurama göre göçmenler arasındaki siyasi ve ekonomik bağlar da göz önünde

bulundurulmalıdır. Oluşturulan ağlar, daha sonra kendi kendini geliştirerek farklı alanlara kaymakta ve ilişkiler ağı giderek daha kapsamlı ve karmaşık bir hal almaktadır (Turhanoglu vd., 2011: 118).

Hedef ülkelerdeki göçmen ilişki ağlarının varlığı, bürokratik olayların hızlanması ve yardımlaşma sistemleri ile ekonomik sorunların azalmasını sağlayacaktır. Yardımlaşma sistemleri, yeni göç eden bireylerin yalnızlık hissinden kurtulmalarıyla ilgili sosyal sıkıntıları da azaltmaktadır. Sonuç olarak oluşturulan ağlarla gerçekleşen ve sürdürülen göç arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur (Yalçın, 2004: 53-54).

Ağların göçmenlerin sosyal entegrasyonlarına yönelik hem pozitif hem de negatif etkili yanları bulunmaktadır. Ağların varlığının yeni göç eden kişilerin sosyal uyum sürecini kolaylaştırdığı aşikardır. Ancak bazı durumlar bu durumun tam aksinin de oluşabileceğini göstermektedir. Göç eden kişiler, var olan siyasal, sosyal ve ekonomik ağlar nedeniyle, içe kapalı bir toplum olarak yaşadığında, hedef ülkedeki yaşantıya göç eden kişilerin geçişi ve uyumu söz konusu olmamaktadır. Bu ağların varlığı sayesinde tüm gereksinimlerini kendi grubu içerisinde karşılayan göçmenler, daha çok kendi grupları içine kapanmakta ve hedef ülkedeki vatandaşlarla iletişimden kaçınmaktadır (Yalçın, 2004: 53-54).

Globalleşme kapsamında, ulus ötesi, birbirinden uzakta olan ve uzaktan bağlantı kuran sanal gruplar olarak komşuluğa, akrabalığa ve işyeri bazlı yüz yüze gruplara doğru harekete geçirebilmektedir. Uluslararası göç hareketlerinin ulus aşarı bir niteliğine bürümesi ve özellikle son 50 yılda gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında yoğun nüfus hareketliliğinin yaşanması, uluslararası ağların ve grupların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Thomas Faist, bu durumu ulus aşarı alan olgusuyla açıklamıştır. Ulus ötesi alanlar, insanlarla kolektif topluluklar arasında ortaya çıkan ve hakim devletlerin sınırlarını aşan kültürel, siyasal ve ekonomik bağları ifade etmektedir. Meydana gelen bu alanlar farklı bölgelerdeki ağlar, örgütler ve kişiler arasında, yaşanılan ülke sınırlarının ötesine geçen ilişkiler oluşturmasına imkan sağlamaktadır. Son 50 yılda uluslararası akımlardaki yoğunluğun artması sonucu ulus aşarı alanlar ortaya çıkmıştır. Bu alanlar bir taraftan uluslararası göç hareketinin

gelişim sürecinde, diğer taraftan ve asıl olarak bilgi ve mal değişiminin neticesinde ortaya çıkmıştır. Her iki durumda da yalnızca göçmen toplulukları değil, var olan ya da kurulmakta olan siyasi partiler gibi kolektif topluluklar da gelişim süreçlerinde ulus ötesi ilişkilere başvurmaktadır (Faist, 2003: 27).

Uluslararası göçte, sosyal alanlarda kişiler ve kişilerin, ağlar, topluluklar, örgütler içindeki bağları kurucu rol oynamaktadır. Ulus aşırı topluluklar, etnik yurtdışı toplulukları, dinsel topluluklar ve hemşeri toplulukları gibi farklı topluluklardan oluşan ağların önemli bir boyutu da, bu toplulukların içindeki muhalif kesimlerin, hedef ve kaynak ülkelerin yasal istikrar ve düzenlerine dair sorunlara neden olmalarıdır (Yıldız, 2010: 17).

Ağlar göçü mümkün kılan finansal ve kültürel sermayeyi de sağlar. Ayrıca bazı kişiler, kurumlar veya gruplar, kişilerin göç edecekleri ülkenin ekonomik ya da siyasi kurumları arasında bağlantı kurmaktadır. Bu bağlamda hedef ülkeler ve göç edecek kişiler arasında bağlantı kuran ve kişilerin göç hareketine katılmasını sağlayan aracı yapılar ortaya çıkmıştır. Bu durum göç hareketine katılmak isteyenlerin ödedikleri ücretlerle geçinen göç endüstrisini ortaya çıkarmıştır. Göç endüstrisi içinde bulunan aracı yapılar, göçmenlerle ekonomik ve siyasi kurumlar arasında bağlantıyı sağlayan kişiler, kurumlar ve grupları kapsamaktadır. Göç endüstrisi; avukatlar, acenteler, kaçakçılar ve iş bulma kurumları gibi sayısız yapıdan oluşmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 43).

Özetle, ağ kuramının temel esasları şu şekilde sıralanabilir (Güllüpnar, 2012: 76):

- Ağlar, uluslararası göçü teşvik etmek yoluyla göçe katılma arzusu devamlı olarak dinamik tutmakta ve geniş alanlara yaymaktadır.
- Göçmen ilişki ağları, göçmenleri göçün yol açtığı sıkıntıdan ve maliyetlerden büyük ölçüde korumaktadır ve göç eden kişilerin göç ettikleri yere uyumlarını kolaylaştırmaktadır.
- Ücret farklılıklarının, göç üzerindeki önemi azalmaktadır. Çünkü göçmen ilişki ağı göç hareketinin neden olduğu maliyetleri ve tehlikeleri minimize etmektedir.

- Kaynak ülkede göç etme potansiyeli olan ve ilişki ağına yeni katılan kişiler için hedef ülkedeki resmi yapılanmalar ve fırsatlar hakkında haber kanalları gibi hizmetler sağlanmaktadır.
- Göçmen ilişki ağı, kaynak ülke toplumunu daha fazla temsil eder duruma gelebilmektedir.
- İlişki ağı bütünleştikçe, göç hareketinin sosyoekonomik sebepleri belirsizleşmeye başlamaktadır.
- Göçmenler arasında ilişki ağı bir kez kurulduğunda, devletlerin bu ağları kontrol etmesi ve denetlemesi çok güçtür. Hedef ülkenin benimsediği göçe yönelik politikalar ne kadar güçlü olsa da göçmen ilişki ağları ve örgütleri kurulmaya devam edecektir.
- Göçmenlerin aile birleştirmeleri yoluyla bir araya gelmesini amaçlayan politikalar göçmen ilişki ağlarının git gide daha da güçlenmesini sağlamaktadır.
- Göçmen ilişki ağları, göç hareketinin başlangıcını ve hedef noktasını etkileyerek büyük ölçüde hangi kişilerin göç edeceklerini belirlerler. Ayrıca göç hareketinin büyüklüğünü ve hızını büyük ölçüde belirlerler.
- Göçmen ilişki ağları, göçmenleri göç ettikleri toplumdan yalıtırlar ve göçmenlerin kendi ülkeleriyle ilişkilerinin devamlılığını sağlarlar.

1.4.8. Göç Sistemleri Kuramı

Göç olgusuna uluslararası ilişkiler kapsamında, politik ve ekonomik temelli olarak yaklaşan göç sistemleri kuramına göre, iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimi ile bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri kurmaktadır. Bu ilişkiler bütünü coğrafi olarak yakın olan iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi, birbiriyle aralarında uzak mesafeler olan ülkeler arasında da gerçekleşebilir. Türkiye ve Avustralya arasındaki göçmen ilişkisi uzak bir coğrafya üzerinde, Meksika ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki göçmen ilişki de yakın iki coğrafya arasında gerçekleşen göç sistemleri ilişkisine örnektir (Çağlayan, 2006: 83). Başka bir deyişle göç sistemi içerisinde yer alan ülkelerin birbirlerine yakın olma zorunluluğu yoktur, çünkü göç için fiziksel yakınlıktan ziyade ekonomik ve siyasal ilişkiler önemlidir. Yakın olmak göç hareketlerini artırmadığı gibi uzak olmak da göçü azaltmayacaktır. Bir göç sistemi

birbirinden karşılıklı göçmen alan veren en az iki ülke tarafından oluşturulur. Göç sistemleri kuramına göre göç akımı, göç alan ve veren iki ülke arasındaki göçten önceki mikro ve makro düzeydeki ilişkiler esasına dayanmaktadır (Aktaş, 2015: 206-207).

Göç sistemleri kuramına göre, hedef ve kaynak olan iki ülke arasında göçten önce, politik, sosyal ve tarihsel bir ilişki bulunuyorsa göçün gerçekleşme ihtimali çok daha yüksektir. Bu ilişkinin temeli, mali ve ticari ilişkilere, kültürel ve siyasal bağlara ve hatta sömürge ilişkisine ve askeri işgallere de dayanabilir (Castles ve Miller, 2008: 24).

Demek oluyor ki göç sistemleri kuramına göre, uluslararası göç hareketini anlayabilmek için mikro ve makro yapılara bakmak gereklidir (Toksöz, 2006: 20). Mikro yapılar, göçmenlerin kişisel hareketlerini ve inançlarını; makro yapılar ise geniş çaplı etkenleri kapsamaktadır. Mikro yapılar, göçmen tarafından geliştirilmiş enformel yapılardır. Makro yapılar ise dünya piyasasında hükümetler tarafından hazırlanan ve göçmen denetimiyle ilgili ekonomik, politik, yasal düzenlemeleri ve ilişkileri içermektedir. Bu bağlamda makro yapılar, dünya piyasasındaki iktisadi ve politik gelişmeleri, hukuk kurallarını ve uluslararası ilişkileri, göçü desteklemek, engellemek veya yerleşimi kontrol altına almak için kaynak ve hedef ülkeler tarafından izlenen uygulamalardır (Lordoğlu vd., 2004: 13). Bu kuramın, kendine özgü yaklaşımı özellikle küresel, birbirine muhtaç olma, bağlı olma olgusuna dayalı tarihsel yaklaşımı kabul eder. Diğer uluslararası süreçlerde olduğu gibi uluslararası göç kavramı da birbirinden kopuk olan ülkelerden hareketle anlaşılabilir, aksine ülkeler arasındaki geleneksel ilişkilerin bir meyvesi olarak ortaya çıkmıştır (Castles ve Miller, 2008: 44).

Sonuç olarak, göç sistemleri kuramı uluslararası göç hareketine sebep olan, göçü biçimlendiren ve devamını sağlayan etkenler üzerinde durmaktadır. Kuram, göç kalıplarının mekânsal coğrafi yapılanma süreçlerinin tanımlanması ve modellenmesinde kullanılmıştır. Ayrıca, çok uzun yıllar öncesine dayanan uluslararası göç hareketleri için geleneksel bir bakış açısı koymanın yanı sıra, göçmenin göçle ilişkisini ve göçmenliğinin içeriğini de tespit etme noktasında inceleme imkanı ve açılımı sunmaktadır (Tümtaş, 2007: 23).

Göç sistemleri kuramının 3 ana özelliğini sıralarsak (Faist, 2003: 30-33);

- Kişilerden ziyade ülkeler arası ilişkilerin varlığı üzerinde durmaktadır. Bu ilişkiler çoğunlukla göç hareketleri meydana gelmeden önce mevcuttur.
- Göç sistemlerindeki, süreçler üzerine odaklanmıştır. Göç hareketi tek seferlik bir olay değildir, tersine zaman içerisindeki olayları silsilesini barındıran dinamik bir süreçtir. Göç hareketinin içindeki belirli bir kısımda görülen değişimin bütün mekanizmaları etkilediği, birbiriyle ilişkili, döngüsel, ilerleme anlamında karmaşık ve kendi kendini değiştiren mekanizmalar üzerine vurguda bulunan düşüncelere yönelmektedir.
- Göç sistemi kuramcıları, toplumsal ağ kuramını güçlü bir şekilde uygulamışlardır.

2.BÖLÜM: ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ TARİHİ, NEDENLERİ, ETKİLERİ, ULUSLARARASI DÜZENLEMELERİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

2.1. Uluslararası İşgücü Göçü

İnsanlar dünyada uzun yıllardır çeşitli sebeplerle yaşadıkları toprakları terk ederek başka topraklara göç etmektedir. Göçün sebeplerinden biri de emek hareketleridir. (Göksu, 2000: 26). İnsanların iş bulmak veya daha iyi şartlarda çalışmak için ya da ailelerine, kendilerine daha yüksek yaşam standartları sağlamak amacıyla iş imkanları veya refah düzeyi daha yüksek olan bir ülkeye ya da bölgeye gitmek istemeleri göç hareketini tetikleyen faktörlerden birisidir. Bu kapsamda istidam amacı ile sınırlar arası veya sınır içi hareket işgücü göçü olarak tanımlanmaktadır (Öner ve Öner, 2012: 89).Uluslararası işgücü göçü Uluslararası Göç Örgütü tarafından kişilerin iş bulmak gayesiyle bir ülkeden diğerine olan hareketi şeklinde tanımlanmıştır (IOM, 2011). Uluslararası Çalışma Örgütü ise göç yoluyla kişilerin iş bulmak, daha iyi koşullar içinde yaşamak veya ailelerine ve kendilerine daha iyi yaşam standartları sağlamak amacıyla iki ülke arasında yer değiştirmesi uluslararası işgücü göçü olarak tanımlanmıştır (Göksu, 2000: 26).

Uluslararası işgücü göçünün %50'den fazlası az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerden gerçekleşmektedir. Uluslararası işgücü göçü, iç ve dış ekonomik nedenlerden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerden bazıları; işgücü ücretlerinde ülkeler arası farklılıkların olması, yoksul ve zengin ülkeler arasındaki farkın artması, küreselleşme, demografik farklılıklar olarak gösterilebilir (Kılıçarslan, 2006: 14). Uluslararası işgücü göçünün farklı çeşitleri bulunmakla birlikte temel olarak üç çeşit üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar; kesin göç, geçici göç ve beyin göçüdür (Şahin, 2008: 20).

Bir kişinin başka bir ülkeye göçü, eğer o kişinin doğduğu ve büyüdüğü ülkeye geri dönme fikri olmadan, göç ettiği ülkede kalması düşüncesiyle gerçekleşiyorsa kesin göç olarak tanımlanmaktadır. Bu durum işgücü kaybı dışında göç eden bireyin gelecek nesillerinin de göç etmiş olması anlamı gelmektedir. Geçici göçte ise, işgücü belirli

bir dönemde başka bir ülkeye gider ve gelecekte doğduğu, büyüdüğü kaynak ülkeye döneceği ihtimalini düşünerek orda çalışır (Küyük, 2011: 30). Beyin göçü hareketi ise kalifiye işgücünün ülke dışına çıkmasıdır. Kıt ve sınırlı kaynaklar ile yetiştirilen nitelikli işgücünü kaybeden az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin nitelikli işgücü göçü nedeniyle ilerlemeleri yavaşlamakta, bir diğer taraftan, gelişmiş ülkelerin yetiştirilmiş işgücüne daha iyi şartlar ve daha yüksek ücret (kaynak ülkeye göre daha yüksek ücret) sağlamasıyla ilerlemeleri daha da hızlanmaktadır (Yıldırımoglu, 2005: 133). Bu durumda kaynak ülkede yaşayan kişiler, çoğunlukla standart ve mesleki eğitim için ilk senelerini ülkelerinde geçirirler ve sonrasında kalifiye işgücü olarak başka ülkelere yerleşirler (Şahin, 2008: 20). Bilim adamları, doktorlar, mühendisler vb. kişiler bu kategoriye girmektedirler. Beyin göçü gönüllü göçlerin en belirgin örneklerinden olup, daha iyi bir iş bulmak amacı ile gerçekleştirilen uluslararası işgücü göçlerdendir (Adıgüzel, 2011: 29).

Uluslararası işgücü göçünün içinde bulundurduğu başka bir olgu da göçmen işçidir. Uluslararası işgücü göçünün temelini göçmen işçi olgusu oluşturmaktadır.

2.2. Göçmen İşçi

BM'nin insan hakları kapsamında temel sözleşmelerinden birisi olan ve Türkiye tarafından da kabul edilen Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korumasına Dair Uluslararası Sözleşme (ICMW) de göçmen işçi tanımı şu şekilde verilmiştir: Vatandaşlık bağıyla bağlı olmadığı bir ülkede ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılmış, çalıştırılmakta veya çalıştırılacak olan bir kişiye göçmen işçi denir (2.Madde 1. Fıkra). Bunun yanı sıra serbest çalışan işçiler, belirli bir iş için istihdam edilen işçiler, projeye bağlı işçiler, gezici işçiler, sahil açığında tesiste çalışan işçiler, gemi adamları, mevsimlik işçiler ve sınır işçileri göçmen işçi olarak tanımlanmıştır (2.Madde 2. Fıkra) (BM, 1990).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 1949 tarihli İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşmesi'nin 11. maddesinde göçmen işçi, bir ülkeden başkasına kendi hesabına çalışma haricinde istihdam edilmek gayesiyle göç eden kişi olarak tanımlanmıştır. ILO tarafından hazırlanan 97 sayılı Sözleşme, Birleşmiş Milletler

tarafından hazırlanana ICMW'nun aksine gemi adamlarını, sınır işçilerini göçmen işçi statüsüne almamıştır (ILO, 1949).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Kötü Koşullarda Göç ve Göçmen İşçilere Fırsat ve Muamele Eşitliğinin Sağlanmasına Dair 143 Sayılı Sözleşmesi'nin 11. maddesinde göçmen işçi, 1949 tarihli 97 sayılı Sözleşmedeki tanıma benzerlik göstermektedir. 143 sayılı Sözleşme'nin tanımına göre, kendi hesabına olmayıp başkası tarafından çalıştırılmak amacı ile bir ülkeden başkasına göç eden ya da göç etmiş halde olan bir kişi olarak tanımlanmaktadır (ILO, 1975).

Avrupa Konseyi (COE)'nin 1979 tarihli Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi, 1. maddenin 1. fıkrasında göçmen işçiyi, akit taraflardan biri tarafından, ülkesinde, ücretli bir iş yapmak üzere yerleşmesine izin verilmiş olan diğer bir akit ülkenin vatandaşları şeklinde tanımlamıştır. 1979 tarihli Sözleşme'de, bir akit tarafın kendi ülkesi dışında üstlendiği ve tescil ettiği merkezden yürüttüğü belli bir iş için istihdam ettiği diğer akit taraf vatandaşları olan işçiler, mevsimlik işçiler, staj yapanlar, deniz adamları, sporcular, kısa süreler için tutulmuş gösteri elamanları, sanatçılar ve sınır işçileri göçmen statüsüne alınmamıştır (COE, 1979).

Göçmen işçi hukuki açıdan yasal, kaçak ve misafir göçmen işçi olmak üzere 3'e ayrılmaktadır.

2.2.1. Yasal Göçmen İşçi

Kişinin göç kararı alması, göçü gerçekleştirebilmesi için yeterli değildir. Uluslararası işgücü göçü hareketinin gerçekleşebilmesi için zorunlu olan resmi işlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Özellikle son dönemdeki yoğun göç hareketine maruz kalan birçok ülke, yabancı ülke vatandaşlarının kendi ülke sınırlarına girişini bazı özel kurallara tabi tutmaktadır.

Bu kurallara göre göç belirli süreye yönelik olabilmesinin yanı sıra sürekli nitelikte olarak da gerçekleştirilebilmektedir. Uluslararası göç, kişi tarafından yapılan talebin ulaşılmak istenilen ülkenin aynı doğrultudaki onayıyla gerçekleşebileceği gibi bazı ülkelerin nüfus ve işgücü yetersizliği nedenlerinden kaynaklanan kendi talebi ile de gerçekleşebilir. Bunun yanı sıra, bu tür nedenlerden dolayı farklı ülkeler tarafından

çeşitli uygulamalar ile de gerçekleşebilmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri her yıl Green Card uygulamasıyla önceden belirlediği ülkelere belirli kotalar içinde başvuruda bulunanlar arasından kurayla binlerce kişiye ikamet ve çalışma izni vermektedir. Bir diğer örnek ise Almanya'nın işgücü yetersizliğini, işgücü arzı fazlası olan Güney Avrupa ülkelerinden karşılamak amacıyla 1960'ların başında başlattığı misafir işçi sistemidir. Hazırlanan bu sistemin amacı, düşük nitelik gerektiren ve düşük ücretli işlerde yabancı işçileri bir süre istihdam edip, bu kişilerin yeterli birikimde bulduktan sonra ülkelerinde yatırımda bulunmak üzere geri gönderilip, kendi işgücü tarafından yapılmayan işler için tekrar yeni işgücünün gelmesini sağlayacak bir rotasyon sağlamaktı (Şahin, 2008: 23).

Ancak Almanya amacını gerçekleştirememiş, gelen işgücünün az bir kısmı ülkelere geri dönmüş ve kalan işgücünün bazı yeni yasal haklara kavuşması ile aile birleştirmeleri ve doğum gibi sebeplerle sürekli olarak nüfusları artmıştır. Sonucunda Almanya, 1973 yılında kapılarını göçe büyük ölçüde kapatmak mecburiyetinde kalmıştır. Ülkedeki göçmen işgücü sayısı, aile birleştirme ve doğum gibi sebeplerin de etkisiyle milyonlara ulaşmıştır. Sistemli ve kontrollü olarak yapılmak istenen yasal işgücü göçünün istenilenden farklı noktalara gidebildiği de böylece görülmüştür (Straubhaar, 2000: 3-5).

2.2.2. Kaçak Göçmen İşçi

Günümüzde yasalar kapsamında gerçekleşen göç hareketine izin veren uygulanmaların katılaşması ve yoğunlaşmasıyla birlikte kaçak göçmen işçiliğın gün geçtikçe daha da arttığı gözlenmektedir. Çoğu kişi uygun bir şekilde yasal bir yolla göç etmek yerine, hedef ülkeye doğrudan kaçak girerek ya da sahte vize ve pasaport kullanarak veya belirli süre için geldikleri ülkelerde sürekli kalarak, kaçak göçmen işçi hareketine dahil olmaktadır (İçduygu, 2007: 3). Başka bir deyişle kaçak göçmen işçi, ülke sınırlarına kasıtlı olarak yasadışı giriş ve çıkış yapmayı, sahte belgeler kullanarak sınır kapılarından giriş ve çıkış yapmayı ya da yasal çerçevede giriş yapıp vize süresinin bitiminde veya yetkili merciler tarafından verilmiş oturma izninin süresinin bitiminde çıkış yapmayarak izinsiz ikamet etmeyi ve çalışma izni olmadan bir işte çalışmayı ifade etmektedir (İçduygu, 2004: 24; Işığışok, 2005: 437). Bunların yanı sıra mültecilerin veya sığınmacıların sığınma talebi sürecinde kaçak olarak çalışmaları

veya sığınma talebinin onaylanmamasına rağmen ülkede kalarak izinsiz olarak çalışmaya başlaması da kaçak göçmen işçi sınıfına girmelerine sebep olur (İçduygu, 2004: 24).

Gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerdeki nüfus artışı, işsizlik ve daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak, hedef ülkeye ulaşımın kolay olması, göçmenlere ilişkin düzenlemelerin hafif olması, hedef ülkelerde işsizlik baskının azalması, döviz gelirinin artması, işverenlerin düşük ücretli ve sosyal güvenceden uzak işçilere gereksinim duyması gibi sebeplerle kaçak göçmen işçi hareketini daha da artırdığı gözlenmektedir (Kırlı, 2009: 281). Bu bağlamda kaçak göçmen işçi hareketi, gereken işgücünü karşılayacak, yasal taleplerin gerçekleştirilmesi için yasal sürecin oluşturulmamasını ifade etmektedir. Dolayısıyla artan rekabet sürecinin emek piyasasındaki elastikiyete etkisi ile hedef ülkelerdeki işverenler, düşük ücretli işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Kaçak göçmen işçi hareketi, bu gibi durumlardan etkilenecek daha da güçlenmektedir. Bu bağlamda kaçak göçmen işçi hareketi; süreleri, ücretleri ve çalışma koşullarını belirlemede işveren avantajına bir durum oluşturmaktadır (Gençler, 2004: 179-180).

Bu bağlamda, 1980'li yıllardan günümüze kadar olan dönemde, göçmen işçilere olan talebin artmasıyla, hedef ülkelere olan kaçak göçmen işçi göçü daha da arttırmaktadır. Kaçak göçmen işçi sayısının günümüzde 30 milyondan fazla olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan, kaçak göçmen işgücü düzeyinin yüksek olmasında, hedef ülkelerdeki yüksek işsizliğe rağmen, kaçak göçmen işçilerin daha rahat iş bulması yatmaktadır (Temiz, 2004: 39). Ortaya çıkan bu durumun temel sebebi ise hedef ülkelerdeki işverenlerin oturma ve çalışma izinleri olmayan kaçak göçmenlere, kötü çalışma şartları, düşük ücretli olan sosyal güvencelerden yoksun işlerde istihdam edebilmeleridir (Günel, 2008: 75). Bunun yanı sıra, sığınmacı ve mülteci göçleri, ilk bakışta yasal bir göç türü olmasına karşın, sığınmacıların ve mültecilerin yasadışı yollarla hedef ülkelere girmeleri ile birlikte bu kapsamdaki kişiler de kaçak işgücü göçünün içerisine dahil olmaktadır (İçduygu ve Toktaş, 2005: 47). Bu sebeple kaçak göçmenler, girişi hukuki, çalışmaları hukuki olmayanları, tamamen hukuki olmayan yollardan ülkeye girenleri ve çalışanları, hukuki yollardan giriş yaparak vatandaşlık için başvurup oturma izni ile çalışanları, hukuki yollarla giriş yapıp, başka ülkeye

geçmek için uğraşanları ve sığınmacı ya da mülteci statüsünde olmalarına rağmen çalışanları kapsamaktadır (Gençler, 2002: 32).

Sonuç olarak buldukları ülkenin vatandaşı olmayan veya geçerli ikamet ve çalışma izni olmayan kişilerin sınır kapıları dışından sınırları yasadışı yollardan geçmesine, sahte vize veya pasaport gibi belgelerle sınır kapılarından giriş yapmasına ve hukuki yollardan gelip geçerli vize süresinin sonucunda ülkeden ayrılmayarak ülke içerisinde kaçak olarak çalışmaya devam etmesine kaçak göçmen işçi denilmektedir (Gözlügöl vd. 2009: 1).

2.2.3. Misafir (Konuk) Göçmen İşçi

Misafir göçmen işçiler, iş programında çalışmalarını için davet edilen kişilerdir. Yasal göçmen işçi konusunda verilen Federal Almanya örneğinde 1960 yılında Almanya bu işçi edinme yöntemi ile yaklaşık olarak 1 milyon kişiyi çalışmalarını için davet etmiştir (Şahin, 2008: 25).

Misafir göçmen işçi programlarının amacı işgücünü birkaç yıl çalıştırdıktan sonra kaynak ülkelere geri dönmelerini sağlamaktır. Fakat yapılan araştırmalara göre misafir işçilerin yaklaşık olarak tamamını çalışmak için gittikleri hedef ülkelere yerleşmektedir. Bu sebeple misafir göçmen işçi programlarının çoğu başarısız olmuştur. Birinci ve ikinci dünya savaşları sonrasında büyük ölçüde nüfus kaybeden ve ekonomik çöküntüye uğrayan Avrupa ülkeleri, Marshall Yardımlarının da etkisiyle hızlı bir büyüme dönemine girmişlerdir. Üretim miktarı 1952-1968 arası dönemde %100 artmıştır. Kullanılmaya başlanan yeni teknolojilerin de katkısıyla işgücü üretkenliği artmıştır. Üretilen ürünlere olan talebin de yeterli düzeyde olmasıyla ürünler istenilen düzeyden satılmıştır. Savaş sonrası dönemde Batı Almanya'ya, savaş öncesinde kendisine ait olan Polonya ve Çekoslovakya topraklarından 15 milyon göçmen getirilmiştir. Bu göçmenlere Berlin Duvarı'nın yapılmasına kadar (1963) Doğu Almanya'dan gelen göçmenler de eklenmiştir. Fakat bütün bu işgücü ekonomi tarafından kullanılınca, işçi açığını karşılamak için Güney Avrupa ülkelerine yönelmiştir. Aynı dönemde Fransa işgücü açığını kapatmak için aynı ülkelere başvurmuştur. İngiltere ise eski sömürgelerinden işgücü açığını kapatmaya çalışmıştır. İtalya, İspanya ve Portekiz; Almanya ve Fransa'ya işçi sağlayan ülkeler olmuşlar, fakat

bu ülkelerin zamanla kendi iş güçlerine ihtiyacının artmasıyla, Fransa, Kuzey Afrika ülkelerine, Almanya ise Balkan ülkelerine ve Türkiye'ye yönelmiştir. Ülkelerin işgücünü belirli ülkelere getirmesinde işgücü alınan ülkeyle var olan tarihsel bağlar, eski sömürge ilişkileri, kültürel benzerlikler ve coğrafi yakınlıklar gibi faktörler etkili olmuştur (Toksöz, 2006: 27).

Misafir işçiler aslında yerel işçilerin çalışmak istemedikleri imalat, inşaat, madencilik ve hizmet sektörlerinin ağır çalışma koşulluna sahip düşük ücretli işlerinde çalışmak üzere getirilmişlerdir. Göç, devletlerarası ikili anlaşmalarla düzenlenmiş ve gönderme biçimi, istihdam, kalış şartları ve sosyal güvenlik gibi şartlara bu anlaşmalarda yer verilmiştir. Örneğin Almanya'da sendikalar, yabancı ve Alman işçilere eşit ücret ödenmesi şartıyla, misafir göçmen işçi göçünü kabul etmiştir (Şahin, 2008: 26).

Ekonominin konjonktürel hareketlerine bağlı olarak işgücüne talebin azaldığı dönemlerde işsiz kalan yabancı işçiler kaynak ülkeye geri gönderilmiş, talebin arttığı dönemlerde yeni işçi alımı sağlanmıştır. Rotasyon ilkesi çerçevesinde getirilenlerin kısa süre kalacaklarının ve daha sonra kaynak ülkelere döneceklerinin varsayıldığı bu dönemde yabancı işçiler misafir (konuk) göçmen işçi olarak adlandırılmıştır (Toksöz, 2006: 27).

Misafir işçilerin yapmayı hedefledikleri tasarrufları öngördükleri süre içinde gerçekleştirememeleri, söz konusu kişilerde daha uzun süre kalma isteği yaratmıştır. İşverenlerin de iş başında eğittikleri işçileri sürekli biten çalışma izinleri sebebiyle değiştirmeleri haklı olarak hoş karşılanmamıştır. Çalışma ve oturma izinlerine ilişkin düzenlemelerin işverenler, sendikalar ve bazı hükümetler tarafından eleştirilmesiyle misafir işçi alan hedef ülkeler izinlere yönelik düzenlemeleri gevşetmiştir. Bu bağlamda, misafir göçmen işçi olarak giden işgücünün büyük bir kısmı kaynak ülkelere dönmemiştir (Toksöz, 2006: 28).

2.3. Uluslararası İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi

Göç, yıllar boyunca insan varlığının önemli bir özelliği olmuştur. Göç kavramı, farklı imgeler ve bakış açısı altında meydana gelmiş bir kavramdır. Savaş ve çatışmadan kaçınmak, yoksulluk ve açlıktan kurtulmak, dini hoşgörüsüzlük ya da siyasi baskıdan kaçmak, yeni yerlere seyahat etmek amacıyla kişiler her zaman bireysel olarak ya da gruplar halinde göç etmektedir. Fakat uluslararası işgücü göçünün ön plana çıkması tam olarak 16. yüzyılın ortalarından itibaren keşfedilen kıtalardaki kahve, pamuk, şeker tarlalarında çalışacak kölelere ihtiyaç duyulmasıyla başlamıştır (Ogunleye, 2006: 16). Uluslararası işgücü göçünün tarihsel gelişimini 16. yüzyıl ile 20. yüzyıl arası, 2. Dünya Savaşı sonrası ve 21. yüzyıl olmak üzere 3 başlık altında inceleyecektir.

2.3.1. 16. ve 20. Yüzyıllar Arasındaki Uluslararası İşgücü Göçü Hareketleri

Endüstri devrimi öncesi merkantilist dönemde Batı Avrupa devletleriyle sömürgeleştirilen devletler arasındaki ilişki kapitalizmin gelişme şartlarını ortaya çıkarmıştır. Batı Avrupa'nın ticari merkezleri, önce Kuzey İtalya'daki şehirler, sonra Almanya'daki liman şehirleri, İspanya ve Portekiz'le birlikte 17. yüzyıldan başlayarak İngiltere ve Hollanda limanları, dünyanın geri kalanıyla yaptığı ticaretle Kuzey ve Güney Amerika, Asya ve Afrika'dan topladığı baharat, altın, tarım ve zanaat ürünlerini dağıtmıştır. O dönemde merkez olan Batı Avrupa şehirleri bu ürünleri ticaret, yağmalama ve sömürge ülkelerde üretimin örgütlenmesi yoluyla elde etmiştir (Şahin, 2008: 26).

Üretimin yeniden örgütlenmesi, kölelerin çalışmasını mecbur hale getirmiştir. 1550'lerden itibaren Portekizli gemiciler, Afrika'dan, Karayipler'e şeker ve tütün tarlalarında çalışmak üzere köle götürmeye başlamışlardır. İlerleyen dönemlerde Afrika'dan 15 milyon insanın Kuzey ve Güney Amerika'ya götürüldüğü düşünülmektedir. Dünya çapında işgücü piyasasının tarihi, zorla çalıştırma olaylarıyla doludur. İspanyolların, Meksika'ya 1519-1521 arasında ve Peru'ya 1531-1535 arasında girmesiyle beraber altın ve gümüş madenlerinde çalışan Güney Amerika'daki yerlilerin büyük bir kısmı ağır çalışma koşulları sebebiyle hayatlarını kaybetmişlerdir. Avrupalıların getirdiği ve yerli insanların bağışıklık sahibi olmadığı kızamık, suçiçeği, çiçek gibi hastalıklar da toplu ölümlere yol açmıştır. Bu durum ihtiyaç duyulan

işçilerin Afrika'dan zorla getirilmesine sebep olmuştur. Daha sonra köle fiyatlarının yükselmesiyle arazi sahipleri kendi kölelerini yetiştirmeye başlamıştır. 1807 yılına kadar köle ticaretinin en önemli destekleyicisi olan Birleşik Krallık' ta köleliğin yasaklanmasıyla köle işgücünün sürekliliğini sağlamak önemli hale gelmiştir (Toksöz, 2006: 12-13).

Dünya tarihinin en önemli işgücü göçlerinden biri olan köle ticareti, Batı Avrupa ülkelerinde sanayileşmenin gelişimini sağlayan birikim bakımından büyük role sahiptir. Sanayileşmiş bir dünya ekonomisinin meydana çıkışı, sadece mal ve sermaye hareketleri sonucunda meydana gelen dünya piyasası değil, aynı zamanda işgücü için bir dünya piyasasına da bağlıdır. Köle ticaretiyle eş zamanlı olarak Batı Avrupa ülkelerinde de yoğun işgücü göçü hareketleri yaşanmış, özellikle bu dönemde başı çeken Birleşik Krallık'taki küçük çiftçilerin arazileri otlak yapılmak amacıyla zorla ellerinden alınmıştır. Bu durum ise küçük çiftçilerin şehirlere göç ederek işçi sınıfına katılmalarına yol açmıştır. Yeni kurulan fabrikalarda iş bulamayanlar ise Amerika Birleşik Devletleri'ne ve diğer ülkelere göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Birleşik Krallık 'ta başlayan bu sürece zaman içerisinde diğer Batı Avrupa ülkeleri de dahil olmuştur. Gönüllü ama bir o kadar da yoksulluk sebebiyle gerçekleşen bu mecburi göç 19. yüzyılda daha da artmış ve 1846 ile 1890 yılları arasında yaklaşık 17 milyon insan Avrupa'dan ayrılmıştır. Göç edenlerin yaklaşık 8,5 milyonu Birleşik Krallık'tan olmuştur. Sanayileşmenin ilk yıllarında kırdan mülksüz kalan köylüler ile kent yoksulları, iş bulmak amacı ile göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Sanayileşmeyi seyreden 30 yıllık dönem sonunda işgücü göçü dalgası en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Sonraki dönemde kaynak ülkelerdeki işgücü talebinin yükselmesine bağlı olarak göç eden kişilerin sayısı azalmıştır. Göç ve sanayileşme arasındaki bu ilişki sanayileşen Avrupa ülkelerinin tamamında yaşanmıştır. İngilizler, Fransızlar ve Hollandalılar Kuzey Amerika'ya, İspanyollar ve Portekizliler de Güney Amerika'ya göç etmişlerdir (Şahin, 2008: 26).

Batı Avrupa ülkelerindeki sanayileşme süreci 1750'lerden 1800'lerin sonlarına kadar sürmüştür. Bunun neticesinde merkez ve çevre ülkeler arasındaki ticaretin özellik değiştirdiği, merkezin çevre ülkeye sanayi ürünleri ihraç ettiği, çevreden hammadde ve tarımsal ürünler aldığı, günümüze kadar süren bir iş

bölüşümünün temellerinin ortaya çıktığı görülmüştür. Sanayi ülkeleri ürünlerinin, çevre ülke piyasasını kaplaması sonucu çok sayıda esnaf, zanaatkar ve çiftçi işsiz kalmıştır. Bu kişiler, gerek merkez ülkelere gerek de onların sömürgelerine göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu dönemde ortaya çıkan sözleşmeli işçilik, özgür işgücü ile kölelik arasında bir işçilik türüdür. Sözleşmeli işçiler öncelikle Çin ve Hindistan'dan gelmiştir. 1834 yılından Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar Birleşik Krallık yaklaşık 2 milyon Hintli sözleşmeli işçiyi 19 koloniye (Mauritius, Fiji, Karayipler, Sri Lanka, Güney Amerika ve Güney Doğu Asya'nın bazı bölgelerinde dahil olmak üzere) götürmüştür (Ogunleye, 2006: 16).

Ağır çalışma koşulları sebebiyle köleliğe benzeyen bu istihdam biçiminde ücretler düşük olup, söz konusu işçiler çoğu zaman kendilerine aracılık eden tüccarlara borçlarını ödemek için senelerce çalışmak zorunda kalmışlardır. Bütün bu süreç dahilinde Avrupa ülkeleri göç vermeye devam etmiştir. 1891 ile 1920 arasında çoğunluğu Doğu ve Güney Avrupa'dan 27 milyon insan göç etmiştir. Bu göç dalgası Birinci Dünya Savaşı sebebiyle durmuştur ve savaş sonrasında da Amerika Birleşik Devletleri'nin göçü kısıtlayan düzenlemelerde bulunmasıyla azalmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde ise Avrupa ülkelerinin ekonomisi durgunluk yaşamış, Avrupa içi ve Avrupa dışı göç durma noktasına gelmiştir (Toksöz, 2006: 15).

2.3.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Uluslararası İşgücü Göçü Hareketleri

Hem uluslararası işgücü göçleri hem de yurtiçi işgücü göçleri ekonomik yapı değişiklikleri ile yakından ilişkilidir. Hem 18. ve 19. yüzyıllardaki sanayileşme kırdan kentlere göç eden ucuz işgücü olmadan hem de İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki iktisadi sıçrama Türkiye, Balkan devletleri ve sömürge ülkelere gelen işgücü olmadan gerçekleşemezdi (Şahin, 2008: 33).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 21. yüzyıla kadar geçen sürede işgücü göçünün tarihsel gelişimi dört ana dönem içinde incelenmektedir (Toksöz, 2006: 24-25; Bayraktar, 2013: 112-113):

- *1940'lı yılların sonunda ve 1950'li yılların başında kadar kitlesel göçmen işçi akımları:* Savaştan sonra yaklaşık 15 milyon insanın

katıldığı göç hareketleri gerçekleşmiş ve bu hareketler Polonya, Çekoslovakya ve Almanya arasında sınırların değişmesine bağlı olarak yeni yerleşimlerin sonucunda meydana gelmiştir. 1950’li yılların ortalarından itibaren bu göç akımı yavaşlamış ve 1963 yılında Berlin Duvarı’nın inşasına kadar düşük seviyede devam etmiştir.

- *1950’li yılların başından 1973 yılına kadar sözleşmeli işgücü alımı:* Avrupa’nın yeniden yapılanması iktisadi büyümeyi sağlamıştır, Avrupa ülkelerinin ekonomilerindeki yıllık %5 oranındaki büyüme, işgücüne olan talebi büyük oranda artırmıştır. Başlangıçta İngiltere, Fransa ve Almanya işgücü açıklarını, savaş sebebiyle yerlerinden olan kişilerden karşılarken, sonrasında sanayileşmesi yavaş kalan Portekiz, İspanya ve İtalya gibi ülkelere yönelmişlerdir. Ülkelerin ekonomilerinin giderek büyümesiyle, işgücü açığını kapatmak için farklı kaynaklara başvurmasına yol açmıştır. Eski sömürge bağları, İngiltere’yi Karayipler ve Hindistan’a, Fransa’yı Kuzey Afrika’ya yöneltirken, Almanya sözleşmeli işgücünü Balkan devletleri ve Türkiye’den sağlamıştır. Bu dönemde yaklaşık 10 milyon işgücü Batı Avrupa’ya göç etmiştir.
- *1974 yılından 1980’li yılların ortasına kadar kapıların kapanması:* 1960’lı yılların sonundan itibaren kitlesel göç akımlarına karşıt bir görüş doğmuş fakat göçe kapıların kapatılmasında dönüm noktası, 1973 yılındaki petrol krizini takip eden iktisadi durgunluk olmuştur. Ülkeler işgücü alımını durdurmuş ve misafir işgücünün geri dönmesini beklemiş, fakat buldukları ülkeye kısmen kök salan işgücü kalmayı tercih etmiştir. Ülkelerin genelde bu konudaki duruşu baskı yöntemlerine başvurmak yerine mevcut göçmenlerin aile üyelerinin gelişine izin vermek şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak, bu dönemde daha önce göçe kaynaklık eden İtalya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkeler ilerlemelerine bağlı olarak göçmen işgücünü geri çekmeye başlamıştır.

- *1980’li yılların ortalarında 21. yüzyıla kadar sığınmacılar, mülteciler ve kayıt dışı göçmen işçiler:* Bu dönem özellikle Doğu Avrupa’da komünizmin çökmesine yol açan politik ayaklanmaların dönemidir. Doğu Avrupalılar, seyahat özgürlüklerinin artmasıyla dünyanın her tarafındaki huzursuzluklardan kaçarak Batı Avrupa’da sığınma arayan yüz binlerce kişinin arasına katılmıştır. Öncesinde sözleşmeli işçi olarak göç etmeyi düşünenler de sığınma yoluna yönelmiştir. 1989 ile 1998 yılları arasında 4 milyonu aşkın insan Avrupa ülkelerine iltica talebinde bulunmuştur. Bu başvuruların %43’ü problemler olan Avrupa ülkelerinden, %35’i Asya’dan ve %19’da Afrika’dan olmuştur. Bu dönemde göç baskının artmasıyla Batı Avrupa ülkeleri, göç konusundaki düzenlemeleri sıkılaştırırken, birçok insan kayıt dışı yollardan Avrupa’ya giriş yapmaya çalışmıştır (Toksöz, 2006: 24-25).

2.3.3. 21. Yüzyıldaki Uluslararası İşgücü Göçü Hareketleri

ILO tarafından yapılan çalışmaya göre dünya genelinde yaklaşık 232 milyon göçmen buluşu tahmin edilmektedir. Bu rakam 2015 yılındaki dünya nüfusunun 3,2’sine tekabül etmektedir. Ancak bu rakam yalnızca göçmen işçi sayısını yansıtmamakta, iktisadi nedenler dışındaki göçmen hareketlerine katılanları da kapsamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün yaptığı çalışmada 232 milyon göçmenin, 150,3 milyonunu göçmen işçilerin oluşturduğu söylenmiştir (ILO, 2016).

150,3 milyon göçmen işçinin aile fertlerini ve iktisadi nedenler haricinde göç edenlerin de işgücü potansiyelini düşündüğümüzde göç veren ve göç alan ülkeler için göçmenlerin göz ardı edilemeyecek düzeyde büyük bir iktisadi güce sahip olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. 21. yüzyıldaki uluslararası işgücü göçü konusunda genel eğilimlerin anlaşılması için bazı sayısal verilerin incelenmesi etkili olacaktır. Dünyadaki 150,3 milyon göçmen işçinin hemen hemen yarısını (%48,5) Kuzey Amerika, Güney Avrupa, Kuzey Avrupa ve Batı Avrupa’daki göçmen işçiler oluşturmaktadır. Toplam işgücü içerisinde göçmen işçilerin oranının en yüksek olduğu yer %35,6 ile Arap Devletleri’dir (ILO, 2016).

2013 yılına da hazırlanan verilere göre göçe en çok kaynaklık sağlayan ilk beş ülke, 14 milyon ile Hindistan, 13 milyon ile Meksika, 10,8 milyon ile Rusya, 9,3 milyon ile Çin ve 7,8 milyon ile Bangladeş'tir. 1990 ile 2013 yılları arasında dünya genelinde uluslararası göçmenlerin sayısı %50 artış göstermiştir. Bu artış yaklaşık olarak 77 milyon kişiye denk gelmektedir. 1990 ile 2013 yılları arasında gerçekleşen artışın büyük bir kısmı 2000 ile 2010 yılları arasında gerçekleşmiştir. 2000 ile 2010 yılları arasında göçmen sayısının yıllık ortalama 4,6 milyon, 2010 ile 2013 yılları arasında ise 3,6 milyon artışı hesaplanmıştır. Bir başka deyişle 2010 yılına kadar olan dönemde göçmen sayısı sürekli bir artış yaşamış, 2010 ve sonrasında itibaren yıllık göçmen sayısındaki artış azalmaya başlamıştır. Bu azalışı yaşanan ekonomik krizin ve krize yanıt olarak oluşturulan sıkı göç politikalarının göç hareketlerine yansması olarak da değerlendirebiliriz. Göçmen işgücü sayısı 2000 ile 2010 yılları arasında bir önceki on yıla göre iki kat daha hızlı artmıştır ve işgücü dünyada en hızlı büyümeyi yaşayan göç türü olmuştur (Nakhoul, 2014: 13-14).

2.4. Uluslararası İşgücü Göçünün Nedenleri

Uluslararası işgücü göç hareketlerinin başlama nedeninin sanayileşmeye geçişle yakın ilişkili olduğunu tarihsel süreçte incelemiştik. Fakat sanayileşmenin her ülkede aynı düzeyde gelişmemesinden dolayı yavaş sanayileşen ülkedeki iş olanaklarının yeterli olmaması ve işsizlik gibi nedenler, göçmen işgücünün daha hızlı sanayileşmiş ülkelere gitmeyi hedeflemesine sebep olmuştur. Diğer bir taraftan, hızla sanayilerini geliştiren ülkelerin önceleri emek yoğun sanayi sektörlerinde ve madencilikte sonraları ise hizmet sektörünün nitelik gerektirmeyen işlerinde çalıştırmak üzere işgücü talebinde bulunması uluslararası düzeyde bir işgücü göçünün gerçekleşmesine yol açmıştır (Toksöz, 2006: 3).

Günümüzde uluslararası işgücü göçü, kaynak ülkelerdeki yaşam standartlarının düşüklüğü, kaynak ve hedef ülkeler arasında her geçen gün artan ücret farklılıkları, belirsizlik ve güvensizlik gibi itici etmenlerin etkisiyle gerçekleşmektedir (Gökbayrak, 2008: 72). Bir başka ifade ile uluslararası işgücü göçü hareketlerinin düşük gelire sahip ve yoksul ülkelere yüksek refah düzeyine sahip ve gelişmiş olan ülkelere doğru olduğu söylenebilir. Gelişmiş ve yoksul ülkeler arasındaki kazanç farkları,

uluslararası işgücü göçünün artmasına yol açmaktadır. Uluslararası işgücü göçünün bazı nedenleri şöyle sıralanabilir (Ogunleye, 2006: 10-11):

- *Ekonomik Kaynaklı Nedenler:* Göçmenlerin iyi bir iş bulabilme imkanı, yüksek kazanç fırsatı ve iyi bir yaşam kalitesi fırsatı gibi faktörlerden kaynaklanan bir uluslararası işgücü göçü nedenidir.
- *İklim Kaynaklı Nedenler:* İklim, hava problemleri ve doğa olaylarından kaynaklı sorunlarla ortaya çıkaran işsizlik göçün nedenidir. Bu tip sorunlar kişilerin göç etmelerinde önemli bir itici güç olarak yer alır.
- *Eğitim Kaynaklı Nedenler:* Kişilerin farklı ülkelerde kaliteli eğitim alarak iş imkanlarını geliştirmek amacıyla gerçekleşen işgücü göçü nedenidir.
- *Siyasal Kaynaklı Nedenler:* Savaş, terör olayları ve politik huzursuzluklar sonucunda yaşadıkları yeri veya işlerini kaybedenlerin hayat standartlarının düşmesi sebebiyle oluşan işgücü göçü nedenidir.

Tablo 1: Uluslararası İşgücü Göçünün İtici ve Çekici Nedenleri

	İtici Faktörler	Çekici Faktörler
Ekonomik ve Demografik Nedenler	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fakirlik ❖ Düşük istihdam oranı ❖ Eğitim ve sağlık programlarından yararlanma derecesi ❖ Artan doğum hızı 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yüksek gelir beklentisi ✓ Geçim için gerekli asgari gereksinimlerden yüksek oranda faydalanma isteği ✓ Kariyer geliştirme potansiyeli yüksek olması
Politik Nedenler	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İnsan hakları ihlali ❖ Şiddet ve güvensiz ortam ❖ Zayıf hükümet 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Güvenlik ✓ Politik özgürlük
Kültürel ve Sosyo- Ekonomik Nedenler	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İrk, din ve cinsiyete dayalı ayrımcılıklar 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ailenin yeniden bir araya gelmesi ✓ Özgürlük ✓ İrk bağlantılı olan ülkeler

Kaynak: Gez, 2014: 7

İşgücünün bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmesinin çok sayıda sebebi vardır. Örneğin, insanlar daha iyi işlere kavuşmak, hayat standartlarını artırmak ve genel olarak daha yüksek gelir elde etmek için göç etmektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin çoğunda yüksek işsizlik oranı, fakirlik, güvenlik gibi sorunlar nedeniyle işgücü mevcut iktisadi fırsatlardan düşük veya yüksek seviyede faydalanamamaktadır. Bunun nedeni ise bu ülkelerde eşit şartların bulunmamasıdır (Ghosh, 2011: 29).

2.5. Uluslararası İşgücü Göçünün Etkileri

Uluslararası işgücü göçlerinin sebep olduğu ilk ve en açık etki, ilgili ülkelerin nüfus yapıları üzerinde hissedilmektedir. Uluslararası işgücü göçleri, kaynak ülkenin nüfusunu azaltırken, hedef ülkenin nüfusunu artırmaktadır. Bu nüfus değişimleri iktisadi ve sosyal hayatta büyük etkilere yol açmaktadır. Uluslararası işgücü göçü, sadece nüfusun bütününe değiştirmek ile kalmaz, yanı sıra yaş ve cinsiyet unsurlarını da etkiler. Çalışmak için hedef ülkelere gidenler genellikle, nüfusun genç ve erkek bölümüdür. Başka bir deyişle, uluslararası işgücü göçüne kaynak olan ülkelerdeki genç ve erkek nüfus azalırken, uluslararası işgücü göçüne hedef olan ülkelerde genç ve erkek nüfusu artmaktadır (Şahin, 2008: 40). Bu bölümde uluslararası işgücü göçünün kaynak ve hedef olan ülkeye etkilerini inceleyeceğiz.

2.5.1. Uluslararası İşgücü Göçünün Kaynak Ülkeler Üzerine Etkileri

Nitelikli işgücüne kaynaklık eden ülkelerde eğitim kalitesinin, çalışma şartlarının veya hayat koşullarının istenilen ölçüde olmaması önemli etkenlerdendir. Niteliksiz işgücüne kaynaklık eden ülkelerde ise doğum oranının yüksek olması ve aşırı işgücüne sahip olunması etkilidir. Bu ülkelerde çalışma çağındaki nüfusa oranla sermaye ve doğal kaynaklar kıttır. Hatta bu aşırı işgücü, sermaye yoğun tekniklerin kullanılmasını zorlaştırarak, kamu ve özel kesimlerde aşırı emek yoğun çalışmaya sebep olmaktadır. Bunun sonucunda da ülkeler yoksulluğun kısır döngüsü içine girmektedir (Kutlu, 1991: 29). Uluslararası işgücü göçünün kaynak ülkeye etkileri olumlu ve olumsuz etkileri olarak iki başlık altında incelenmektedir.

2.5.1.1. Olumlu Etkileri

Uluslararası işgücü göçünün kaynak ülkeye olumlu etkilerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Seyidoğlu, 2013: 679-681):

- *İşsizliği Azaltıcı Etki*: Yüksek işsizlik oranına maruz kalan ülkelerin uluslararası işgücü göçüne kaynak olmaları işsizlik oranını azaltmakla birlikte işgücü piyasasındaki dengesizliği de bir ölçüde giderebilmektedir. Her yıl yeni işgücü piyasasına çıkanlara ve hali hazırda işsiz olanlara çalışma alanları oluşturabilmek, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin olanaklarını aşan seviyede yatırımları gerektirmektedir. Uluslararası işgücü göçüne katılan işçiler bu sorunun çözümüne bir ölçüde yarar sağlamış olurlar.
- *İç Tasarrufu Artırıcı Etki*: Göçmen işgücünün kaynak ülkelerine gönderdikleri birikimler, kaynak ülkelerin toplam tasarruf açığını giderici ve yatırımlarını artırıcı etki yapar. Yabancı ülkede çalışan işçiler, yüksek gelir elde ettiklerinden tasarruf eğilimleri de yüksek olduğundan, kendi ülkeleri ile kıyaslanamayacak kadar yüksek bir tasarruf gücüne sahip olurlar. Kaynak ülkeye gönderilen tasarruflar, iktisadi kalkınma için finansman kaynağı oluşturmaktadır. Fakat kaynak ülkeye gönderilen birikimler bakımından geçici göçmen işçiler ile sürekli göçmen işler arasında fark vardır. Sürekli göçmen işçiler hedef ülkeye yerleşmeyi düşündüklerinden, bunların kaynak ülkeye gönderdikleri birikimler giderek azalır. Ancak, geçici göçmen işçiler, planlarını kaynak ülkelerine geri dönmek üzerine yaparlar. Bu sebeple de tasarruflarını kaynak ülkelerine gönderirler. Fakat dönüş süresi uzadıkça geçici süreli göçmen işçilerinde ülkelerine gönderdikleri birikimler azalmaktadır. İşgücü göçleri bir başka yol ile de iç tasarrufları artırır. Bu yol göç eden kişilerin geride kalanların tasarruflarında da gerçekte bir artışı sağlaması ile gerçekleşmektedir.
- *Dış Ödemeler Bilançosunu İyileştirici Etki*: Yabancı ülkede çalışan işçilerin, birikim olarak veya geride bıraktıkları aile fertlerinin

geçimlerini sağlamak için gönderdikleri yabancı paralar, kaynak ülke ekonomisi için önemli bir döviz kaynağıdır. Kalkınma mücadelesi içinde bulunan az gelişmiş ülkelerin karşılaştıkları temel sorunlardan birisi döviz darboğazıdır. İşçi dövizleri bu darboğazın kırılmasına ve yanı sıra ithalat kapasitesinin genişlemesine de katkıda bulunmaktadır. İşçiler sadece gönderdikleri yabancı paralarla değil, yanlarında getirdikleri eşyalarla da ödemeler bilançosunu olumlu yönde etkilerler. Çünkü göçmen işçiler genellikle bedelsiz ithalat rejiminden yararlanarak beraberlerinde otomobil, mesleki alet ve makinalarla diğer bazı tüketim mallarını getirme imkanına sahiptirler. Bu bağlamda yapılan ithalatın döviz çıkışlarını azaltıcı bir etki göstereceği düşünülse de getirilen ürünlerin yurt içi talebi kısmen karşılayacağından, ithalatı ve yanı sıra enflasyonist baskıları azaltacaktır.

- *Bilgi ve Görgü Kazanma:* Gelişmiş bir toplumda çalışmaya giden göçmen işçiler, dış dünya ile kuracakları ilişki sonucunda bilgi ve görgülerini artırarak iktisadi bakımdan daha yararlı çalışanlar durumuna gelmektedir. Bu kısımda mesleki eğitim üzerinde özellikle durmak gerekir. Çünkü niteliksiz işçi olarak gidenler, kaynak ülkelerine döndüklerinde eğitilmiş, nitelikli işgücü olabilirler. Göçmen işçilerin mesleki bilgi ve görgü kazanmaları, özel kurslar almalarından ve işi yaparak öğrenmelerinden kaynaklanmaktadır.

2.5.1.2. Olumsuz Etkileri

Uluslararası işgücü göçlerinin, kaynak ülke ekonomisi üzerinde bazı olumsuz etkileri de vardır. Bu olumsuz etkilerden birisi vasıflı işgücü kaybıdır. Göçmen işgücünün tamamı vasıfsız işçiler değildir. Bu işçilerin bir bölümü, belirli işleri olan nitelikli kişilerdir. Az gelişmiş ülkeler, niteliksiz işçi bolluğuna karşılık, nitelikli işgücü kıtlığı çekerler. Ayrıca ekonomik kalkınma, nitelikli kişilerin çabalarıyla gerçekleşmektedir. Bu kişilerin sahip oldukları mesleki uzmanlık ve deneyim göç yoluyla kaynak ülkenin elinden çıkar, belki de uzun bir dönem de doldurulamaz. Bu sebeple az gelişmiş ülkeler, niteliksiz işçi ihracını özendirici ve nitelikli işgücünün ülkeden çıkışını engelleyici bir politika benimsemeleri gerekmektedir. Hatta

günümüzde Güney Kore ve Hindistan gibi ülkeler, geçmiş yıllarda ülkelerinden göç etmiş olan vasıflı işçilerin geri dönmeleri için çeşitli düzenlemelerde bulunmaktadır (Şahin, 2008: 44).

İşçi göçleriyle ilgili diğer bir olumsuz etkide, kaynak ülkelerin bu bağlamda dışarıya bir tür sermaye göndermiş olmalarıdır. Kaynak ülke, doğuştan itibaren işgücünü besler, giydirir, eğitir ve onun üretici haline geçmesini sağlar. İşgücünün üretken çağa gelmesine kadar yapılan harcamalar bir tür sermaye yatırımı niteliğindedir. Bunlara iktisadi terimle beşeri sermaye denir. Hedef ülkeye giden işgücü, beraberinde bu beşeri sermayeyi de götürür ve bu durum kaynak ülke için kayıptır. Ancak ne var ki kaynak ülke, bu kişilere bir iş olanağı sağlamadığı sürece başka bir alternatife de sahip değildir. Göçmen işçilerin gönderdikleri tasarruflar bu kayıpları bir ölçüde dengelemektedir (Seyidoğlu, 2013: 679-681).

Kaynak ülkenin daha başka kayıpları da söz konusudur. Örneğin, göç eden kişilerin toplumun en yetenekli, en enerjik kişilerden oluşması toplumdaki dinamizmi geriletirerek ekonomik kalkınmayı yavaşlatacaktır. Buna ek olarak da farklı bir toplumda uzun dönem yaşadıkdan sonra kaynak ülkelerine dönen kişiler önemli toplumsal uyumsuzluk ve kültürel farklılaşma sorunları yaratabilirler (Şahin, 2008: 45).

2.5.2. Uluslararası İşgücü Göçünün Hedef Ülkeler Üzerine Etkileri

Uluslararası işgücü göçüne hedef olan ülkelerin genel göçmen işçi politikalarına yükledikleri anlama, istihdam şekillerine ve bunların geleceği hakkındaki düşüncelerine, ekonomilerinin ilerlemesine, nüfusların ve nüfus bileşimlerindeki beklendikleri ilerlemelere ve vatandaşlarının göçmen işçi konusundaki tutumlarına göre farklılık göstermektedir. Hedef ülkeler, baskın olan iktisadi fayda ilkesinden hareketle uluslararası işgücü göçünün değerlendirmeye çalışmaktadır (Gezgin, 1994: 93). Uluslararası işgücü göçünü hedef ülkeye etkileri olumlu ve olumsuz etkileri olarak iki başlık altında incelenmektedir.

2.5.2.1. Olumlu Etkileri

Göçmen işçi çalıştıran hedef ülkeler, genellikle sermaye ve doğal kaynak bakımından zengin, işgücü yönünden fakirdirler. Göçmen işçi alımı, mesleki işgücü darboğazını kırarak sermayenin tam kapasiteyle çalışmasına, yatırım hızının yükselmesine ve dolayısıyla iktisadi refahın artmasına katkıda bulunurlar.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra işgücü açığı çeken Batı Avrupa ülkelerinin göçmen işçi almaları, bu ülkelerin kalkınmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Göçmen işçi alımı, gelişmiş ülkelerde ücretlerin artmasını önlemektedir. Böylece, üretim maliyetlerinin azalmasına ve ülkenin dünya pazarındaki rekabet gücünü artmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda özellikle ekonomileri ihracata dayalı ülkeler için önem taşımaktadır. Ücretlerdeki olması gereken artışı önlediği için genellikle ulusal işgücü sendikaları göçmen işçi çalıştırılmasına karşı çıkarlar. Ancak göçmen işçi alımı nedeniyle reel milli gelirden sağlanan artış, sadece bir bölümün değil tüm toplumun refahını yükseltmektedir (Seyidoğlu, 2013: 681).

Bir ülkede kişi başına gelir arttıkça genellikle yerli işçiler, çalışma koşulları ağır, tehlikeli ve çekici olmayan işlerde çalışmaya istek göstermezler. Bu alandaki açıkları göçmen işçiler kapatır. Göçmen işçiler ne kadar nitelikli olursa hedef ülkenin kazancı o ölçüde artar. Bunun en açık örneği Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir. ABD her yıl binlerce göçmen işçi kabul etmektedir. Bu göçmen işçi kabulünü Green Card uygulamasıyla yapmaktadır. Avrupa Birliği (AB) de Blue Card uygulamasıyla nitelikli işçi alımı yapmaktadır. Bu işlemler sonucunda göçmen işçi alan hedef ülkeler, hiçbir yetiştirme maliyetine katlanmadan üretken durumdaki göçmen işçi emeğinden yararlanmaktadır. Bu bir anlamda göçmen işçi gönderen az gelişmiş ülkenin, vasıflı işçiler çalıştıran sanayileşmiş ülkeye bir bakıma sermaye bağışında bulunmasıdır. Göçmen işçiler, vasıflı olmalarının yanında çalıştıkları toplumun koşullarına ne ölçüde kolaylıkla uyabilirlerse hedef ülkeye o ölçüde yararlı olurlar (Şahin, 2008: 46).

2.5.2.2. Olumsuz Etkileri

Göçmen işçi çalıştırmak hedef ülkeye bazı maliyetler de yükler. Örneğin, nüfusun artması sebebiyle yol, konut, okul, hastane vb. sosyal sabit sermaye yatırımlarına olan talep yükselmektedir. Buna ek olarak göçmen işçi sayısının yerli

nüfusun önemli bir kısmına ulaşması hedef ülkede bazı toplumsal ve kültürel uyumsuzluk sorunlarına yol açabilmektedir (Seyidoğlu, 2013: 682).

Göçmen işçilerin hedef ülke toplumuna her şeyleriyle uyum sağlayamamaları sosyal huzursuzlukların oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle göçmen işçilerin kültürel eşit dağılımı ve yerleşik yaşama biçimini bozacak sorunlar üretmeleri uyumu zorlaştıran etkenlerdendir. Ayrıca göçmen işçilerin kaynak ülkesine para göndermek için tasarruf eğilimlerini yüksek tutmaları geri kalan az bir gelire geçinmeye çalışmaları, göçmenlerin yoğunlaştığı yerlerde yerli toplumun ulaştığı, alıştığı refah düzeyiyle zıtlık oluşturan yoksul alanlar meydana gelmesine neden olmaktadır. Toplumsal bir çevre kirlenmesi olarak adlandırılan bu durum ülke vatandaşlarını rahatsız etmektedir. Bütün bu sorunlarla birlikte sosyal tepkinin artmasına neden olan faktörler şunlardır (Gezgin, 1994: 92-93):

- *Göçmen işçi sayısındaki artış:* Hazmetme kapasitesi olmayan toplumlarda kültürel farklılıklar ne kadar yüksekse tepki olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır.
- *Göçmen işçilerin bölgesel kümelenmesi:* Temel de göçmen işçilerin bir ülkede dengeli dağılımı yüksek bir sosyal tepki doğurmaz, ancak göçmen işçiler ülkede eşit bir dağılım göstermezler. Genellikle sanayi bölgelerinde yoğunlaşırlar. Bu gruplaşma ise sosyal tepkiyi artırır.
- *Göçmen işgücüne bağımlılığın riski:* Göçmen işgücüne bağımlılığın artması sosyal tepkinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bazı ülkelerde göçmen işgücüne olan bağımlılık oranı %25'lere kadar çıkabilmektedir. Özellikle düşük nitelikli ve yerli işçilerin çalışmak istemedikleri işlerde bağımlılık oranı çok daha yüksektir. Yabancı işçilerin gruplar halinde dönmeleri, bu ekonomileri sarsar. Hedef ülkeler bunlara karşı, göçmen işçi sayısını sınırlamak gibi önlemler almaktadır.

2.6. Uluslararası İşgücü Göçüne İlişkin Uluslararası Düzenlemeler

Uluslararası işgücü göçü kapsamında uluslararası düzeyde atılacak adımlara kaygıyla yaklaşılmaktadır. Çünkü uluslararası işgücü göçü olgusu sadece yarar sağlayan bir olgu olarak değil, beraberinde çeşitli riskler ve maliyetler de getiren bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası seviyede işgücü akımlarını düzenlemek için bu akımların sürecinde ve neticesinde meydana gelen problemleri çözüme ulaştırabilmek amacı ile ortak bir politika üzerinde mutabakat sağlanamamıştır. Ortak bir fikrin olmadığı bir diğer konu da, uluslararası işgücü göçünü kontrol etme amacı olan gerekli yetkilere sahip ulus üstü bir kuruluşun kurulmasına yönelik ihtiyaç konusundadır (Nakhoul, 2014: 36).

Ortak bir fikre ulaşılmasına engel olan ana etkenler, hedef ülkelerin işgücü göçünü kolaylaştıracak uluslararası düzeydeki bir politikanın kapsamına katılmak istememeleri, hükümetlerin hakimiyetleri altındaki topraklara gelen göçmen işçilerle ilgili kararlarında serbest olma isteklerindeki ısrarı ve uluslararası göç fırsatlarının hedef - kaynak ülkelere aynı düzeyde ve şekilde yansımamasıdır (Alonso, 2011: 39).

Bu bağlamda, içinde bulunduğumuz yüzyılda göçmen işçi ve uluslararası göçe yönelik politikalar devletlerin kişisel çıkarı ile aynı çizgide ilerlemektedir. Bu çıkar öncelikli hareket, bir bakıma ulus üstü zümrenin göç akımlarını düzenleyecek bir strateji kurmasına duyulan gereksinimi de ortaya çıkarmaktadır. Fakat uluslararası yasal düzenin kapsamı göç olgusunu içerisinde bulundurmamaktadır. Göç olgusunda global olarak onaylanmış düzenleyici bir kapsam olmamasının yanı sıra göç olgusunda profesyonelleşmiş çok taraflı bir kuruluş da mevcut değildi. Fakat 1951 yılında Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) kurulmasıyla bu eksiklik ortadan kalkmıştır (Alonso, 2011: 41).

1951 yılında kurulan Uluslararası Göç Örgütü, sadece göç alanında faaliyetlerde bulunan ilk ve tek uluslararası örgüttür. Uluslararası Göç Örgütü, göçmen işçilerin haklarının korunması, uluslararası işgücü göçü, işgücü göçünün faydalarının göç veren ve göç alan ülkelere artırılması, negatif etkilerin azaltılması ve göçmen işçilerin de faydalarının maksimize edilmesine yönelik programlar ortaya koymaktadır. Uluslararası Göç Örgütü, yerel makamlara politika danışmalığı sağlayarak; verimli,

açık ve etkili işgücü göçü akımlarını destekleyen mevzuatların, idari yapıların ve politikaların ilerlemesine katkı sağlayarak, riskten uzak işgücü göçü akımlarını destekleyerek, göçmen işçilerin yeni çalışma yerlerine ve topluma uyum sağlamasını teşvik etmekte ve ülkelerin işgücü göçünü kontrol altına alma isteğinin yükseltilmesine destekte bulunmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü işgücü göçü programlarını, 70 ülke uygulamaktadır. Göçmen işçiler ve aileleri, işverenler ve sanayi temsilcileri, ulusal yönetimler gibi kuruluşlar bu programlardan yararlanmaktadır (Nakhoul, 2014: 36).

Uluslararası düzeyde işgücü göçü ve göçmen işçilerin haklarının düzenlenmesine yönelik üç temel sözleşme ön planda bulunmasına karşın çok sayıda dolaylı olarak ilgili düzenleme de bulunmaktadır. Ön planda olan 3 temel sözleşme;

- ILO'nun 1949 tarihli İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşmesi,
- ILO'nun 1975 tarihli Göçmen İşçiler Hakkında 143 Sayılı Sözleşmesi,
- BM'nin Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi'nden oluşmaktadır.

Ayrıca, göçmen işçiler de dahil olmak üzere bütün insanları kapsayan Avrupa Konseyi'nin (COE) 1953 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM'nin 1948 tarihli İnsan Hakları Beyanname'sindeki haklar göçmen işçiler için önemlidir. Hem 1948 tarihli sözleşme hem de 1953 tarihli sözleşme ilerleyen senelerde düzenlenen insan haklarının korunmasına dair uluslararası düzenlemelerin temelini oluşturmuştur (Nakhoul, 2014: 38).

Bu sözleşmelerin yanı sıra, COE'nin, 1961 tarihli Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi ve 1977 tarihli Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmesi'nde göçmen işçilerin sosyal ve ekonomik haklarıyla ilişkili düzenlemeler olmasına rağmen, her iki doküman da kapsam açısından göçmen işçilere kısıtlı bir koruma sağlamaktadır.

2.6.1. İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşme

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından düzenlenen 1 Temmuz 1949 tarihindeki Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 32. oturumunda kabul edilen 97 sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkında Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından göçmen işçiler ve işgücü göçüne dair onaylanan ilk yasal düzenlemedir. Bu sözleşme 2. Dünya Savaşı'nın akabinde Batılı ülkelerin hızlı bir toparlanma dönemine girdiği ve sonrasında uluslararası işgücü akımlarının önem kazandığı bir süreçte onaylanmıştır. Özellikle göçmen işçi ve uluslararası işgücü göçü olgularını uluslararası seviyede işleyen ve göçmen işçilerin haklarının savunulmasına dair ilk önemli temel olarak değerlendirilmektedir (Nakhoul, 2014: 39).

11 maddeden ve 3 ekten oluşan İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 sayılı Sözleşme de genel olarak göçmen işçilerin yaşadıkları temel problemlerin çözümlerine dair düzenlemeler bulunmaktadır.

Üye hükümetlerin istekleri üzerine kendi aralarında ve ILO ile işgücü göçüyle alakalı olarak, düzenlenen göçmen işçilerin yaşam ve çalışma şartlarında yapılan düzenlemeler ve ulusal politikalara dair bilgilerin paylaşımı 1. maddede gerekli kılınmıştır. Sözleşmeyi kabul eden bütün ülkelerde, göçmen işçilerin istihdamına dair hizmet veren kurumların, ILO ile işbirliği yapması gerektiği 7. maddede ortaya koyulmuştur. Göçmen işçi sayısının fazla olduğu durumlarda hedef ve kaynak ülkelerin ortak sorunlarını çözmek amaç ile yetkili makamların anlaşma yapacağı 10. madde ile hüküm altına alınmıştır. Bu bakımdan hem hükümetlerin işgücü göçünün yönetimine dair aralarında yapacakları işbirliğinin önünün açılması hem de ulusal düzeyde oluşturulan politikaların görünürlük kazanması bakımından İstihdam Amacıyla Göç Hakkında Sözleşme kapsamlı bir ehemmiyet taşımaktadır (ILO, 1949).

97 sayılı Sözleşme'nin öteki maddelerinde ise; göçmen işçilere bilgi vermek ve yardımcı olmak üzere bedava hizmet sağlanması, göçmenlerin yolculuklarını, karşılamalarını ve akımlarını kolaylaştırmak amacıyla gerekli tedbirlerin alınması, göçmenlerin tamamına ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerinin temin edilmesi, soy, cinsiyet ya da din eşitsizliği yapılmadan bütün göçmen işçilere hükümetlerin yerli

vatandaşlara sağladıklarında daha düşük olmayan davranışlarda bulunması vb. düzenlemeler kanunlaşmıştır (ILO, 1949).

97 sayılı Sözleşme'nin bütün maddeleri incelendiğinde göçmen işçilerin istihdam, ulaşım ve işe alım süreçlerinde eşit muamele görmesini sağlayan ancak, hedef ülkenin işgücü piyasasının durumunu veya kaynak yetersizliğini bahane ederek göçmen işçileri sınır dışı etmesini önleyecek düzenlemeler bulunmamaktadır. Ayrıca, Sözleşme, düzensiz işgücü göçü, sürekli işgücü ve geçici işgücü göçüne dair düzenlemeleri kapsamamakta ve sınır işçileri göçmen statüsüne almamaktadır. Bu nedenle ILO'nun İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 sayılı Sözleşmesi'nin bugünün gereksinimlerine karşılık gelmediği, işgücü göçünün yönetişimi ve göçmen işçilerin haklarının savulmasına dair kısıtlı olduğu düşünülmektedir (Nakhoul, 2014: 39-40).

2.6.2. Göçmen İşçiler Hakkında 143 Sayılı Sözleşme

ILO tarafından düzenlenen 24 Haziran 1975 tarihindeki Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 60. oturumunda, Göçmen İşçiler Hakkında 143 sayılı Sözleşme onaylanmıştır. 143 sayılı Sözleşme, İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 sayılı Sözleşme'den yaklaşık 25 sene sonra gündeme gelmiş ve daha geniş kapsamlı düzenlemelere yer verilmiştir (Nakhoul, 2014: 41).

Göçmen İşçiler Hakkında 143 sayılı Sözleşme, toplam 3 bölüm ve 16 maddeden meydana gelmektedir. 3 bölüm sırasıyla Kötü Koşullarda Göç, Fırsat ve Muamele Eşitliği, Son hükümler ana başlıklarını taşımaktadır (ILO, 1975).

143 sayılı Sözleşme'nin 1. bölümünde yer alan ilk yedi maddesi, düzensiz göç ve göçmenlerin yasadışı çalıştırılmasına dair hükümlere sorumluluk yükleyerek, işveren ve işçi kuruluşlarıyla işbirliği içinde yasa dışı göçe dair uluslararası ve ulusal düzeyde önlemlere yer vermiştir. 97 sayılı ILO Sözleşmesi'nde bu düzenlemelere yer verilmemişti.

Bilindiği gibi 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren göçmen işçi alan birçok Avrupa ülkesi, 20. yüzyılın son çeyreğinin başında petrol krizinin ortaya çıkması ile göçmen işçi alımlarını neredeyse tamamen durdurmuşlardır. Fakat Avrupa ülkelerinin göçmen işçi alımını durdurması sadece yasal göçe engel olmuş yasadışı göç devam

etmiştir. Yasadışı göçün devam etmesinden ve önemin artmasından dolayı, 1975 yılında onaylanan 143 sayılı Sözleşme’de yasadışı göçe gereken önemin verildiğini söylemek hatalı olmayacaktır.

Göçmen İşçiler Hakkında Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamında, ülkenin yasalarına uygun olarak bulunan göçmen işçilerin işlerini kaybetme vaziyetinde, yasadışı veya düzensiz göçmen duruma düşmüş gibi görünmeyeceği, oturma ile duruma göre çalışma izinlerinin geri alınmayacağı hükme bağlanmıştır (ILO,1975).

143 sayılı Sözleşme’nin diğer maddelerinde ise sözleşmeyi kabul eden hükümetlere göçmen işçilerin bireysel ve toplu özgürlüklerine ilişkin fırsat ve davranış eşitliğini ile göçmen işçilerin meslek, istihdam, sendikal, kültürel ve sosyal güvenlik haklarını destekleyecek ve güvence altına alacak stratejiler izlemesi ve beyan etmesi, hükümetlerin çıkarları söz konusu olduğunda yabancıların bazı işlerde çalışmalarına engel konulması ve göçmen işçilerin aile birleştirmelerinin hedef ve kaynak ülke arasında uzlaşma sağlanarak kolaylaştırılması hükme bağlanmıştır (ILO, 1975).

Göçmen işçiler ve işgücü göçüne dair düzenlemelere yer verilmesi açısından Göçmen İşçiler Hakkında 143 sayılı Sözleşme 97 Sayılı Sözleşme’ye göre daha geniş kapsamlı bir belgedir. Fakat 143 sayılı Sözleşme’nin eksik olduğu noktalar da bulunmaktadır. Örneğin yasadışı göçmen işçilerin korunmasına yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Hem 97 sayılı Sözleşme hem de 143 sayılı Sözleşme göçmen işçi tanımını dar kapsamlı yapmıştır. Her iki sözleşmede ortak olan tanıma göre kendi hesabına çalışan işçiler, sanatçılar, kısa vadeli işçiler, gemi adamları, düzensiz göçmen işçiler, yasadışı göçmen işçiler, sınır işçileri, belirli bir iş tamamlamak için hedef ülkeye gelen işçiler, eğitim ve öğretim gayesiyle gelen kişiler göçmen işçi sınıfına alınmamıştır (Nakhoul, 2014: 41-42).

Küreselleşen dünyada ortaya çıkan yeni göç türleri, göçmen özelliklerinde yaşanan değişimler (işgücü göçü üzerinde uluslararası öğrencilerin gün geçtikçe artan önemi, uluslararası göç akımlarına katılan kadın sayısının giderek artması) düzensiz göçmen akımlarının artması, beyin göçünün kolaylaşması ve göçmen işçi tanımının kapsamının sınırlı tutulması gibi durumlar dikkate alındığında, günümüz gelişmeleri kapsamında hem 97 hem de 143 sayılı sözleşmelerin ulusal ve uluslararası düzeyde

politikalar hazırlanması için gerek duyulan standartlarda olmadığı yani günümüz göç sorunlarıyla başa çıkmayacağı düşünülmektedir (Nakhoul, 2014: 41-42).

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafında hazırlanan İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 sayılı Sözleşme 49 devlet tarafından onaylanmışken, Göçmen İşçiler Hakkında 143 sayılı Sözleşme sadece 23 devlet tarafından onaylanmıştır. Ayrıca Türkiye tarafından iki sözleşmede onaylanmamıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerinin ana gayesi bir tür ortak payda oluşturmak yerine kapsamlı bir genişlemenin temellerini oluşturmaktır. Uluslararası işgücü göçüne yönelik ILO tarafından hazırlanan 2 sözleşmenin de güncel göç sorunlarına cevap bulamadığı düşünülse de, uluslararası işgücü göçüne dair yasal düzenlemelerin oluşması, göçmen işçilerin ekonomik ve sosyal haklarının korunması alanında tartışmasız en önemli uluslararası düzenlemelerdendir (Güzel, 1997: 11).

Ancak iki sözleşmenin de az sayıda devlet tarafından kabul edilmesi, devletlerin göç akımlarının ulusal düzenlemeler ile yönetme ve sorumluluk altına girmek yerine geri planda durma heveslerinin olduğu göstermektedir.

2.6.3. Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

18 Aralık 1990 tarihinde Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (ICMW) BM Genel Kurulu'nun 45. oturumunda oylama olmaksızın onaylanmıştır. Ayrıca, sözleşmenin 87. maddesinde yürürlüğe girme şartı açıklanmıştır. Bu maddeye göre sözleşme 20 devletin onayından veya katılım belgelerinin sunmalarından üç ay sonra yürürlüğe girecektir. Bu madde sebebi ile sözleşme 1990 yılında onaylanmasına rağmen 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir (BM, 1990).

Türkiye tarafından bazı maddeleri bildirim ve bir maddesi de çekince ile 13 Ocak 1999 tarihinde ICMW kabul edilmiştir. Sözleşmenin, 15. maddesinde yer alan göçmen işçilerin mal-mülk sahibi olmalarına, 45. maddesinin son üç fıkrasında yer alan göçmen çocuklarının kendi dillerinde eğitim almalarına, 46. maddesinde yer alan göçmen işçilerin evleri ve bireysel kullanımları için alacakları ihraç veya ithal mallar veya eşyalar için gümrük vergisi almamasına, 76. maddesinde yer alan sözleşme taraf

bir ülkenin sözleşmeye taraf başka bir ülkeye sözleşmeyi ihlal ettiği gerekçesiyle şikâyetle bulunmasına, 77. maddesinde yer alan hak ihlali gerekçesiyle komiteye bireysel başvuru hakkı sağlanmasına bildirimde bulunulmuştur. Sözleşme'nin 40. maddesinde yer verilen göçmenlerin sendika kurmasına yönelik düzenlemeye çekince konulmuştur (Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, 2001).

Göçmen İşçiler Komitesi tarafından ICMW'nun uygulaması takip edilecektir. Fakat Türkiye madde 76 ve madde 77'ye bildiride bulunması sebebiyle ülke başvuruları ve kişisel başvurular Türkiye için kabul edilmeyecektir (Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, 2001).

ICMW, göçmenler ile ilgili en kapsamlı sözleşme olup, kendisinden önce düzelenmiş bütün insan hakları sözleşmeleri kaynak olarak almaktadır. Göçmen haklarına yönelik hükümler bulunan sözleşmelerinin nerdeyse tamamına ön söz bölümünde göndermede bulunmaktadır. İsminden de anlaşılacağı gibi göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarının korunması ICMW'nun öncelikli gayesidir (BM, 1990).

Sözleşme 9 kısımda oluşmaktadır: 1.Kısım; kapsam ve tanımlar (1-6. Maddeler), 2. Kısım; haklar konusunda ayrımcılık yapılmaması (7. Madde), 3. Kısım; tüm göçmen işçilerin ve aile fertlerinin insan hakları (8-35. Maddeler), 4. Kısım kayıtlı ve kurallara bağlı durumda bulunan göçmen işçiler ve aile fertlerinin diğer hakları (36-56. Maddeler) 5. kısım; özel kategorilerdeki göçmen işçilere ve aile fertlerine uygulanabilecek hükümler (57-63. Maddeler), 6. Kısım; işçilerin ve aile fertlerinin uluslararası göçü ile ilgili olarak sağlıklı, adil, insani ve yasal şartların geliştirilmesi, 7. Kısım; sözleşmenin uygulaması (72-78. Maddeler), 8. Kısım; genel hükümler (79-84. Maddeler), 9. Kısım; nihai hükümleri (85-93. Maddeler) içermektedir (BM, 1990).

ICMW'nun göçmenlerin haklarına ilişkin temel önemi şu maddeler ile sıralanabilir (BM, 1990):

- Sözleşme yalnızca göçmen işçileri değil, ailelerini de ele almaktadır (1. Madde 2. Fıkra).

- Sözleşme kapsamında göçmen işçilere ve aile üyelerine tanınan haklar göç akımının bütün adımlarını kapsamaktadır (1. Madde 2. Fıkra).
- Uluslararası belgelerin içinde en geniş kapsamlı göçmen işçi tanımına sahiptir. Sınır işçileri, serbest çalışanlar, mevsimsel işçiler, proje bazlı işçiler ve gemi adamları göçmen işçi sınıfına alınmıştır (2. Madde 1. Fıkra).

ICMW, kendisinden önce gelen sözleşmelerin aksine düzenli, düzensiz ayırt etmeksizin tüm göçmenleri ve aile fertlerine koruma sağlamaktadır. Sözleşmede sağlanan önemli haklar şu şekilde sıralanabilir (BM, 1990):

- Tüm göçmen işçilerin ve aile üyelerinin toplu sınır dışı edilmesi yasaklanmıştır. Sınır dışı edilme durumlarının her birinin bireysel olarak incelenmesi ve karar bağlanmasına hükmedilmiştir (22. Madde).
- Göçmen işçilerin tamamına çalışma saatleri, hafta sonu tatili, fazla mesai, iş ilişkisinin sona erdirilmesi, ücretli tatil, sağlık, güvenlik gibi bu terimlerin kapsamında bulunan yerel yasalarda ve uygulamalarında yer verilen diğer çalışma standartları açısından çalışan ülkenin vatandaşları ile eşit davranışların uygulanması güvence altına alınmıştır. Bu bağlam eşitlik ilkesinden vazgeçilmesi özel istihdam sözleşmelerinin eşitsizliğe sebep olmasının yasalara ayrı olduğu kabul edilmiştir (25. Madde).
- Göçmen işçilerin ve ailelerinin kültürel, sosyal, ekonomik ve diğer fırsatlarını güvence altına almak üzere, yasalara uygun olarak kurulmuş sendikaların ve diğer kurumların faaliyet ve toplantılarına katılma hakkı verilmiştir (26. Madde).
- Göçmen işçilerin ve aile üyelerinin tamamı hedef ülke vatandaşları ile aynı ölçüde sosyal güvenlik haklarından yararlanabilecektir (27. Madde).

Yasalara uygun kayıtları yapılmış göçmen işçiler ve aile fertleri yukarıda belirtilen düzenlemelere ek olarak aşağıdaki düzenlemelerden de yararlanabilmektedir (BM, 1990):

- Göçmen işçi ve aile bireyleri, hedef ülke sınırları içerisinde yer değiştirme ve ikamet yerini özgürce seçme hakkına sahiptir (39. Madde).
- Göçmen işçi ve ailesi kaynak ülkelerindeki yasalar çerçevesinde, hedef ülkedeki toplumsal yaşama katılma, seçme ve seçilme haklarından yararlanabilir (41. Madde).
- Sözleşme göçmen işçilerin ailelerinin bütünlüğünün korunmasını garanti altına almak amacıyla aile birleştirme için ülkelerin gereken tedbirleri almasını mecburi kılmıştır (44. Madde).
- Göçmen işçilerin çocuklarına anadilde eğitim hakkı vermiştir (45. Madde).
- Göçmen işçilerin tamamına işten atılmaya karşı koruma, işsizlikle mücadele için geliştirilen kamu çalışmalarında yararlanma ve işsizlik ücreti hakları tanınmıştır (54. Madde).
- Sözleşmeye taraf olan hükümetlerin bazı göçmen sınıflarını BM sözleşmesinin uygulaması dışında tutması engellenmiştir (88. Madde).

BM'nin bu sözleşmesi ile göçmen işçilerin ve aile bireylerinin hakları küresel nitelik taşıyan tek bir dokümanda toplanmıştır. Ayrıca sözleşme göçmenlere ve yerli vatandaşlara eşit hakların uygulanmasını ve eşit muamele görmelerini garanti altına almaktadır (Nakhoul, 2014: 48).

BM tarafından hazırlanan ICMW, 47 ülke tarafından kabul edilmiştir. Sözleşmeyi kabul eden ülkelerin geneli kaynak ülke statüsünde yer almaktadır. Özellikle hedef ülke statüsünde olan gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinin neredeyse hiç biri sözleşmeyi kabul etmemiştir. Uluslararası koalisyonda sözleşmenin etkin bir araç olarak kullanılabilmesi için hedef ülkelerin de kabul etmesi gerekmektedir.

Düzenli konumda bulunan göçmen işçilerin aile birleştirmesini destekleyen, düzensiz yani yasadışı konumda bulunan göçmenlere dair verilen haklar ve toplu sınır dışının yasaklanması gibi düzenlemeler hedef ülkelerin sözleşmeyi kabul etmelerine

sebepe olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde, sözleşmenin kabul edilmesine dair büyük isteksizlikler mevcuttur. Sözleşme Birleşmiş Milletler 'in temel dokuz sözleşmesinden biridir. Söz konusu olan sözleşmenin kabul edilmemesi hedef ülkeler tarafından göçmen işçi ve aile fertlerinin haklarının insan hakları olarak tanımlanmadığı niteliğini de taşımaktadır (Nakhoul, 2014: 48).

Diğer taraftan, uluslararası göç ve göçmen hakları konusu ile alakalı diğer BM sözleşmeleri daha fazla devlet tarafından onaylanmıştır. Örneğin, 157 ülke BM'nin Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına Dair Protokol'ünü, 144 ülke Mülteci Sözleşmesi'ni, 137 ülke ise Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'ü onaylamıştır. Bu kapsamda, kendi iç yasalarında yaptıkları değişiklikler ve düzenlemeler ile hedef ülkeler göç konusunda sonuca ulaşmak istemektedirler.

2.7. Uluslararası İşgücü Göçüne Yönelik Politika Önerileri

Çok sayıda kurum ve kuruluşun uluslararası göç konusunda çalışması bulunmasına rağmen, uluslararası işgücü akımlarını düzenlemeye ilişkin yapan çalışmaların ve kesin önerilerde bulunan kurumların sayısı çok azdır. Bu sebepten dolayı çalışmanın bu kısmında uluslararası işgücü göçüne yönelik politika önerileri üzerine çalışmalar yapan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) ve ILO'nun çalışmaları incelenecektir.

2.7.1. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Politika Önerileri

Uluslararası Çalışma Örgütü, sosyal diyalog sistemiyle çalışma hayatına dair temel hak ve ilkelerin geliştirilmesi, üye hükümetlerce üstlenilen sorumlulukların yerine getirilmesi ve kuralları üretilmesini, ortaya koyduğu denetim sistemleri ile gözleyen profesyonelleşmiş uluslararası bir kuruluştur. Faaliyetlerine 1919 yılında başlayan ILO, hem kendi Anayasası'nda, hem de Filedelfiya Bildirgesi'nin 1944 yılında kabul etmesi ile göçmen işçi ve uluslararası işgücü göçü olgularını ana çalışma alanına eklemiştir. Bu ekleme neticesinde 1949 yılında uluslararası seviye ilk hukuki düzenleme olan İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 sayılı Sözleşme'yi onaylamıştır. 1975 yılında 97 sayılı Sözleşme'yi tamamlayıcı nitelikte olan 143 sayılı Sözleşme'yi

de onaylamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün temel stratejik amaçlarında biri de göçmen işçi alan hedef ülkelerin politikalarını oluşturmaktır (Nakhoul, 2014: 50).

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 2002 yılında Küreselleşmenin Sosyal Boyutu Dünya Komisyonu bağımsız bir organ olarak kurulmuştur. Küreselleşmenin Sosyal Boyutu Dünya Komisyonu, Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsatlar Yaratması adlı çalışmayı 2004 yılında yayınlamıştır. Bu çalışmada, öncelikli olarak düzensiz işgücü göçü konusunun yanı sıra insan ticareti, gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde kalkınmayı zarar veren nitelikli işgücü göçü bir başka deyişle beyin göçü ve göçmen kaçakçılığı gibi sorunlara, kişilerin uluslararası göç akımlarına açık ve ortak kurallar getiren çok taraflı çerçeveye çözüm bulunabileceğini ortaya koymuştur. Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsatlar Yaratılması adlı raporda göçmenler ile ilgili öne çıkan konular şu şekilde sıralanabilir (ILO, 2006: 91-93):

- Son dönemlerde çok sayıda kişinin gündeminde olan yani yaygın ve önemli bir olgu haline gelen kişilerin uluslararası hareketlilik ve dolaşmaları, bu olgu ile ilintili devletlerin oranını da giderek artırmaktadır. Önceleri Güney – Kuzey istikametinde gerçekleşen gelen hareketlilik şimdilerde gelişmekte olan ülkeler arasında da git gide hız kazanmaktadır.
- Kişilerin uluslararası akımlarıyla ilgili adil kurallar, sermaye ve ticaret akışıyla ilgili kararları tamamlamalıdır.
- Birçok ülkedeki işçi kesiminin belirli bir bölümü üretimin düşük ücrete dayanmasında ve ticaretin liberalleşmesinde negatif etkiye neden olmuştur. Bu etki niteliksiz işgücünü daha fazla etkilemiştir.
- Mülteciler üzerindeki baskılar, göçmen sömürüsü ve insan ticareti gibi problemler daha da artmıştır.
- Çok taraflı kuruluşlar geliştirilerek ve küresel bir forum oluşturularak, kişilerin uluslararası dolaşımı konusundaki görüşler ve bilgiler aktarılmalıdır.
- Kadın göçmenlerin sömürüye açık halde hedef ülkelerde yasa dışı ekonomilerde çalışmasının önüne geçilmelidir.

- Çok yönlü bir çerçeveye ile kişilerin uluslararası hareketlerini, saydam ve adil yasalara bağlayacak adımların atılması gereklidir.

Kısaca, adı geçen rapor da, göçmen işçilerinde, kaynak ülkelerinde ve hedef ülkelerin de çıkarları koruyan; göçmen işçilerin haklarının korunmasının, başta kadın göçmenler olmak üzere insan kaçakçılığının engellenmesinin ve bu gibi sorunların ortadan kaldırılmasının çok taraflı bir çerçeve kurularak olacağı üzerinde durmaktadır. İyi yönetilen bir uluslararası göçün bütün ülkeler için yararlı olacağını ortaya koymaktadır (ILO, 2006: 91-93).

Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsatlar Yaratılması raporunun yayınlanmasının akabinde, yine 2004 yılında düzenlenen Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 92. oturumunda globalleşmenin sosyal boyutun inceleyen özellikle göçmen işgücünü esas alan detaylı bir tartışma sonrasında, globalleşen ekonomide göçmen işgücü için adil bir yaklaşım sağlayacak bir hareket planı kabul edilmiştir (Nakhoul, 2014: 65).

Eylem planının üzerinde durduğu temel konu, uluslararası işgücü göçü üzerinde hak temelli çok taraflı bir çerçevenin oluşmasıdır. Bu nedenle, İşgücü Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve: İşgücü Göçüne Hak Temelli Bir Yaklaşım İçin Bağlayıcı Olmayan İlkeler ve Kılavuzlar adlı doküman 31 Ekim-2 Ekim 2005 tarihleri arasında dünyanın bütün ülkelerinden uzman nitelikte temsilcilerin katılımının sağlandığı üçlü yapıda bir toplantı ile ortaya çıkmıştır. Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 2006 senesinde düzenlenen 295. oturumunda bu dokümanın yayınlanmasına karar verilmiştir. Bu doküman toplam 9 bölümden ve 2 ekten oluşmaktadır. 1. Bölüm; Düzgün İş (Decent Work), 2. Bölüm; İşgücü Göçünde Uluslararası İşbirliği Araçları (Means for International Cooperation on Labour Migration), 3. Bölüm; Küresel Bilgi Tabanı (Global Knowledge Base), 4. Bölüm; İşgücü Göçünün Etkin Yöntemi (Effective Management of Labour Migration), 5. Bölüm; Göçmen İşçilerin Korunması (Protection of Migrant Workers), 6. Bölüm; Kötüye Kullanılan Göç Uygulamalarının Önlenmesi ve Bu Tür Uygulamalara Karşı Koruma (Prevention of and Protection against Abusive Migration Practices), 7. Bölüm; Göç Süreci (Migration Process), 8. Bölüm; Sosyal Entegrasyon ve İçerme (Social Integration and Inclusion), 9. Bölüm ise

Göç ve Kalkınma (Migration and Development) başlıklarında oluşmaktadır (ILO, 2006a: 6).

Genel olarak İşgücü Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve düzensiz ve düzenli göçmen işçilerin haklarının korunmasına yöneliktir. Bu bağlamda, her ülke egemenlik haklarını korumanın yanı sıra göç politikalarını ve emek piyasalarını düzenleyerek, göçmen işçileri korumak ve göçü yönetmek için kapsamlı ve tutarlı politikalar oluşturmalıdır. Ülkelerin tek başlarına hareket etmeleri göçmenlerin köken, toplumsal cinsiyet ve göçmen sınıfı gibi sorunların oluşmasına sebep olacak ve çoklu dezavantajları ortadan kaldıracı tedbirler almaları mümkün olmayacaktır. Kişilerin uluslararası dolaşımlarına dair problemlerin çözüme ulaşması ve göçmen sömürüsüne yönelik tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanması için ülkelerin birbirleriyle ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmaları büyük önem teşkil etmektedir. Uluslararası göçe yönelik politikalar hazırlanırken izlenmesi gereken temel ilkeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (ILO, 2006a: 5-20):

- Eşit, özgür, güvenli ve insan gururuna yakışır, üretken ve saygın işlere ulaşım imkanları, göçmen işgücü de dahil olmak üzere çalışma çağında olan tüm kadın ve erkekler için desteklenmelidir.
- İşçi ve işveren örgütleriyle diyalog sağlanarak, devletler işgücü göçü akımlarını desteklemek için uluslararası seviyede işbirliği yapmalıdır.
- Uluslararası işgücü göçüne dair düzenlemelerin oluşması ve uygulanması için uluslararası işgücü göçüne dair en doğru verilerin toplanması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple, devletlerin göçe dair tüm verileri toplanması için gerekli altyapı sistemlerine öncelik vermesi gerekmektedir.
- Her hükümet işgücünün yönetimi konusunda kendi politikasını oluşturmakta özgürdür. Fakat uluslararası işgücü belgeleri, ilkeleri ve standartları söz konusu politikaların adil, istikrarlı ve etkin olmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda;
 - ✓ Kaynak ve hedef ülkeler ile göçmenler ve aile fertleri için yararlı olacak biçimde kapsamlı, tutarlı, şeffaf ve uyumlu göç politikaları düzenlenmeli ve uygulanmalı,

- ✓ Uluslararası göçün ekonomik ve sosyal sonuçları ön planda bulundurularak, işgücü göçüne yönelik politikalar herkes için serbestçe seçilen, saygın ve üretken işleri desteklemeli, elverişli durumlarda çok taraflı ve bölgesel politikalar oluşturulmalı ve çok taraflı anlaşmalar imzalanmalı,
 - ✓ Uluslararası işgücü göçüne yönelik politikalar geliştirilirken, belirli gruplar özellikle kadın göçmenler ve düzensiz göçmenlerin zayıflıkları ön planda tutulmalı,
 - ✓ Uluslararası göç politikaları göç sürecinde kadınların karşı karşıya kalabilecekleri sorunları ve istismarları önlemeye yönelik ve toplumsal cinsiyete duyarlı olmalı,
 - ✓ Çalışma bakanlıklarına işgücü göçüne yönelik politikaların hazırlanması, uygulanması ve yönetilmesinde, istihdama yönelik politikalarında dikkate alınması için kilit rol verilmeli,
 - ✓ Tüm bakanlıklar ve kuruluşlar arasında işgücü göçüne yönelik danışmanlık ve koordinasyon için sistemler oluşturulmalı,
 - ✓ Politikaların uygulanabilmesi ve geliştirilmesi için bakanlıkların içindeki özel yapıların ve sistemlerin yeterlilik ve kapasiteye sahip olmalı, ayrıca yeterli mali kaynağa da sahip olmalı, göçmen problemlerinin çözümüne yönelik özel birimler kurulmalı,
 - ✓ 3'lü danışmanlık süreci oluşturularak işçi ve işveren örgütleri ile süreçler ortak değerlendirilmelidir.
- Emek piyasasının demografik eğilimleri ve ihtiyaçları ön planda tutularak, yasal göç yollarının gelişmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu bağlamda;
 - ✓ Emek piyasasını sistematik bir biçimde gözleyen alt yapılar hazırlanmalı,
 - ✓ İşgücü göçü probleminin bölgesel, sektörel ve mesleki sebepleri ve boyutlarıyla emek talebine dair diğer konular da ön planda tutulmalı,
 - ✓ Kaynak ve hedef ülkelerde eğitim, kamu ve sağlık sektörlerinde nitelikli işgücü eksikliğinin demografik büyüme ve nüfus

yaşlanmasının uzun dönemde emek talep ve arzında oluşturacağı etkilere göz önünde tutulmalıdır.

- Göçmen işçilerin kabulüne, ikametine ve istihdamına yönelik kolay, anlaşılır kıstaslara dayanan açık politikalar hazırlanmalıdır.
- Bölgesel uyum sistemleri kapsamında emeğin dolaşımı desteklenmelidir.
- Kısa süreli çalışma programları yardımıyla emek piyasasının gereksinimlerine cevap verilmeli, bu programlar hem yerli hem de göçmen işçiler arasında eşitliği yoksa düzenlemeli varsa korumalıdır.
- Uluslararası işgücü politikaları hazırlanırken, yerel sosyal istişare süreçleri oluşturulmalı ve geliştirilmelidir. Göçmen işçilerin dayanışma ve istişare süreçlerine katılımları kolaylaştırılmalı, işveren ve işçi kuruluşlarının uluslararası, ulusal ve bölgesel forumlara katılımları sağlanmalıdır.
- Sosyal ortak ve devletler tarafından işgücü göçüne dair geliştirilecek politikalarda göçmen işçi derneklerine ve sivil toplum kuruluşlarına danışılmalıdır.

Ayrıca, göçmen işçiler yasal sınıflarına bakılmaksızın, Uluslararası Çalışma Örgütü Beyannamesi'nde değinilen haklardan, ilkelerden ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün temel sekiz sözleşmesindeki temel çalışma haklarından ve BM'nin hazırlandığı insan haklarına yönelik sözleşmelerinden yararlanmalı, bu sözleşmelerden kazanılan haklar korunmalıdır. Göçmen işçilerin haklarının korunmasına yönelik olarak İşgücü Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve şu ilkeleri ön planda tutmaktadır (ILO, 2006a: 17-18):

- Devletler insan haklarını korumak ve güçlendirmek için hazırladıkları ulusal yasal düzenlemelerin ve uygulamalarının tüm göçmenler için geçerli olduğunu garanti altına almalı ve ilgili tarafların tamamının bu haklara saygı göstermesi sağlanmalıdır.
- Hak ve yükümlülüklerin kapsamı hakkında göçmen işçilere bilgi verilmeli ve kazanılan hakların savunulabilmesi için yardımcı olunmalıdır.

- Göçle ilgili konularda çalışan tüm kamu personeline insan hakları konusunda bilgi verilmeli ve devletler göçmen işçilerin insan haklarının korunmasına yönelik etkin yaptırım sistemleri buldurmmalıdır.
- İstihdamda göçmen işçilere yönelik her türlü ayrımcılığa engel olunmalı, istihdama kabulde yaş sınırı uygulanmalı ve göçmen çocukların zorla çalıştırılmaları ortadan kaldırılmalıdır.
- İnsan ticareti, borç yükümlülüğü ve zorla çalıştırma durumlarından, düzensiz konumda olanlar ve kötüye kullanmaya açık diğer göçmen gruplar da dahil olmakla birlikte tüm göçmen işçiler korumalıdır.
- Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanan 97 ve 143 sayılı Sözleşmeleri kabul eden ülkeler, sözleşmelerde yer alan bütün yükümlülükleri tam olarak yerine getirmelidir. Sözleşmeleri kabul etmemiş devletlerin ise en kısa sürede kabul etmesi ve sözleşme yükümlülüklerine sağlaması gerekmektedir.
- İş uzmanları göçmen işçilerin çalıştığı iş yerlerini düzenli aralıklarla incelemeli ve iş sözleşmelerinin uygulığı denetlenmelidir.
- Göçmen işçilerin haklarının yerine getirilmesi için iş uzmanlarına gerekli eğitimler verilmeli, iş uzmanları yeterli ve verimli bilgiye sahip olmalıdır.
- Göçmen işçilerin ve işverenlerinin, göç sürecindeki yasal uygulamaların sadeleştirilmesi yoluyla işlem maliyetleri azaltılmalıdır.

Kısaca 2004 yılında düzenlenen İşgücü Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve, uluslararası göç akımının içerinsin yer alan tüm devletlerin uluslararası işgücü göçüne dair düzenledikleri ya da düzenleyecekleri politikaların etkinliğini yükselmek ve iktisadi faydalarını geliştirme hedefiyle, devletlerin ulusal ihtiyaçlarına, ek olarak, göçmen işçilerin kişisel sorunlarını da ön planda tutan, hak temelli bir dizi kural, uygulama ve ilke tavsiyeleri sunmaktadır (Nakhoul, 2014: 66).

Uluslararası göçün yönetilmesi için kalkınma ve politikayla ilişkili konuları inceleyen kapsamlı bir yaklaşıma gereksinim duyulması, uluslararası düzeyde kabul gören bir durumdur. İşgücü Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve bu gereksinime ilişkin hazırlanan, ülkelerin göç stratejileriyle ilgili yaklaşımlarında, güncel gelişmelere

cevap veren uluslararası işgücü göçü politikaları hazırlamaları için bir yol göstericidir. Uluslararası Çalışma Örgütü İşgücü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve'nin hazırlanmasıyla uluslararası işgücü göçünün yönetimine dair önemli bir adım atmıştır.

2.7.2. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün Politika Önerileri

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), 30 Eylül 1961 tarihinde 1960 yılında imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanarak kurulmuştur. Bazı kaynaklarda OECD İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı adıyla da geçmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, kamu politikalarının hemen hem her aşamasında teknik çalışmalar yürüten, iktisadi gelişme ve kalkınmanın sağlanması gayesiyle hareket eden bir uluslararası işbirliği örgütüdür. Türkiye'nin de kurucu ülkelerden olduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, makro iktisadi politikalar başta olmak üzere, uluslararası göç, sosyal güvenlik, istihdam, sürdürülebilir kalkınma, yeşil büyüme, teknoloji, sanayi, çevre, sağlık, eğitim, rekabet, finans, vergi, tarım, ticaret vb. devletlerin politikalarını hazırladıkları çok geniş bir faaliyet alanı bulunmaktadır. Faaliyet alanı içindeki konularda üye ülkelere en güncel veriler ve çözümler ışığında en uygun politika seçeneklerini sunmak ve bu bağlamda küresel problemler için gerekli çözümleri ortaya koymak örgütün temel amacıdır (GTHB, 2017).

OECD'nin öncelikli konularından bir tanesi de uluslararası göçtür. OECD, göç hareketlerini ve politikalarını Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü üyesi ülkeler içinde ve dışında gözlemlemekte ve üyelerine politika tavsiyelerinde bulunmaktadır.

Uluslararası göç alanında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü üye ülkeler arasında bilgi alışverişinin sağlanması için örgüt 1973 yılında Göçle İlgili Sürekli Raporlama Mekanizma adında (The Continuous Reporting System on Migration (SOPEMI Kısaltması Fransızcadan gelmektedir)) bir raporlama sistemi hazırlamıştır. Bu mekanizma yardımıyla üye ülkelerden alınan göç verileri ışığında örgüt tarafından her yıl Uluslararası Göç Eğilimleri (International Migration Outlook) raporu yayınlanmaktadır. Bu raporda, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği üyesi devletlerinde uluslararası göç akımlarında yaşanan güncel gelişmeler ve karşılaştırmalı olarak ülkelerin göç politikaları analiz edilmektedir (OECD, 2011).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, üyesi olan ülkelerin göç alanında politikalarını geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır. Göç alanında yaptığı çalışmalar neticesinde göç politikalarının oluşturulması ve uygulanması alanlarındaki bilgi ve deneyimi birleştirerek, bu kaynağı üye ülkelerin güncel ihtiyaçlarına uygun şekilde hizmete sunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın bu aşamasında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün işgücü göçüne dair ürettiği politika önerileri incelenecektir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kullandığı 3'lü danışma mekanizması, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün hazırladığı göç politika tavsiyelerinde kullanılmamaktadır. Bu nedenle, İstihdam, Çalışma ve Sosyal İşler Müdürlüğü (Directorate for Employment, Labour, and Social Affairs) tarafından 6 Haziran 2014'de oluşturulan ve Göç ile İlgili Üst Düzey Politika Formu'nda (High-Level Policy Forum on Migration) 1 Aralık 2014 tarihinde tanıtılan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün yıllık yayınlanan Uluslararası Göç Eğilimleri raporuna özel başlık olarak alınan İşgücü Göçünün Yönetimi: Ekonomik Büyümeyi Desteklemek için Akıllı Politikalar (Managing Labour Migration: Smart Policies to Support Economic Growth) adlı rapor incelenecektir (OECD, 2014).

Bu raporda Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, göçe yönelik politikalar tasarlanırken izlenmesi gereken temel ilkeleri şu şekilde sıralamıştır (Nakhoul, 2014: 71-78):

- *Politikaların Birbirleriyle Uyumunun Sağlanması:* Uluslararası işgücü göçünün ilk olarak emek piyasasının gereksinimlerine karşılık sağlaması beklenmektedir. Bunun yanı sıra göç, yatırım, iktisadi kalkınma, üretim, demografik değişimler, ticaret politikaları, yenilik veya emek piyasasının uzun vadedeki gereksinimleri gibi çok sayıda farklı hedefinde odak noktasında bulunmalıdır. Her bir hedefin farklı konularda olmasından dolayı, göç politikaları hazırlanırken çoklu hedef anlayışı ve bu hedefler arasında uyumun sağlanması gerektiği dikkate alınmalıdır.
- *Emek Piyasasının Gözlemlenmesi:* Emek piyasasının, güncel ve güvenilir verilerine ulaşılması, göç politikasının oluşturulmasında büyük öneme sahiptir. Emek piyasasının iyi incelenmesi işgücü göçünün yönetimini mümkün kılacaktır. Bu bağlamda, göç politikaları

belirlenirken emek arzı ve emek talebi arasındaki açıklığın hangi mesleklerde, sektörlerde ve bölgelerde olduğu tespit edilmeli ve öncelikli olarak emek piyasasının uzun vadede duyacağı gereksinimler politikaya eklenmelidir. Yerel halka göçün rasgele olmadığına hedefli olduğunun gösterilmesi için emek açığı olan iş kollarının bir listesi yapılmalı ve göçe yönelik politikalar bu liste üzerinden şekillenmelidir.

- *Vize Sistemleri Günümüze Uyarlanmalı:* Günümüzün gereksinimleri cevap verebilecek vize türleri hazırlanmalıdır. Vatandaşlığa geçiş ve sürekli ikamet şartları gibi sınıf değişikliklerine dair şartlar göçmenlere ve işverenlere en baştan açık-net bir şekilde anlatılmalıdır. Diğer taraftan, hedef ülkeler tarafından, sınıf değişikliği talebi durumlarında kullanabilecekleri istatistiki bir mekanizma oluşturmalıdırlar. Yeni vize türlerinin oluşturulması göç politikası hazırlanırken önem arz etmektedir.
- *Yerli Emeğe Destek Sağlanmalı:* Yerli emeğin desteklemesi sadece onlara çalışma imkanı sağlanması ile değil aynı zaman işverenlerin işçi alımlarında ilk başvuru yerlerinin yabancı elamanlar olmasının engellenmesiyle de sağlanacaktır.
- *Maaş Düzeylerinin Politika Kapsamında Belirlenmesi:* Belirli iş kollarında birden fazla beceriye gereksinim duyulması veya becerinin ölçülmesinin ve değerlendirilmesinin zor olduğu koşullarda, işgücü kabul koşullarına maaş düzeylerinin konulması, becerilerin ölçülmesi ve işin yüksek verimli olduğunun doğrulması bakımından önemli bir gösterge sağlayacaktır. Ancak maaş düzeylerinin, diğer yeterlilik kıstaslarıyla aynı anda uygulanması genç işgücü için bir bakıma cezalandırma gibi görünecektir. Bu durumun işgücü kabul mekanizmasını karmaşık hale getirme riskinden dolayı, genç işgücü için düşük ücret düzeyi belirlendiğinden ve işverenlerin taahhüt ettiği ücretleri ödemediğinden emin olmak gerekmektedir.
- *Yeni Emek Kaynaklarının Değerlendirilmesi:* Uluslararası vasıflı işgücünün, önemli bir alt kategorisini öğrenciler ve araştırmacılar oluşturmaktadır. Diplomalarında yer alan mesleki vasıfların işverenler

tarafından kolay değerlendirilmesi ve hedef ülkenin anadilini konuşmaları bakımından, öğrenciler ve araştırmacılar göç edilen ülkelerin emek piyasaları için önemli bir mevcut kaynak niteliği taşımaktadır. Hedef ülkeler diplomalı öğrencileri vasıflı işgücü göçünün önemli bir kaynağı olarak göz önünde bulundurmalı ve göç programlarına dahil etmelidirler. Öğrencilerin mezuniyet sonrası oturma izinlerini uzatma sürelerini kaçmamaları için öğrencilere mezun oldukları takdirde hangi şartlar altında hedef ülkede oturma sürelerini uzatabilecekleri hakkında üniversite kaydı öncesinde ve mezuniyet sınavı öncesi açık ve net bilgiler verilmelidir.

- *İkili Anlaşmalar Kullanılarak Niteliksiz İşgücü Göçünün Yönetimi Sağlanmalı:* Göç veren ülkelerde emek fazlasının olduğu durumlarda, düşük niteliğe sahip veya niteliksiz işgücünün iki anlaşmalara kullanılarak göç etmesi sağlanmalıdır. Aynı zamanda iki anlaşmalar ile işe alım ve çalışma koşulları da belirleneceğinden dolayı göç eden işgücünün zor duruma düşmesi de engellenecektir.
- *Düzensiz İşgücü Göçünün Yönetilmesi:* Hedef ülkeler, yasal kanallarla gerçekleşen işgücü göçünden ziyade düzensiz göçten daha fazla risk altındadır. Özellikle düşük nitelik gerektiren ve düşük maaşlı mesleklerde emek açığının olması yasadışı yollardan işçi çalıştırma tehlikesini artırmaktadır. Emek piyasasının ihtiyaçlarına göç politikaları yardımıyla karşılık verilmesi, yasadışı göçün önüne geçilmesinde en etkili mücadele yolu olacaktır.
- *İşgücü Göçünün Dinamik Olarak Yönetiminin Sağlanması:* Politikanın öngördüğü hedeflerden ayrılmadan ihtiyaç duyulduğunda politika araçlarında değişiklik yapılması ya da yeni politika araçlarının hazırlanması ile işgücü göçü dinamik olarak yönetilebilir. Göç politikasının hazırlanma sürecinde politikanın hedefleri açık bir biçimde belirlenmeli ve sonrasında hazırlanan politikanın uygulama aşamasında belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşmadığı göç programları yardımıyla düzenli olarak kontrol edilmelidir.

- *İstihdam Sistemlerinin Yasalara Uygun Hazırlanması:* İşveren bazlı göçmen işçi kabul mekanizmalarında iş sözleşmesi göçmen işçinin çalışma koşullarını içermektedir. Ancak sözleşmenin yapıldığı çoğu hedef ülke, sözleşmede belirtilen koşullara uyulup uyulmadığını yeteri kadar kontrol edilmemektedir. Göçmen işçilerin gerektiği gibi ücretlendirilmesine dair kontrol, vergi kayıtlarının incelenmesi ve düzenli olarak denetlenmesi ile mümkün olacaktır. İstismarın fazla olduğu düşük nitelik gerektiren işlerde vergi kaydının kontrolünün yanı sıra işyerlerinin düzenli olarak ziyaret edilmesi gerekmektedir.
 - *Alt Yapı Sistemlerinin Güncel Gelişmelere Uygun Hale Getirilmesi:* Çevrimiçi teknolojiler yardımıyla göçmen işçiler ve idari personelin kabulü sürecindeki yükleri en az indirgenecek, maksimum verim sağlanabilecektir. Bunun yanı sıra, işveren ve göçmen işçilere sunulan hizmet karşılığında ücret alınması ve alınan ücretin, karar sistemlerinin geliştirilmesi, dosyaların incelenmesi, idari personelin eğitim ve bilgiye ulaşmalarının kolaylaşması gibi sistemlere yatırılarak göç yönetiminin güncel gelişmelere uygun hale gelmesi sağlanabilir.
 - *Puan Tabanlı Sistemin Kullanımına Dikkat Edilmesi:* Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü üyesi birçok ülkenin kullandığı Puan Tabanlı Sistem emek piyasasının ihtiyaç duyduğu insanlardan ziyade, emek miktarını artırmaya yönelik olarak düşünölmeye başlanmıştır. Puan Tabanlı Sistemi kullanan ölkeler kapsamlı bir beceri çeşitliliğine önem vermek yerine, sade beceri isteyen işlere yönelik göçmen işçi alımı yapmaktadır. Devletler, eğitim kurumlarını işgücünün temel kaynağı olarak görmelidir. Uluslararası işgücü göçü hareketiyle emek piyasasını oluşturmak, yerli genç nüfusu ve yerli eğitim kurumlarını negatif etkileyecektir.
- Puan Tabanlı Sistemin temel amacı niteliksiz işgücü göçünü sınırlandırmak ya da ortadan kaldırmak değil de geçici hale getirmektir. Uyumlaştırma politikaları göçü kalıcı kılarken, göçmenlerin, aile

birleştirme gibi sosyal yardımlarının kısıtlanması göçün geçici hale dönüşmesini sağlayacaktır.

- *Demografik Değişimlerin Ön Planda Tutulması:* Ekonomik kalkınma ve İşbirliği Örgütü üyesi ülkelerde işgücü göçü politikaları aktif çalışma çağındaki nüfusun oranını istenilen seviyede tutmak için en fazla kullanılan yöntemdir. Ancak istenilenin gerçekleşmesi için göçün nüfus değişimine ve emek arzına olan etkisinin yanı sıra iktisadi kalkınmaya da pozitif etki etmesi gerekmektedir. İşgücü göçü politikalarının amaçlarından birde serbest dolaşımın ve ticaretin gelişmesi olmalıdır.

Uluslararası işgücü göçü alanında incelenen OECD politika önerisinin genel bir değerlendirmesi yapılırsa, OECD'nin göç olayına bir işgücü meselesi olarak baktığı ve politika önerileri buna göre yaptığı yani Örgütün önerileri de ekonomiyi ön plan tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örgüte üye ülkelerin politikaları, temelde benzerlik gösterse de örgüt çapında ortak bir politika bulunmamaktadır. Örgüt göç ile ilgili yaptığı çalışmalarda güncel göçmen işçi hareketlerinin yönetimi üzerinde durmuş ve hedef ülkelerin çıkarların esas alarak hareket etmiştir. Örgüt, üyesi olan ülkelere, göçün iktisadi kalkınma, ticaret, yatırım, üretim ve yenilik boyutlarıyla alakalı konularda önerilerde bulunmakta, göçün insanı boyutuna gerekli önemi vermemektedir (Nakhoul, 2014: 78).

Özetle Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, uluslararası göç konusuna hedef ülkelerin bakış açısıyla bakmakta, göçün hedef ülkelerde yarattığı ekonomik etkilerin üzerinde durmakta, emek piyasasının gereksinimlerine karşılık verebilecek politika önerileri sunmaktadır. Başka bir ifadeyle, örgütün yaptığı çalışmalarda göçün göç veren ülkeler üzerinde oluşturduğu etki, göçmenlerin gereksinimleri, sorunları ve göçün sosyal boyutu göz ardı edilmiştir. Bu kapsamda, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün hazırladığı politika tavsiyeleri işgücü göçünün göç alan ülkelerde iyi yönetimini sağlanmasına yöneliktir.

3.BÖLÜM: TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN TARİHİ, DÜZENLEMELERİ VE İŞSİZLİĞE ETKİSİ: 2009-2015 DÖNEMİ ANALİZİ

3.1. Türkiye’de Uluslararası İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi

Uluslararası işgücü göçü hareketleri tarihin çok eski çağlarına gitmekle birlikte, Türkiye’nin uluslararası işgücü göçü sahnesinde yerini oldukça geç aldığı düşünülmektedir. 1960’lı yılların başında, özellikle Batı Avrupa’ya başlayan işgücü göçü, 1970’li yılların ortasında yaşanan petrol krizi ile birlikte duraklama dönemine girmiş, sonraki yıllarda ise göç akımlarında öncelikli hedef olan Avrupa’ya olan göçler esasen sığınma başvuruları, aile bileştirmesi gibi ağırlıklı olarak uluslararası işgücü göçü dışında gerçekleşmiştir. Türkiye’nin hedef ülke durumuna gelmesi ise 1980’li yıllar itibariyle gelişmenin hızlanması ve komşu ülkelerdeki karışıklıkların artmasıyla ortaya çıkmıştır (Gökbayrak, 2006: 180). Bu bölümde Türkiye’nin uluslararası işgücü tarihi, Türkiye’den yurtdışına yönelen işgücü göçü ve yurtdışından Türkiye’ye yönelen işgücü göçü hareketleri olarak iki başlık altında incelenecektir.

3.1.1. Türkiye’den Yurtdışına Yönelen İşgücü Göçü

Federal Almanya ile 31 Ekim 1961 tarihinde imzalanan ikili işgücü anlaşmasıyla Türkiye kaynak ülke olarak ilk kitlesel işgücü göçünü gerçekleştirmiştir. 1960’larda başlayan ve hızlanarak devam eden uluslararası işgücü göçüyle Türkiye uluslararası düzeyde göçe kaynaklık eden ülkelerin arasına ismi yazdırmıştır (Nakhoul, 2014: 80).

2. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle, 1945 yılından itibaren Batı Avrupa ülkeleri hızlı bir geri toparlanma dönemine girmiş, iktisadi yapılarını düzeltmek için başka ülkelerden işgücü taleplerinde bulunmuşlardır. Başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin, işgücü açıklarını kapatmak için buldukları işgücü talebi çağrılarını Türkiye olumlu karşılık vermiştir. Türkiye’de 1960’lı yıllarda başlayan uluslararası işgücü göçü hareketlerinin temelini işsizlik, nüfus artışı gibi sorunlar oluşturmuştur. İlk başlarda Türkiye’den göç eden işgücü, kısa süreliğine gidilen hedef ülkelerde çalışarak, kaynak ülkelerinde geleceklerini güvence altına alabilecek seviyede tasarruf yaparak, anavatanlarına dönmeyi amaçlamıştır. Ancak bilindiği gibi başlangıçta Türkiye’den göç eden göçmenler, hedef ülkeler tarafından misafir işgücü

olarak kabul edilmiş, fakat bu misafir göçmenlik durumu ilerleyen dönemlerde kalıcı göçmen durumuna dönüşmüştür (Şahin, 2008: 26).

2. Dünya Savaşı'nın akabinde, ABD ile Türkiye arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın imzalanmasıyla Marshall Planı kapsamında kredi alınmaya başlanmış ve tarım sektörüne büyük yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Tarım sektörü bu yatırımlar vasıtasıyla hızlı bir makineleşme sürecine katılmıştır. Bu bağlamda, 1950'li yıllar itibariyle yoğun tarım teknoloji kullanılması ve hızlı nüfus artışının da etkisiyle işsizlik büyük oranda artmıştır. Sanayinin gelişmesinden çok tarımın gelişmesine yol açan Marshall Planıyla, ithalat yoluyla gelen malların üretimde girdi sağlamaması ve ihracatın istenilen seviyelere bir türlü ulaşamaması neticesinde Türkiye giderek dışa bağımlı bir ekonomi haline gelmiştir. Bütün durumlar üzerine 1958 yılında Dünya Para Fonu'na başvurulmuş, fakat Türk Lirası'nın (TL) devalüe edilmediği takdirde, hiçbir desteğin verilmeyeceği cevabı alınmıştır. Neticesinde 4 Ağustos 1958 yılında TL devalüe edilmiştir (Nakhoul, 2014: 81).

Nüfus artışına bağlı olarak artan işsizlik, döviz darboğazı ve askeri müdahale gibi ekonomik ve siyasal sorunların kalıcı çözümlere kavuşması için 1960'lı yıllar itibariyle çalışmalar başlamıştır. Bu bağlamda, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 30 Eylül 1960 tarihinde kurulmuş ve DPT tarafından hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (BBYKP) (1963-1967) emeğin ihraç edilmesi bir hedef olarak belirlenmiştir (Oran, 2008: 663).

Bu hedefte emek fazlası, emek açığı olan Batı Avrupa ülkelerine ihraç edilerek istihdam politikası katkı sağlanacaktır. Fakat, Türkiye nitelikli işgücü konusunda kıtlık yaşayan, niteliksiz işgücü konusunda fazlalığı bulunan bir ülkedir. Uluslararası işgücü göçü hareketine, nitelikli işgücünün katılması sonucu sıkıntı artacağından, bu durumun önlenmesi için bazı tedbirlerde alınmıştır (DPT, 1963: 456).

BBYKP'den anlaşıldığı üzere Türkiye'nin nitelikli işgücü bakımından sıkıntı yaşadığı, bu nedenle niteliksiz işgücü göçünün teşviki yoluyla hem işsizliği azalmayı hedeflediği hem de göç sonrası anavatana geri dönen işçilerin yurt dışı becerilerinden yararlanılması amaçlanmıştır. Diğer taraftan, 1961 Anayasası'nda, seyahat etme

özgürlüğünün verilmesi ile uluslararası göç hareketlerinin başlatması için anayasal düzeyde tedbirler alınmıştır (İçduygu, 2006: 63). 1961 Anayasası'nın 18. maddesinde bu durum "Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir" şeklinde ifade edilmiştir.

Kısaca, niteliksiz işgücü göçünün teşvik edilmesiyle işsizliğin azaltılma, ülkeye yabancı para girişinin sağlanması, geri dönen vatandaşların edindikleri bilgi ve yeteneklerin çalışma yaşamında kullanılması ve diğer taraftan seyahat etme özgürlüğünün tanımlanmasıyla hazırlanan BBYKP ile Türkiye yurtdışına yönelik işgücü göçüne zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, Almanya ile yapılan ikili işgücü anlaşma ile giderek artacak olan işgücü göçü başlamıştır. Sonrasında Belçika, Hollanda ve Avusturya ile 1964 tarihinde, Fransa'yla 1965 tarihinde, İsveç ve Avustralya ile 1967 tarihinde imzalanan işgücü göçü anlaşmaları takip etmiştir (İçduygu, 2006: 62).

Tablo 2: Türkiye'nin 1961-1967 Yılları Arasında İmzaladığı İkili İşgücü Anlaşmaları

Anlaşma	İmza Tarihi
Türkiye-Almanya İkili İşgücü Anlaşması	30 Ekim 1961
Türkiye-Avusturya İkili İşgücü Anlaşması	15 Mayıs 1964
Türkiye-Belçika İkili İşgücü Anlaşması	16 Temmuz 1964
Türkiye-Hollanda İkili İşgücü Anlaşması	19 Ağustos 1964
Türkiye-Fransa İkili İşgücü Anlaşması	08 Mayıs 1965
Türkiye-İsveç İkili İşgücü Anlaşması	10 Mart 1967
Türkiye-Avustralya İkili İşgücü Anlaşması	05 Ekim 1967

Kaynak: ÇSGB, 2014; İŞKUR, 2011: 45

*1983 yılında Türkiye-İsveç İkili İşgücü Anlaşması İsveç hükümeti tarafında tek taraflı feshedilmiştir.

Tablo 2'de Türkiye'nin 1961 ile 1967 yılları arasında imzalamış olduğu ikili işgücü anlaşmaları sıralanmıştır. Türkiye Avustralya arasında imzalanan ikili işgücü anlaşmasıyla Türkiye'nin yeni bir işgücü göçü politikası izlemeye başladığı anlaşılmaktadır. Çünkü Türkiye'den Avustralya'ya gerçekleşecek uluslararası işgücü göçü hareketinin coğrafi mesafesi dikkate alındığında, bu Türkiye'den yurtdışına o döneme kadar gerçekleşen göçlerden farklı olarak kalıcı niteliktedir. Türkiye'nin

imzaladığı ikili işgücü anlaşmalarında, göçmenlerin seçilmesi, iş alınması ve göçmenlere ödenecek maaş belirlemesi detaylı olarak düzenlenmiştir.

Aynı dönemde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Türk işçilerin yoğun olduğu ülkelerde, sosyal güvenlik haklarının korunması ve sorunların çözülmesi amacıyla kurum ve kuruluşlar kurulmuş, aynı zamanda ateşe ve müşavirler görevlendirilmiştir. Ülkelerle imzalanan işgücü anlaşmalarını göçmen işçilere, iş kazaları, işsizlik sigortası, emeklilik, sağlık, ölüm yardımı, çocuk yardımı ve doğum yardımı hakları veren sosyal güvenlik anlaşmaları izlemiştir. Sosyal güvenlik anlaşmaları, geçici işçi olarak giden Türk işçilerinin kalıcı niteliğe dönüştüğünü göstermektedir (Nakhoul, 2014: 85).

Kısaca, bu dönemde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunlar ülkeden yurtdışındaki işlere yönelen işgücü göçünün şekillendiricisi olmuştur. Avrupa ülkelerin yönünden ise sanayileşmenin ve ekonomik büyümenin hızla gelişmesiyle işgücü açığı, ortaya çıkmış ve nitelik gerektirmeyen işler için ihtiyaç duyulan işgücü açığı diğer ülkelerden karşılanmaya çalışmış, bu bağlamda, Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de yaşanan demografik ve ekonomik değişim, Türkiye’den yurtdışına işgücü göçü hareketi yaşanmasına zemin hazırlamıştır (Öner ve Öner, 2012: 404).

BBYKP’de hedeflenen ülkeye girecek işçi döviz miktarı istenilen seviyede gerçekleşmiştir. 1964 yılında döviz girişi, ihracat gelirlerinin sadece %2’si kadarken, 1970 yılında %50’sine, 1973 yılında ise %90’ına ulaşmıştır. Ancak, göç ile yurtdışına gönderilmesi amaçlanan niteliksiz işgücünden ziyade göçün nitelikli işgücü olarak gerçekleşmesi açısından planda istenilen hedef gerçekleşmemiştir. Bu durum İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1968-1977) da açık bir dille ifade edilmiştir (İçduygu vd., 2014: 191).

1961-1966 yılları arasında yurt dışında çalışmak için 1.033.500 işgücü İş ve İşçi Bulma Kurumu’na müracaat etmiş, başvuruda bulunanların %18,5’i (195.000 İşçi) Batı Avrupa ülkelerine yerleştirmiştir. 1964-1967 yılları arasında uluslararası işgücü göçü hareketine katılan işçilerin %38’i nitelikli olarak sayılan meslek sahibi işçilerdir. Bu yüksek oranın yanı sıra, uluslararası göç hareketine katılanları %60’ının batı

bölgelerden olması da gösteriyor ki BBYKP niteliksiz işgücü gönderme gayesine ters düşmektedir (DPT, 1968: 141).

Tablo 3: İş ve İşçi Bulma Kurumu Aracılığıyla 1961-1975 Yılları Arasında Ülke Bazında Türkiye'den Yurtdışına Gönderilen İşçi Sayısı

Yıl	Almanya	Avusturya	Belçika	Hollanda	Fransa	İsviçre	Avustralya	Toplam
1961	1.476	0	0	0	0	0	0	1.476
1962	11.025	160	0	0	0	0	0	11.185
1963	23.436	937	5.605	251	63	36	0	30.328
1964	54.902	1.434	6.651	2.958	25	193	0	66.163
1965	45.572	1.973	1.661	2.181	0	122	0	51.509
1966	32.580	469	0	1.208	0	153	0	34.410
1967	7.199	1.043	0	48	0	215	0	8.505
1968	41.409	673	0	875	0	97	107	43.161
1969	98.142	973	0	3.404	191	183	970	103.863
1970	96.936	10.622	431	4.843	9.036	1.598	1.186	124.652
1971	65.684	4.620	583	4.853	7.897	1.342	879	85.858
1972	65.875	4.472	113	744	10.610	1.312	640	83.766
1973	103.793	7.083	265	1.994	17.544	1.109	886	132.674
1974	1.228	2.501	555	1.503	10.577	770	1.138	18.272
1975	640	226	59	32	25	229	401	1.612
Toplam	649.897	37.186	15.923	24.894	55.968	7.359	6.207	797.434

Kaynak: İŞKUR, 2011:46

1970'lı yıllar itibarıyla Petrol Krizi'nin patlak vermesi ve sonucunda ortaya çıkan dünya çapındaki ekonomik durgunluk sebebiyle, hedef ülkeler göçmen alımlarına kısıtlamalar getirmiş ve bunun sonucunda, 1975 yılında Türkiye'den Avrupa'ya olan toplu göç son bulmuştur (Toksöz, 2006: 217). Avrupa'ya olan göç hareketinin son bulması ile Türkiye yeni göç yolları belirlemeye başlamış, işgücü göçünün başka ülkelere hareket etmesinin önünü açılmıştır. Bu tarihten itibaren, Libya, Irak ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerine yönelik uluslararası işgücü göçü artmıştır (Nakhoul, 2014: 86).

Az nüfusa sahip petrol ihracatı yapan Orta Doğu ülkelerinin gelir düzeylerindeki yükseliş ve bu ülkelerle kurulmaya başlanan iktisadi ilişkiler neticesinde Türkiye'deki işgücü Orta Doğu ülkelerine ve sonrasında Kuzey Afrika ülkelerine doğru hareket etmeye başlamıştır. Gerçekleşmeye başlayan işgücü hareketi, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (1979-1983) şu şekilde yansımıştır: Enerji krizi ile başlayan, artan işsizlik oranı ve iktisadi durgunluk neticesinde gelişmiş Batı ülkeleri işgücü alımlarını büyük ölçüde durdurmuşlardır. Bu sebeple, petrol krizi sonrası yurt dışında çalışan

Türk göçmen işçi sayısı azalmaya başlamıştır. Yurtdışındaki göçmen işçi sayısı, 1973 yılında 766.800 iken, 1976 yılında 707.900'e düşmüş, Arap ülkelerine Türk işgücü göçünün başlaması sonucunda 1977 yılında yaklaşık olarak 711.000'e ulaşmıştır (DPT, 1979: 27).

Yaşanan petrol krizi sonrası petrol fiyatlarında ortaya çıkan yükselişin de etkisiyle petrol ihraç eden Orta Doğu ülkelerinde ekonomik kalkınmaya ve imara yönelik hareketlenmeler başlamıştır. Bu dönemde petrol ihraç eden ülkelerde bina, liman, yol ve diğer alt yapı yatırımlarının yanı sıra, yüklenicilik hizmetleri de önem kazanmaya başlamıştır. Bu ülkelerdeki teknolojinin ve nitelikli işgücünün yetersizliği sebebiyle bu ülkeler yabancı işgücü ve teknolojisi ile kalkınma yolunu tercih etmişlerdir. Türkiye, Orta Doğu ülkelerinden ilk olarak 1975 yılında Libya ile ikili işgücü anlaşması imzalamıştır. Bu dönem itibariyle Türkiye, Orta Doğu'daki petrol ihraç eden ülkelerin ekonomik yatırımlarında önemli rol üslenmiştir (ÇSGB, 2014: 102).

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya göç eden işçilerin çoğunluğu belirli projelerde istihdam edilmek üzere Türk inşaat firmalarınca çalıştırılan vasıfsız veya yarı vasıflı işgücünden oluşmuştur. Göçmen işgücü, göç ettiği ülkeye birkaç senelik olan iş sözleşmesi kapsamında geçici süreliğine gitmiş ve sonrasında sözleşme süresi dolduğunda anavatana geri dönüp bir süre sonrasında da benzer işgücü sözleşmeleri ile hedef ülkelere geri gitmiştir (İçduygu vd., 2014: 203).

1974-1975 yılları arasında Türkiye'den yurtdışına gönderilen göçmen işgücünün %84'ü Arap ülkelere gitmiştir. Aynı dönemde Avrupa ülkelere giden göçmen işgücü sadece %4'tür. 1970'lı yıllarda başlayan, Türkiye'den Arap ülkelere olan işgücü hareketi, 1991'de Körfez Krizi'nin patlamasıyla azalmaya başlamıştır (Nakhoul, 2014: 89).

1990 yılında sonra Türkiye için uluslararası işgücü göçü açısından iki önemli gelişme yaşanmıştır. Birincisi, yurtdışına işgücü gönderme bakımında Türkiye'ye yeni bir göç yolu açan Soğuk Savaş'ın sona ermesidir. Yeni açılan bu göç yolu dağılan Sovyetler Birliği'nin eski üyesi ülkeler yönündedir. Dağılan Sovyetler Birliği'nin eski üyesi olan ülkelerin yeniden kalkınma dönemine girmeleri Türk yüklenicilik

firmalarının bu ülkelerde ihaleler kazanmasını sağlamış ve Türk göçmen işgücünün bu ülkelere olan göç yolunu açmıştır. İkincisi ise Almanya ile Türkiye arasında 1991 yılında yeni işgücü anlaşmasının imzalanmasıdır. Almanya ile Türkiye arasında imzalanan Türk Firmalarının İşçilerinin İstisna Akdi Çerçevesinde İstihdamına İlişkin Anlaşma ile Türk firmaları Almanya’da aldıkları taşeronluk işlerinde Türk işgücünü kullanabileceklerdir. Bu anlaşma ile duraklama dönemine giren Türkiye’den Almanya’ya olan işgücü göçü tekrardan canlanmaya başlamıştır (İçduygu vd., 2014: 204).

Kısaca, 1990 sonrası dönem Almanya ile imzalanan anlaşma ve Sovyetler Birliği eski üyesi ülkelerde yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeler, yüklenicilik hizmeti veren Türk firmalarının bu ülkelerde olan önemlerini artırmıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990-1994) yurtdışından iş yapan Türk yüklenicilik şirketlerinin ve Türk şirketlerince çalıştıran yerli işgücünün de destekleneceği şu belirtilmiştir: (Nakhoul, 2014: 90)

Yurtdışı yüklenicilik hizmetlerinin gelişmesi için özellikle komşu ülkeler ile gerçekleştirilebilecek işbirliği imkanları maksimum ölçüde değerlendirilecek ve desteklenecek, yurtdışında iş yapan Türk şirketlerinde çalışan Türk işgücünün, Türk sosyal güvenlik mekanizmasının içinde yer alması sağlanacak, Bazı Sovyet blok ülkelerine ve Arap ülkelerine istihdam edilmek üzere giden işgücünün sosyal ve ekonomik haklarını kazanmalarına ve korumalarına dikkat edilecek düzenlemeler hazırlanacaktır (DPT, 1990: 307).

Bu bilgiler kapsamında, 1990’lı yıllara gelindiğinde yaklaşık 30 senelik uluslararası işgücü göçü deneyimi olan Türkiye’nin artık sadece göçmen işçi gönderen bir ülke olmadığı, aynı zamanda hem iktisadi faaliyetlerini ülke dışında çeşitlendirdiği, hem de ülke vatandaşlarını yurtdışında işveren durumuna da getirdiği ortaya çıkmıştır.

Özetle, Türkiye Cumhuriyeti’nden ilk toplu işgücü göçü, Avrupa ülkelerine 1960’larda başlamış, 1960’lı yıllarına sonuna kadar büyük artış yaşamış ve petrol krizinin ve akabinde gelen ekonomik sorunlar sebebiyle 1970’li yıllarda oldukça azalmıştır. İlk olarak Avrupa ülkelerine dönük başlayan işgücü göçü akabinde Avusturalya, Orta Doğu ülkelerine ve Kuzey Afrika ülkelerine sonrasında da Asya

ülkelerine doğru hareket etmiştir. Türkiye’den yurtdışına yönelik gerçekleşen işgücü göçü hareketleri özellik açısından iki ayrı dönemde incelediğimizde (Nakhoul, 2014: 91-92);

1960-1973 yılları arası dönemdeki işgücü göçünün özellikleri;

- Kısa süreli olarak hedeflenmesine rağmen uzun süreli hata kalıcı duruma gelmiştir.
- İkili işgücü sözleşmelerine dayanır.
- Göçmen işçilerin çalıştığı alan sektör bazlı daha geniş kapsamlıdır.
- Göçmen işçiler arasında kadınlarda bulunmaktadır.
- İşverenler hedef ülke vatandaşlarıdır.
- Uluslararası işgücü göçü hareketi Avrupa ülkelerine ve Avustralya’yadır.

1973 yılından sonraki dönemdeki işgücü göçünün özellikleri;

- Göçmen işçiliğin süresi proje esaslı ve kısadır.
- Türk işletmelerinin aldıkları ihaleler belirleyicidir.
- Göçmen işçilerin çalıştığı sektör genellikle inşaat sektörüdür.
- Göçmen işçilerin neredeyse tamamı erkeklerden oluşmaktadır.
- İşverenler Türk veya Türk kökenlidir.
- Uluslararası işgücü göçü hareketi Ortadoğu ülkelerine, Kuzey Afrika ülkelerine, Türkiye Cumhuriyetine ve Rusya’yadır.

Tablo 4: Türkiye’nin 1975-2013 Yılları Arasında İmzaladığı İkili İşgücü Anlaşmaları

Anlaşma	İmza Tarihi
Türkiye-Libya İkili İşgücü Anlaşması	05 Ocak 1975
Türkiye- Ürdün İkili İşgücü Anlaşması	08 Temmuz 1982
Türkiye-Katar İkili İşgücü Anlaşması	01 Nisan 1986
Türkiye- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İkili İşgücü Anlaşması	09 Mart 1987
Türkiye- Federal Almanya İstisna Akdi Anlaşması	18 Kasım 1991
Türkiye- Kuveyt İşgücü Değişimi Anlaşması	30 Mart 2008
Türkiye-Azerbaycan İşgücünün Karşılıklı İstihdamına Dair Anlaşma	13 Kasım 2013

Kaynak: ÇSGB, 2014.

3.1.2. Yurtdışından Türkiye'ye Yönelen İşgücü Göçü

1960'lı yıllardan itibaren başlayan, çeşitli Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerine gerçekleşen uluslararası işgücü hareketi, Türkiye'yi uluslararası arenada kaynak olarak konumlandırmıştır. Ancak son yıllarda globalleşmenin, komşu ülkelerde yaşanan ekonomik ve sosyal olayların ve Türkiye'nin iktisadi kalkınmasındaki gelişmenin de etkisiyle Türkiye hedef ve geçiş ülkesi konumuna gelmiştir. Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göç akımları temelde iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategorilerden ilki, düzenli ve düzensiz göçmenleri kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle Türkiye'ye yasal yollardan istihdam edilmek amacıyla gelen bireylerle, çalışma ve ikamet sürelerini aşan, vize muafiyetiyle giriş yapıp yasadışı olarak çalışan bireylerin de oluşturduğu birinci kategoridir. İkinci kategorisi ise gelişmiş ülkelere göç etmek için Türkiye'yi kullanan göçmenlerle, mülteciler ve sığınmacılardan oluşmaktadır (Nakhoul, 2014: 102).

Türkiye'nin hedef ülke olarak uluslararası işgücü göçü arenasına katılması 1980'li yıllarda gerçekleşmiştir. 1980'li yıllardan itibaren globalleşme ve Türkiye'ye komşu ülkelerdeki politik ve ekonomik değişimler, Türkiye'nin göçmen işçi olguya tanışmasına yol açmıştır. Göçmen işçilerin Türkiye'ye yönelmesi hem Türkiye içi hem de Türkiye dışı gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. 1980 sonrasında Türkiye, globalleşmeye karşılık olarak ekonomisini serbestleştirmiş ve uluslararası sermaye transferine kapılarını açmıştır. Bu gelişmeler uluslararası bankaların ve firmaların Türkiye'ye yönelmesini sağlamıştır. Ayrıca iktisadi kalkınmanın sağlanması hedefiyle yatırım teşvik planları hazırlanmış ve özellikle bu planlarında turizm sektörünün gelişmesine önem verilmiştir (İçduygu, 2012: 15).

Ek olarak, 1990'lılarda getirilen esnek vize uygulamasıyla yabancıların ülkeye girişleri kolaylaştırılmıştır. Aynı dönemde Avrupa ülkelerinin uluslararası göçe yönelik politikalarını sıkılaştırmasıyla Fas, Ürdün, Suudi Arabistan, Tunus ve Türki Cumhuriyetler gibi ülkelerle ticareti geliştirmek amacıyla esnek vize uygulanması getirilmiştir. Ayrıca, bandrol vize rejimi ile bir çok ülke vatandaşına sınır kapılarında ve hava alanlarında Türkiye'ye giriş vizesi verilmiştir. 117 ülke vatandaşına vize muafiyeti ya da e-vize alabilme hakkı tanınmıştır. Özetle, Türkiye 1990'lı yıllarda

Avrupa ülkelerinin tersine gevşek bir uluslararası göç politikası benimsemiştir (Nakhoul, 2014: 103).

Ayrıca, Orta Doğu ülkelerinde yaşanan siyasal istikrarsızlıklar ile Irak, Afganistan, Filistin ve İran'dan göç eden kişiler ve Sovyet Bloğu'nun çökmesiyle Rusya, Romanya, Gürcistan, Moldova, Azerbaycan, Romanya, Türkmenistan ve Özbekistan gibi ülkelere gelen göçmenler Türkiye'nin hedef ülke konumundaki yerini sağlamlaştırmışlardır. Türkiye'nin hem Asya ve Avrupa'yı bağlayan ve kontrol edilmesi zor sınırlara sahip olan fiziki konumu hem de çatışma bölgelerine komşu olması, kara ve deniz yoluyla ülkeye sayısız giriş imkanı sunmaktadır. Bütün bu durumlar neticesinde Türkiye, Kuzey Afrika ve Asya'dan gelen göçmenler için geçiş bölgesi konumuna gelmiştir (İçduygu, 2012: 16).

Özetle, 1990'ların başından itibaren Türkiye, yaklaşık 30 yıllık kaynak ülke konumunun yanına hedef ve transit ülke olma konumlarını da eklemiştir. Son dönemlerde, Türkiye'nin göç akımları için önemli bir çekim merkezi haline gelmesinde, gelişen ekonomisinin, çevre ülkelerle sağladığı ticari ilişkilerin, yakın bölgelerde yaşanan siyasi istikrarsızlıkların ve Türkiye'nin sıkı bir göç politikasının olmamasının büyük etkisi bulunmaktadır.

1990'lı yılların sonunda, Avrupa ülkelerinin ortak bir uluslararası göç politikası hazırlama ve bu politikaya, Avrupa'ya komşu ülkeleri de eklemeye yönelik istekleri neticesinde Türkiye'nin uluslararası göç stratejisini, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlama çabaları başlamıştır. Bu dönemde, Avrupa'nın uluslararası göç politikasının temel amacı düzensiz göçle mücadeledir. Bu bağlamda, Türkiye'nin de uluslararası göçün kontrolünde daha katı olması konusunda AB üyesi ülkelere gelen baskılar artmıştır. Çünkü Türkiye düzensiz göçmenlere hem hedef ülke konumuna hem de transit ülke konumuna gelmiştir. AB'nin beklentilerini karşılamak amacıyla Türkiye bir dizi yasal ve kurumsal düzenlemeler oluşturmuştur (Nakhoul, 2014: 104-105):

- 2001 yılında AB'ye katılım kapsamında, Katılım Ortaklığı Belgesi Türkiye tarafından imzalanmıştır. Bu belgede, kısa dönemde, yasadışı göçle mücadelenin kuvvetlendirilmesi ve Avrupa Komisyonu'yla geri

kabul anlaşmalarının görüşülmesi, uzun dönemde ise yasadışı göçü önlemeye yönelik Avrupa Birliği müktesebatının ve uygulamasının onaylanması, Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile alakalı çalışmalara başlanması konuları yer almıştır.

- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK) 2003 yılında yürürlüğe girmiştir.
- İltica alanında Avrupa Birliği Mevzuatı'na uyumun sağlanması ve iltica konusunun kapsamının geliştirilmesi konuları 2003 yılında Türkiye Ulusal Programı'nda amaçlanmıştır.
- Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi 2003 yılında imzalanmıştır.
- İltica ve göç alanlarındaki AB müktesebatının üstlenilmesine dair Türkiye Eylem Planı 2005 yılında onaylanmıştır.

3.2. Türkiye'nin Uluslararası İşgücü Göçü Politikaları

Türkiye'de çeşitli ülkelere yönelik gerçekleşen işgücü göçünün görünürlüğü sebebiyle, içinde bulunduğu uluslararası göç rejimi, Türkiye'nin bilenen en belirgin konumunu kaynak ülke şeklinde tanımlamıştır. Bu geleneksel tanımlamanın aksine, son dönemlerde Türkiye'ye yönelen uluslararası işgücü göçü akımları, ülkeyi aynı zaman hem hedef ülke hem de transit ülke olma konumuna getirmiştir. Özünde, Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göç akımları yeni bir olgu değildir. 1920'li yıllardan bu yana Türkiye'ye yönelik göç akımları varlığını korumuş, fakat kuruluş döneminin göç akımları büyüklüğü ve doğası açısından son yıllardan gerçekleşen uluslararası göç akımlarından çok farklı seyir izlemiştir. Ulus-devletin inşası sürecinde ülkeye yönelik gerçekleşen göç akımlarını, genellikle çevre ülkelerde yaşayan etnik Türklerin ya da Türk kimliğine kolay uyum sağlayacak etnik köken ve kimliklerden gelenlerin göçü oluşturmuştur. Bu durumdan farklı olarak, Türkiye son dönemlerde, farklı dine ve etki kökene sahip, çalışma amacıyla gelen göçmen işçilerin akımına sahne olmuştur (İçduygu, 2014: 222).

Yakın bir zamana kadar, Türkiye'de yabancılara yönelik verilen ikamet ve çalışma izinleri birbirlerinden bağımsız olarak verilip, yabancıların ikamet izni

olmaması çalışma izni almasına bir engel teşkil etmemekteydi. Ayrıca çalışma izni yabancıya değil, yabancıların istihdam edileceği şirkete veya işyerine vermekte, izin veren birden fazla kurum bulunmakta ve yabancıya yönelik birden fazla çalışma alanında çalışma izni alınması mümkün değildi (Kaiser ve İçduygu, 2005: 153). Ek olarak, yalnızca Türk vatandaşlarının icra edebilecekleri meslek gruplarını tanımlayan Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Ticaret ve Hizmetler İle İlgili Kanun'a göre yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ülkede devlet sektöründe çalışabilmekte, bazı meslek grupları da genel refah düzeyinin korunması için yabancıların çalışması yasaklanmıştır. Bu meslek gruplarından bazıları, dişçilik, hukukçuluk, eczacılık, noterlik, hemşirelik, turist rehberliği, çevirmenlik, gezgin seyyahlık, fotoğrafçılık, berberlik, müzisyenlik, komisyonculuk, ulaşım araçları sürücülüğü, dizgicilik, bankerlik, ayakkabı ve kıyafet imalatçılığı, inşaat işçiliği, tahta işçiliği, demir işçiliği ve devletin tekelindeki madenlerin satıcılığıdır (Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Ticaret ve Hizmetlerle İlgili Kanunu, 1932).

27 Şubat 2003 tarihinde Yabancıların Çalışması İzinleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Ticaret ve Hizmetler İlgili Kanun'un yabancılara yönelik mesleki yasakları geçersiz kılınmış, çalışma izinlerinin şirketlere veya işyerlerine değil direk yabancılara verilmesi sağlanmış, çalışma izni verme yetkisi tek başına ÇSGB'ye verilmiştir. Bu yasa kapsamında, çalışma izinleri piyasanın talebine ve gereksinimine uygun olarak düzenlemesi sağlanmıştır (YÇİHK, 2003).

2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla (YUKK) göç politikasının ve stratejisinin belirlenmesi ve belirlenen stratejinin uygulanmasının izlenmesi, göç konusundaki program ve uygulama belgelerinin düzenlenmesi, toplu halde Türkiye'ye kabulü sağlanacak yabancılara ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, gereksinim duyulan yabancı mevsimsel işçilere ilişkin esasların belirlenmesi, uzun dönem ikamet izni şartlarının belirlenmesi, uluslararası göç kapsamında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin işbirliği sağlanması, göç alanındaki çalışmaların çerçevelerinin belirlenmesi ve göç kapsamında görev yapan kamuya ait kurum ve kuruluşlar arasındaki iletişim sağlanması hedefleriyle Göç Politikaları Kurulu kurulmuştur (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

2015). Göç Politikaları Kurulu, ilk toplantısını 15 Şubat 2017 tarihinde dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu başkanlığında toplanmıştır. Toplantıda Suriyeli mülteci sorununa ve düzensiz göçmenlere yönelik politikalara değinilmiştir.

3.3. Türkiye’de Uluslararası İşgücü Göçüne İlişkin Yasal Düzenlemeler

3.3.1. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

27 Şubat 2003 tarihinde Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında 4817 sayılı Kanun’un (YÇİHK) yürürlüğe girmesiyle yabancıların çalışmasına dair düzenlemeler yapılmıştır. Yabancı işgücünün piyasaya girişine dair düzenlemelerde 29 Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un Uygulama Yönetmeliği kapsamında hazırlanmıştır (Nakhoul, 2014: 110).

Göçmen kavramına Türkiye ulusal mevzuatında yer verilmemiştir. Göçmen kavramı yerine yabancı kavramı kullanılmaktadır. YÇİHK’nın tanım başlığı altındaki 3. maddesinde yabancı, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun’una göre Türk vatandaşı sayılmayan kişi şeklinde yer almıştır. Bu kanun kapsamında Türkiye’de yabancılara üç çeşit çalışma izni verilmektedir. Bu izinler süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni ve bağımsız çalışma iznidir. İlk olarak süreli çalışma izni, iş piyasasındaki durum, çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdama ilişkin ekonomik konjonktür ve sektörel değişiklikleri göz önünde bulundurarak, yabancının oturma izni süresiyle hizmet akdinin veya işin süresine göre, belirli bir işletme veya işyerinde ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıllık verilen izindir. Fakat, aynı işletme veya işyeri de ve aynı meslekte çalışmak üzere yabancılara verilen süreli çalışma izni ekstra iki yıl daha uzatılabilmektedir. Üç yıllık kanuni çalışma süresini dolduran yabancı için aynı meslekte ve dilediği işyerinde çalışmak üzere izni altı yıla kadar uzatılabilmektedir. Ayrıca Türkiye’ye çalışmak amacıyla gelen bir yabancının yanı sıra veya sonrasında getirmiş olduğu eşi ve bakmakla sorumlu olduğu çocukları, çalışmak amacıyla gelen yabancıyla birlikte en az beş yıl yasal ve kesintisiz olarak ikamet etmeleri durumunda süreli çalışma izni alabilmektedir. Süresiz çalışma izni, Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı anlaşmalarda aksi öngörülemedikçe, ülkede en az sekiz yıl yasal ve kesintisiz ikamet eden veya toplamda altı yıllık yasal çalışması olan yabancılara, iş piyasasındaki durum ve çalışma yaşamındaki gelişmeler göz önünde

bulundurulmaksızın ve belirli bir işyeri, meslek grubu, coğrafi veya mülki alanla sınırlandırmaksızın verilen çalışma iznidir. Bağımsız çalışma izni ise bağımsız olarak çalışacak yabancılara, Türkiye’de en az beş yıl yasal ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olmaları şartıyla verilen çalışma iznidir (YÇİHK, 2003).

Çalışma izinleri 4817 sayılı Kanun kapsamında bir işletme veya işyeri üzerinden verilmektedir. Bu kanunda, yabancıların diledikleri işletme veya işyerinde çalışmalarına dair bir izin mekanizması bulunmamaktadır. Yabancılara verilen çalışma izinleri belirli bir işletme veya işyerinde istihdam edilmek üzere verilip, yabancıların izin verilen işyeri veya işletmeden çıkması durumunda izni geçerliliğini kaybedecektir. Yabancıların çalışma izni başvuruları Türkiye’de ikamet edip etmemesine göre 2 farklı yoldan yapılabilmektedir. Türkiye dışında ikamet eden yabancılar, çalışma izni başvurularını ikamet ettikleri ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti temsilcilerine yapmaktadır. Temsilcilikler vasıtasıyla başvuru, ÇSGB’ye iletilmektedir. Türkiye’de ikamet eden yabancı ise kendileri veya işverenleri doğrudan ÇSGB’ye başvurmaktadır. ÇSGB ile Dışişleri ve İçişleri Bakanlıkları arasında imzalanan 3’lü Protokol kapsamında hazırlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Otomasyon Sistemi üzerinden yabancıların çalışma izni başvuruları yürütülmektedir (YÇİHK, 2003).

4817 sayılı Kanun kapsamında ÇSGB haricinde iki kurumun daha çalışma izni vermesine izin verilmiştir. 3218 sayılı Serbest Bölge Kanun’un 10. maddesi gereğince, serbest bölgelerde çalışacak yabancılara çalışma izni, Ekonomi Bakanlığı Serbest Bölgeler Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Müdürlüğü’nce verilebilmektedir. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 34. maddesi uyarınca, üniversitelerde görev yapacak akademik personele çalışma izni Yükseköğretim Kurumu tarafından verilebilmektedir (Serbest Bölgeler Kanunu, 1958; Yükseköğretim Kanunu, 1981; YÇİHK, 2003).

Ayrıca ulusal mevzuat yabancıların bazı meslek ve görevlerde çalışmasını engellemiştir. Bazı kanunlar kapsamında yabancıların çalışması yasak olan meslekler:

- Ebelik, hastabakıcılık, diş hekimliği, dişçilik (Tebabet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına İlişkin Kanun, 1928)
- Özel hastanelerde görevli müdürlük (Hususi Hastaneler Kanunu, 1933)

- Kara suları da dahil olmak üzere balık, midye, istiridye, sünger, mercan, inci ihracı, dalgıçlık, kılavuzluk, arayıcılık, kaptanlık, çarkçılar, tayfalık, katıplık ve benzeri(Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Liman Kara Suları Dahilinde İcrayı Sanat ve Ticaret Hakkında Kanun, 1926)
- Veterinerlik (Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun, 1954)
- Eczacılık (Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun, 1953)
- Avukatlık (Avukatlık Kanunu, 1969)
- Gümrük müşavirliği (Gümrük Kanunu, 1999)
- Noterlik (Noterlik Kanunu, 1972)
- Özerk veya kamu kuruluşlarında güvenlik personeliğidir (Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, 1994).

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin (YÇİHKUY) Muafiyetler başlığı altında yer alan 55. maddesine göre yabancıların çalışma izni bakımından muaf tutulacakları durumlar şu şekilde sıralanmıştır (YÇİHKUY, 2003):

- Daimi ikametleri yurtdışında olup sanatsal, kültürel ve bilimsel faaliyetler yapmak hedefiyle bir aydan kısa, sportif faaliyetler yapmak gayesiyle dört aydan kısa süreyle geçici olarak gelecek yabancılar,
- Türkiye'nin imzaladığı ikili veya çok taraflı anlaşmalar ile muaf tutulan yabancılar,
- Ülkeye ithal edilen makine ve teçhizatın kurulumu, onarım ve bakımı, kullanımına dair eğitimin verilmesi veya makineyi teslim almak veya ülkede bozulan makine ve teçhizatın tamiri gayesiyle ülkeye giriş tarihinden itibaren bir yıllık süre kapsamında toplamda üç ayı geçmemek ve bu durumu ilgili makamlara ibraz edeceği belgelerle kanıtlayan yabancılar,

- Belgeli turizm işletmecilerinin sınırları dışında faaliyette bulunacak sirk ve fuarlarda gösteri vb. görevli olarak ülkeye giriş tarihinden itibaren altı ayı aşmayan ve bu durumu ilgili makamlara ibraz edeceği belgelerle kanıtlayan yabancılar,
- Ülkeden ihraç edilen ya da ülkeye ithal edilen mal ve hizmetlerin kullanılmasına dair eğitim gayesiyle Türkiye'ye giriş tarihinden itibaren bir yıllık süre kapsamında toplamda üç ayı geçmemek ve bu durumu ilgili makamlara ibraz edeceği belgelerle kanıtlayan yabancılar,
- İki yılı geçmemek ve eğitim süresi ile sınırlı olmak üzere bu durumu ilgili makamlara ibraz edeceği belgelerle kanıtlayan üniversitelerle, kamu kurum ve kuruluşlarına görgü ve bilgilerini artırmak amacıyla gelen yabancılar,
- Teknoloji ve sosyo-kültürel alanlarla, eğitim konularında altı ayı geçmeyen bir sürede ülkeye önemli katkı ve hizmetlerde bulunabileceği ilgili makamlarca bildirilen yabancılar,
- AB Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığı'nın (Ulusal Ajans) gerçekleştirdiği programlar kapsamında gelen yabancılar(program süresince),
- Çalışma süresi sekiz ayı aşmamak şartıyla ülkeye gelecek tur operatörü temsilcisi yabancılar,
- Süresi ve kapsamı konusunda ÇSGB, Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı'yla Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın ortak karara vardığı uluslararası stajyer öğrenci programları kapsamında staj görecektir yabancılar,
- Gençlik ve Spor Müdürlüğü'nce ve Türkiye Futbol Federasyonu'nca talepleri uygun bulunan yabancı antrenörler ve futbolcularla diğer sporcuların sözleşmeleri doluncaya kadar,
- AB Türkiye Mali İşbirliği Programları doğrultusunda yürütülen projelerde çalışan yabancı uzmanlar proje süresince,
- Gemi adamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Standartları Hakkında Uluslararası Sözleşme'nin 1'e 10 kuralı kapsamında ülkeler arasında yapılan ikili anlaşmalar gereği, ilgili makamlarca Uygunluk

Onayı Belgesi verilmiş Türk Uluslararası Gemi Siciline kayıtlı ve kabotaj sınırı dışında çalışan gemilerde istihdam edilen yabancı gemi adamları çalışma izni almaktan muafır.

Yukarıdaki çalışma izni muafiyet durumlarından yararlanacak yabancılar, Türkiye'ye giriş yaptıkları tarih itibariyle 30 gün içerisinde ve her ne durum olursa olsun iş başlamadan önce, geliş gayelerini, nerede kalacaklarıyla ne kadar süre kalacaklarına dair bilgileri, buldukları yerin emniyet mercilerine bildirmek yoluyla ikamet tezkeresi almak mecburiyetindedirler. Ayrıca çalışma muafiyetinden yararlanan yabancılara dair sosyal güvenlik yükümlülükleri yerine getirilmek mecburiyetindedir (YÇİHKUY, 2003).

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında 4817 sayılı Kanun'un 14. maddesi kapsamında yabancı işgücünün çalışma izni almak için başvurduğu iş için ülke içinde, Türkiye İş Kurumu kayıtlarının incelenmesi yoluyla dört haftalık süre içerisinde çalışma izni verilen işe uygun yerli işgücünün bulunması durumunda yabancıya verilen çalışma iznin iptal edilmesi hükme bağlanmıştır. Bu demek oluyor ki Türkiye'de iç piyasasının ihtiyaçlarının karşılanamadığı noktada yabancılara çalışma izni hakkı tanınmaktadır. Türkiye'de yabancı işgücünün emek piyasasına girişlerinin düzenlediği 4817 sayılı Kanun'un da ve Uygulama Yönetmeliği'nde 2010 ve 2011 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden bazıları (YÇİHK, 2003; YÇİHKUY, 2003; Bayhan, 2010: 299-302; Nakhoul, 2014: 115-117):

- Başvurular elektronik ortam aracılığı ile yapılabilecek.
- Kanun'un 12. maddesine yapılan ekle mesleki hizmet kapsamında çalışacak yabancı işgücüne mesleki ve akademik yeterliliğiyle alakalı işleri tamamlaması süresince, en fazla bir yıl olma şartıyla ön izin verilmesi sağlanmıştır.
- ÇSGB'nin başvuruları en geç 90 gün içerisinde yanıtlaması gerektiğine dair Kanun'un 14. Maddesi, sürenin 30 güne indirilmesi şeklinde değiştirilmiştir.
- Yabancıların çalışma izni başvurularının değerlendirilmesine dair değişiklik bağlamında yabancı işçi çalıştıran işletme ve işyerlerine Türk

vatandaşı çalıştırmalara dair kota konulmuştur. Yabancı'nın çalışma izni talebinde bulunduğu kuruluştta en az beş Türk Vatandaşının çalışması gerekmektedir. Ek olarak, çalıştırılmak istenilen her yabancı için artı beş Türk vatandaşı çalıştırması gerekmektedir. Ancak, bu maddenin istinası olarak eğlence, animasyon ve organizasyon firmaları çalıştırmak istedikleri yabancı personel için çalışma izni almalarında en az 10 Türk vatandaşı çalıştırma kotası konulmuştur. Ek olarak, ev hizmetleri ve eğitim sektöründe çalıştırılacak yabancılar için herhangi bir kota getirilmemiştir.

- Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesine dair yapılan bir diğer değişiklik ise yabancı personel çalıştırmak için iş yerlerinin sahip olması gereken minimum ödenmiş sermaye ile alakalıdır. Bu değişikliğe göre yabancı işçi istidam etmek isteyen iş yerinin ödenmiş sermayesinin minimum 100 bin TL olması ve brüt satışlarının minimum 800 bin olması ya da en son yıl gerçekleşen ihracat miktarının minimum 250 bin Amerikan Doları olması gerekmektedir. Bazı sektörler (eğitim, ev hizmetleri, yabancı devlet havayollarının Türkiye temsilciliklerinde çalışan personel vb.) kuralın istisnasını oluşturmaktadır.
- Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nde istihdam edilen yabancı işgücünün hak etmesi öngörülen asgari aylık ücretle alakalı değişiklikler olmuştur. Yapılan değişiklikler ile işveren tarafından yabancı personele ödeneceği beyan edilen aylık ücret miktarının yabancı personelin yetkinlik ve görevleriyle bağdaşır düzeyde olması zorunlu tutulmuştur. Bu bağlamda, çalışma izni başvurusunun olduğu tarih itibariyle yürürlükte olan asgari ücret miktarı göz önünde bulundurmak şartıyla yabancı personele ödenecek ücret minimum, pilotlar, üst düzey yöneticiler ve ön izin isteğinde bulunmuş mimar ve mühendisler için asgari ücret düzeyinin 6.5 katı, mühendis, mimar ve şube veya birim müdürleri için asgari ücret düzeyinin 4 katı, ustalık veya uzmanlık gerektiren işlerde çalışan, fizik tedavi uzmanı, öğretmen, psikolog, müzisyen, sahne sanatçısı vb. sınıflarda çalışacak yabancılar için asgari ücret düzeyinin 3 katı, satış, pazarlama ve ticaret elamanıyla ev

hizmetlerinde çalışan yabancı personel için asgari ücret düzeyinin 1,5 katı olmak zorundadır.

4817 sayılı Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'ne göre başvuru değerlendirme ölçütlerinden muaf tutulan kişiler şu şekilde sıralanmıştır (YÇİHK, 2003; YÇİHKUY, 2003):

- Türk ve akraba toplulukları programları kapsamında oturma izni verilmiş yabancılar,
- İnsan ticareti mağduru olarak oturma izni verilmiş yabancılar,
- Vatansız statüsü kapsamında oturma izni verilmiş yabancılar,
- Çocuğu, babası veya annesi Türk vatandaşı olan yabancılar,
- İnsani mülahazalar kapsamında oturma izni verilmiş yabancılar,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı yabancılar.

YÇİHK'da ve Uygulama Yönetmeliği'nde yapılan düzenlemelerle yabancıların emek piyasasına katılımlarının düzenlenmesi, gereksinim duyulan nitelikli yabancı işgücünün istihdam edilmesinin kolaylaşması ve düşük ücretle yabancı işgücünün çalışmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Ancak 2016 yılında 6735 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile 4817 sayılı Kanun yürürlükte kaldırılmıştır.

3.2.2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

4 Nisan 2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda onaylanarak 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancıların Türkiye'ye girişini, Türkiye'de ikametini, Türkiye'den çıkışını, ikamet ve vize işlemlerini, sınır dışı edilmelerini ve Türkiye'de buldukları süre kapsamında sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri düzenleyen Pasaport Kanunu'yla yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un güncel gelişmelere ve sorunlara karşı yetersizliği ve bu alanı düzenleyen bir kanun ve kamu kurumuna duyulan gereksinim sonucu düzenlemiştir. Bu gereksinim 6458 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir (İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü, 2017):

“Göç alanı, ulusal ve uluslararası seviyede koordinasyon ve işbirliği gerektiren, çok boyutlu, Türkiye’nin demografik, sosyokültürel ve ekonomik yapısını, kamu düzeni ve güvenliğini derinden ilgilendiren dinamik bir olgudur. Bu duruma rağmen, Türkiye’de özel olarak göç alanında profesyonelleşmiş bir kurum bulunmamaktadır. Göç problemlerinin etkin yönetimi bakımından, dünyadaki örnekleri gibi, görev alanına yönelik güncel ve stratejik politikaları hazırlayıp uygulayan, insan hakları merkezli, vasıflı çalışanlar ve sağlam bir maddi alt yapı ile donanmış, yetkin bir kurumsal yapılanmaya gereksinim duyulmaktadır.”

6458 sayılı Kanun kısaca, yabancıların Türkiye’ye giriş, çıkışlarını, ikamet ve vize izinleri ve sınır dışı edilmelerini, uluslararası koruma düzenlemelerini ve göç yönetiminden sorumlu Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş, sorumluluk, göreve yetkilerini düzenleyen 5 temel kısımdan ve 16 bölümden oluşmaktadır. Kanun’un kısımları sırasıyla; Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Geri Gönderme Yasağı, Yabancılar, Uluslararası Koruma, Yabancılar ve Uluslararası Korumaya İlişkin Ortak Hükümler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü başlıklarından oluşmaktadır. Kanun’un bölümleri ise sırasıyla; 1-Amaç, Kapsam, Tanımlar, 2-Geri Gönderme Yasağı, 3-Türkiye’ye Giriş ve Vize, 4-İkamet, 5-Vatansız Kişiler, 6-Sınır Dışı Etme, 7-Uluslararası Koruma Çeşitleri, Uluslararası Korumanın Haricinde Tutulma, 8- Genel Usuller, 9- Haklar ve Yükümlülükler, 10- Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya İlişkin Diğer Hükümler, 11- Kuruluş, Görev ve Yetki, 12- Göç Politikaları Kurulu, 13- Merkez, Taşra ve Yurtdışı Teşkilatı, Hizmet Birimleri, 14- Sürekli Kurum ve Komisyonlar ile Geçici Komisyonlar, 15- Atama ve Personele İlişkin Hükümler, 16- Çeşitli Hükümler başlıklarından oluşmaktadır (YUKK, 2013).

YUKK’nin yabancıların çalışma izinlerine dair getirdiği düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir (YUKK, 2013; Nakhoul, 2014: 119-120):

- Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, bir yabancıнын ülkede istihdam edilmesi için yasada kişinin istihdam edilmesini yasaklayan bir düzenlemenin bulunmaması, çalışma izni almış olması, çalışma vizesi almış olması ve ikamet vizesi almış olması gerekiyordu. Yani yabancı işgücü için üç ayrı belge düzenlemekte ve bu belgelerin düzenlenmesi

için farklı kurum ve makamlarca çeşitli bürokratik süreçler yürütülmekteydi. 6458 sayılı Kanun'un ile uzun bürokratik süreç yerini sade, hızlı ve basit işleyen bir sisteme bırakmaya başlamıştır.

- 6458 sayılı Kanun'un getirdiği bir diğer düzenlemede, ülkeye giriş yapacağı tarihte geçerli çalışma veya ikamet izni olan kişilerden vize şartı aranmayacaktır (12. Madde 1. Fıkra b. Bendi) Bu bağlamda, çalışma izni sahibi olan bir yabancısının ayrıca vize işlemleriyle uğraşmasına gerek kalmayacaktır.
- Kanun'un 27. maddesi, çalışma izni muafiyet teyit belgesi bulunan ya da çalışma izni olan yabancıların, ekstra ikamet izni alma zorunluluğundan muaf tutmaktadır. Bu bağlamda, çalışma izni sahibi olan bir yabancı ikamet izni ve vize almadan ülkeye giriş yapabilecektir. Sonucunda yapılacak incelemelerde, çalışma izni olmaksızın istihdam edilenlerin yasadışı ikamet ettiği ya da farklı gayeyle alınmış ikamet iznini gayesi dışında kullandığı belirlenecektir. Kanun'un bu kapsamda getirdiği tek kısıtlama ise 7. madde de düzenlenmiş olan Türkiye'ye giriş izni verilmeyecek yabancılarla alakalıdır. 7. madde kapsamında Türkiye'ye şu durumlardan olan yabancıların girişlerine izin verilmeyecektir:
 - ✓ Pasaportu, pasaport yerine kullanılan belgesi, vizesi veya çalışma ya da ikamet izni olmayan yabancılarla adı geçen izinleri veya belgeleri yasadışı yollarla alan veya sahte olduğu anlaşılan yabancılar,
 - ✓ Vize, vize muafiyeti veya ikamet izni süresinin dolmasından itibaren, en az 60 gün süreli pasaport veya pasaport yerine kullanılan belgesi olmayan yabancılar,
 - ✓ Bakan onayı ile verilen vize haricinde, vize muafiyeti kapsamında olan yabancılar dahil olmak üzere, Kanun'un 15. maddesinin ilk fıkrasında sıralanan yabancılar.
- Kanun'un kapsamında yapılan bir diğer değişiklikte çalışma izni muafiyet belgesinin ikamet izni yerine geçmesiyle yabancıların adı geçen belgeyi almaları zorunlu kılınmıştır.

- Kanun'un 123.maddesi 5. fıkra a. bendi gereğince çalışma izini süresinin belirlenmesinde, yalnızca iş yönelik yapılan sözleşmenin süresi dikkate alınmaktadır. 6458 sayılı Kanun ile 4817 sayılı Kanun'un 5. maddesinde geçen ikamet izinleri süresi ile ibaresi kaldırılmıştır. 4817 sayılı Kanun'un 5. madde kapsamında süreli çalışma iznin tanımlayarak, çalışma izni süresini belirmesinde yabancının ikamet izni süresiyle hizmet akdinin veya iş süresinin dikkate alınacağını belirtmiştir.

6458 sayılı Kanun'un kapsamında önem arz eden bir madde de yabancı öğrencilerin çalışma haklarının düzenlendiği 41. maddedir. Bu madde kapsamında, Türkiye'de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri çalışma izni almaları şartıyla çalışabilmektedirler. Ancak ön lisans ve lisans öğrencisi yabancılar için çalışma izni alma hakkı, ilk yıldan sonra başlamakta ve haftada 24 saatten fazla olmamaktadır. Ayrıca ön lisans ve lisans öğrencisi yabancıların çalışma izinleri haklarına dair usul ve esasların, ÇSGB ve İçişleri Bakanlığı tarafından müştereken düzenleneceğine değinilmiştir. Bu bağlamda, yabancı öğrencilere yasa kapsamında çalışma izni hakkı tanımlanmıştır. Ayrıca, Kanun'un 31. maddesi 1. fıkrası i bendi kapsamında Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayan yabancılara mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içerisinde müracaat edilmesi şartıyla kısa dönemli ikamet izni hakkı verilmiştir. Bu madde üniversite mezunu olan yabancıların çalışma izni başvurusu yapmalarına olanak tanımıştır (YUKK, 2003).

Çalışma izni bulunmadan çalıştığı saptanan yabancıların, sınır dışı edileceği YUKK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının 1. bendinde hükme bağlanmıştır. Kanun kapsamında Türkiye'de gayrimenkul sahibi olan yabancılara, bilimsel araştırmalar yapacak yabancılara, turizm amacıyla bulunan ve ticari ilişkiler tesis etmek üzere gelen yabancılara bir yılla başlamak üzere uzatılabilen ikamet izni verilmesi suretiyle teşvik edici izin sistemi düzenlenmiştir (YUKK, 2013).

Kanun'un kapsamında, yabancıların iş piyasasına erişimleri konusunda da önemli düzenlemeler yapılmıştır. Uluslararası koruma başvurusu yapan yabancılarla, uluslararası koruma sahip yabancıların iş piyasasına erişimler ile alakalı olarak koşullu mülteci ve başvuru sahibinin, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra

çalışma izni almak için başvurabileceği, ikincil koruma statüsü sahibi veya mültecinin, statü almasından itibaren bağımsız veya bağımlı olarak çalışabileceği 84. maddenin 4. fıkrasında karara bağlanmıştır. İkincil koruma statüsü sahibi veya mülteci yabancıya verilecek kimlik kartının, çalışma izini yerine geçeceği ve bu bilginin kimlik kartına yazılacağı belirtilmiştir (YUKK, 2013).

İkincil koruma statüsü sahibi ve mültecinin iş piyasasına erişiminin, iş piyasasındaki durum ve çalışma yaşamındaki gelişmelerle istihdama dair ekonomik ve sektörel koşulların gerekli kılığı durumlarda, belirli bir süre için sanayi, hizmet veya tarım sektörleri, belirli iş kolu, meslek veya coğrafi ve mülki alan itibariyle sınırlandırılabilirliği ifade edilmiştir. Fakat Türk vatandaşı ile evlilik bağı olan ya da Türk vatandaşı çocuğu alan veya Türkiye’de üç yıl ikamet eden ikincil koruma statüsü sahibi ve mülteciler için sınırlanmaların uygulanmayacağı 89. maddenin 1. fıkrasının c bendinde hükme bağlanmıştır. Bu statüdeki yabancıların çalışmasına dair usul ve esaslar, ÇSGB tarafında İçişleri Bakanlığı’nın görüşü alınarak belirleneceği açıklanmıştır (YUKK, 2013).

3.3.3. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu

2014 yılında Yabancı İstihdamı Kanun Tasarısı’nın hazırlanmasıyla 4817 sayılı Kanun’un yürürlükten kaldırılmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. Yabancı İstihdamı Kanun Tasarısı, ÇSBG tarafından düzenlenerek 2015 yasama döneminden Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne gönderilmiştir. Tasarı, komisyonda kabul edilmesine rağmen Meclis Genel Kurulu’na gönderilmemiş, bu bağlamda, geçersiz duruma gelmiştir. Bir sonraki yasama döneminde kanun tasarısında önemli değişiklikler yapılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne gönderilmiştir. Tasarının adı Uluslararası İşgücü Kanunu olarak değiştirilmiştir. 28 Temmuz 2016 tarihinde Meclis Genel Kurulu’nda kabul edilen Uluslararası İşgücü Kanun Tasarısı, 13 Ağustos 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı’nın onayı ile Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Erken, 2016: 400).

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu, YÇİHK’nın ve Uygulama Yönetmeliği’nin temel esaslarını tekrar kapsayarak yasalaşmıştır. 6735 sayılı Kanun 4817 sayılı Kanun’daki bazı konularda önemli değişiklikler yapmadan ya da hiç

değişik yapmadan birebir almıştır (YÇİHK, 2003; Erken, 2016: 400; Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016):

- Cezalar,
- Çalışma izni başvurusu ve değerlendirmesi,
- Çalışma izni alma yükümlülüğü,
- Çalışma izninin geçerliliğini yitirmesi,
- Çalışma izni başvurusunun reddi,
- Çalışma izni iptali,
- Süreli çalışma izni,
- Yabancıların çalışmasının denetimi,
- Sosyal güvenlik ve bildirim yükümlülüğü,
- İdari itiraz ve yargıya başvurma hakları.

Uluslararası İşgücü Kanunu, YÇİHK’da ve Uygulama Yönetmeliği’nde bulunan bazı düzenlemeleri de değiştirerek yasalaşmıştır (YÇİHK, 2003; Erken, 2016: 401; Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016):

- Şirket ortaklarına bağımsız çalışma izni hakkı verilmiştir. Ayrıca beş yıl yasal ve kesintisiz ikamet etme şartı bağımsız çalışma izni konusundan kaldırılmıştır.
- Süresiz çalışma izni başvurusu kapsamındaki altı yıllık çalışma koşullu, sekiz yıla yükseltilmiştir, uzun dönem ikamet izni bulunan kişilere süresiz çalışma izni alma imkanı verilmiştir. Ayrıca, süresiz çalışma izni alan yabancılar, uzun dönem ikamet izni olan yabancıların haklarından yararlanabilecektir.
- Yabancı öğretim elemanları için Yükseköğretim Kurulu’ndan ön izin belgesi alma uygulaması getirilmiştir.
- ÇSGB, serbest bölgelerde istihdam edilecek yabancılarla ve öğretim üyesi olarak çalışacak yabancılarla çalışma izni verecektir.
- Kanun, diğer kanunlarda yer alan bazı yabancıları düzenleyerek ve bazı kamu kurumlarının çalışma izni verme yetkisini kaldırarak kapsamını genişletmiştir.

- Çalışma izni muafiyeti, başvuru, değerlendirme, belge ve harç düzenlenmesi açısından, çalışma izni ile aynı olmuştur.
- Muaf tutulan her yabancı için çalışma izni muafiyet belgesi düzenlenmesi zorunlu kılınmıştır.
- Çalışma izni belgesi ve çalışma izni muafiyet belgesi değerli kağıt olarak kabul edilmiştir.
- Bazı yabancılara sadece çalışma izninin süresi açısından uygulanan istisna çalışma izninin tüm kuralları açısından uygulanabileceği hükme bağlanmıştır.

Uluslararası İşgücü Kanunu, YUKK kapsamında yabancıların çalışması açısından önemli değişiklikler getiren hükümler tekrardan yasalaştırmıştır. 6735 sayılı Kanun'un 6458 sayılı Kanun'da yer aldığı şekliyle değiştirdiği veya düzenlediği konular şunlardır (YUKK, 2013; Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016; Erken, 2016: 402):

- Uluslararası koruma sahibi yabancıların çalışması ve yabancıların uzun dönem ikamet izni alması kapsamında değişiklikler yapılmıştır.
- Yabancı öğrencilerin 1. yıldan sonra ve kısmi süreli olarak çalışabileceği YUKK'de farklı olarak düzenlenmiştir.
- Çalışma izni muafiyetinden veya çalışma izninden harç alınması, YUKK'de farklı olarak, ikamet izni harcı alınmayacak şekilde düzenlenmiştir.
- Çalışma izni muafiyeti ve çalışma izninin ikamet izni yerine geçmesi YUKK'den farklı olarak, yabancı öğrencilere verilecek çalışma izni öğrencinin ikamet iznini sona erdirmeyecek şekilde düzenlenmiştir.

6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanun yabancıların istihdam politikası konusunda bazı önemli düzenlemeler yapmıştır (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016):

- ÇSGB, ülke çapında yabancılara yönelik istihdam politikası belirlemede yetkili kılınmıştır. Bu bağlamda, ÇSGB, yabancılara yönelik istihdam politikası belirlenmesinde tek merkez olacak, ilgili kurumlar arasında bütünlüğü sağlayacak, yasadışı yabancılar ile

mücadele ve Türk vatandaşlarının istihdamının korunması konusunda politikalar uygulayabilecektir.

- Yabancı istihdamı politikasının oluşabilmesi için ÇSGB dahilinde ve ilgili temsilcilerin katılımıyla Yabancı İstihdam Politikası Danışma Kurulu kurulmuştur. Bu kurulun sorumlulukları ise;
 - ✓ Uluslararası uygulamaları ve gelişmeleri takip etmek,
 - ✓ Uluslararası işgücüne dair mevzuat hazırlama süreci takip etmek,
 - ✓ Ülkenin bölgesel, sektörel ve ekonomik öncelikleriyle uyuşan önerileri ÇSGB'ye bildirmektir.
- ÇSGB içerisinde yabancıların istihdamı ve çalışma izinlerine dair işlem ve işleri yapmak üzere Yabancı İstihdamı Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu bağlamda, Çalışma Genel Müdürlüğü dahilinde bir daire başkanlığı tarafından yapılan bu işler genel müdürlük düzeyinde kapasitesi artırılarak yapılacaktır.
- Yabancı İstihdam Başvuru, Değerlendirme ve İzleme Sistemi kurulacak ve sistem yardımıyla yabancıların istihdam taleplerinin alması, değerlendirilmesi ve yabancı istihdamın etkilerin takip edilmesi sağlanacaktır.

6735 sayılı Kanun'da, nitelikli yabancıların teşvik edilmesi kapsamında şu düzenlemeleri yapmıştır (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016):

- Nitelikli yabancı çalışma izni istisnai olarak verilebilecektir.
- Sınır ötesi hizmet sunucusu yabancılarla, şirket ortağı yabancılara çalışma izni muafiyeti sağlanmıştır.
- Vasıflı yabancı işgücüne geniş haklar sağlayan süresiz çalışma izini verilecektir.
- Yabancı mimar ve mühendisler diploma denkliği almadan çalışabileceklerdir.

Kanun'da diğer yabancılar ile ilgili de şu önemli düzenlemeler yapılmıştır (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016):

- Vergi muafiyeti tanınan vakıflar ile kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip kurumlarda gönüllü olarak çalışacak yabancılara çalışma izni muafiyeti sağlanmıştır.
- Araştırma geliştirme alanından çalışacak yabancı personelin çalışma izni başvuruları Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı görüşü alınarak değerlendirilecektir.
- Diplomatik görevlilerin özel hizmetinde çalışan yabancılarla, yabancı devletlerin kurumlarında görevli yabancılara çalışma izni muafiyeti sağlanmıştır.

3.4. Literatür Taraması

Uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerindeki etkisinin anlaşılması için yapılan çalışmalarda son dönemde önemli artışlar görülmüştür. Yapılan çalışmaların bir kısmı bazı diğer değişkenler üzerindeki etkileri de kapsarken bazıları sadece uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerine etkisini incelemiştir.

Bonin (2005)'ın Almanya üzerine yaptığı 1975-1997 yılları arasındaki dönemi kapsayan çalışmasında, uluslararası göçün, ücret ve istihdam üzerindeki etkisini incelenmiştir. Yatay kesit panel verilerle çalıştığı göç modelinde göçmen işçi sayısındaki artışın ücretleri azalttığı ancak işsizlik düzeyini artırmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Borjas (2003)'ın çalışmasında, 1960-2000 nüfus sayımı verileri ışığında beceri ve eğitim düzeyi açısından göçün emek piyasaları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Göçün ücretler düzeyi üzerinde negatif etkiye sebep olduğu ancak işsizlik düzeyini artırmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Boubtane, Coulibaly ve Rault (2011), Immigration, Unemployment and Growth in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries adlı çalışmada, 22 OECD ülkesinin (Yunanistan, Yeni Zelanda, Portekiz, Norveç, Lüksemburg, Hollanda, Kanada, Fransa, İzlanda, Finlandiya, İtalya, Danimarka, İsviçre, Belçika, İsveç, İspanya, İrlanda, İngiltere, Avusturya, Avustralya, Almanya, ABD) net göç, işsizlik ve reel kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) arasındaki

ilişkiyi incelemiştir. Bootstrap Panel Granger Nedensellik testi kullanarak işsizliğin olumsuz yönde göçün sebebi olduğu sonucunu elde etmiştir. Ek olarak, göçün işsizliğe neden olmadığı ve büyümenin uluslararası göçü olumlu etkilediği neticesine ulaşmışlardır.

Card (1990)'ın yaptığı çalışmada, 1979 ile 1985 yılları arasında ABD'de niteliksiz göçmenlerin istihdam üzerindeki etkisini En Küçük Kareler Yöntemini kullanarak araştırmıştır. Bu araştırmada, ABD'nin net göçü ve istihdam oranı dikkate alınarak, niteliksiz göçmen işgücünün istihdama etkisinin olmadığını söylemiştir.

Chamunorwa ve Mlambo (2014) "The Unemployment Impact of Immigration in South Africa" adlı araştırmada, 1980 ile 2011 yılları arasındaki dönemde Güney Afrika için GSYİH, göç oranı, eğitim ve enflasyon düzeyi verilerini kullanmışlar ve sonucunda uluslararası göç ve işsizlik arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Chletsos ve Roupakias (2012)'ın yaptıkları araştırmada, 1980-2011 yılları arasında Yunanistan'daki göç, işsizlik ve iktisadi büyüme üzerine çalışmışlardır. Bu araştırmada Eşbütünlük ve Granger Nedensellik testi kullanarak, Yunanistan'da işsizlik ve büyüme oranının göçün nedeni olduğunu ve ters yönlü bir nedenselliğin bulunmadığı sonucu elde edilmiştir.

Feridun (2004)'un, 1980-2004 yılları arasında İsveç'te göç, GSYİH ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Autoregressive Distributed Lag Yöntemi ile inceleyen çalışmasında, göç ile kişi başına düşen GSYİH arasında uzun dönemli ve iki yönlü nedensellik olduğunu, ancak göçün işsizliğe neden olmadığı aksine işsizliğin göçe neden olduğu neticesini elde etmiştir.

Friedberg ve Hunt (1995)'un yaptıkları çalışmada, ABD'deki göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi 1970-1990 arası dönemin verileri yardımıyla En Küçük Kareler Yöntemi ile incelemişlerdir. Bu incelemeler ışığında uluslararası göç ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Grossman (1982) yaptığı çalışmada, toplam işgücü içindeki göçmen işçilerin payı ve istihdam oranı değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi Mekansal Veri Analizi yöntemi yardımıyla araştırmıştır. Araştırma sonucunda uluslararası işgücü göçünün işgücü piyasaları üzerinde düşük bir etkisi olduğunu yazmıştır.

Jean ve Jimenez (2007)'ın araştırmasında, OECD üyesi ülkelerin 1984-2003 yılları arasındaki verileri yardımıyla göçün işsizlik üzerindeki etkisi Genelleştirilmiş Momentler Yönetimi ile incelenmiştir. Araştırma neticesinde uluslararası işgücü göçünün, işsizlik üzerinde kalıcı etkisinin olmadığına dair güçlü bulgular elde edilmiştir.

Sareya vd. (2015) çalışmasında, Malezya'nın 1980-2010 dönemi verileri yardımıyla göç ve istihdam ilişkisini araştırmışlardır. İstihdam oranı, göç oranı ve kişi başına GSYİH değişkenleri kullanılarak yapılan analizde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olmasına karşın, kısa dönemli bir ilişki olmadığı sonucunu elde etmişlerdir.

Venturini ve Villisio (2004), 1993-1997 yılları arasındaki döneme ait veriler yardımı ile uluslararası işgücü göçünün işgücü piyasalarına olan etkisini En Küçük Kareler yönetimi ile araştırmışlar ve uluslararası işgücü göçünün işsizliği artırdığı sonucuna varmışlardır.

3.5. 2009-2015 Yılları Arasında Türkiye'deki Uluslararası İşgücü Göçü ve İşsizlik Üzerine Etkisi

1960'lı yıllardan itibaren başlayan, Türkiye'den çeşitli Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerine gerçekleşen uluslararası işgücü hareketi Türkiye'yi uluslararası arenada kaynak olarak konumlandırmıştır. Ancak son yıllarda küreselleşmenin, komşu ülkelerde yaşanan ekonomik ve sosyal olayların ve Türkiye'nin iktisadi kalkınmasındaki gelişmenin de etkisiyle Türkiye hedef ve geçiş ülkesi konumuna gelmiştir. Dünya'nın birçok ülkesinden farklı meslek dallarından kişiler, Türkiye'ye çalışmak için gelmektedir. Türkiye'deki göçmen işçi sayısı her geçen yıl katlanarak artmaktadır. Türkiye'ye yönelik 2009-2015 yılları arasında gerçekleşen uluslararası işgücü hareketi çalışma izini verileri ışığında incelenecektir.

Tablo 5:Türkiye’de 2004-2009 Yılları Arasında İzin Türü Bazında Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

YIL	İZİN TÜRÜ				Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	İstisnai İzin	Bağımsız İzin	
2004	7.014	226	51	11	7.302
2005	9.027	159	221	31	9.438
2006	10.181	120	284	18	10.603
2007	8.498	96	325	11	8.930
2008	10.126	107	456	16	10.705
2009	13.475	83	456	9	14.023

Kaynak: ÇSGB, 2009.

Türkiye’de, 2009 yılında 2008 yılına göre % 40 artışla 14.023 yabancıya çalışma izni verilmiştir. Bu yabancıların, 9.273’ü Türkiye’de işgücü piyasasına ilk kez katılan kişilerden, 4.750’si ise daha önce Türkiye’de çalışmakta olan ancak çalışma izni süresi biten iznini uzatan kişilerden oluşmaktadır. 2009 yılında çalışma izni alanların 5.704’ü kadın 8.497’si ise erkektir. Ayrıca 13.475’ine geçici göçmen işçi statüsü, 83’üne de kalıcı göçmen işçi statüsü verilmiştir.

Türkiye emek piyasası, 2009 yılında 24,748 milyon 15 yaşın üstünde işgücüne sahiptir. Toplam işgücünün %28’ini kadınlar, %72’sini erkekler oluşturmuştur. Aynı yıl Türkiye’de 3,471 milyon kişi işsiz durumdadır. Bu bağlamda, 2009 yılında Türkiye’de %14 işsizlik oranı bulmaktadır. Veriler kapsamında, diğer değişkenlerin etkisi olmadığı ve göçmen işçilerin çalıştığı işlerde yerel işsizlerin istihdam edilmesi varsayımı altında, uluslararası işgücü göçünün yasal kısmı 2009 yılında Türkiye’deki işsizlik oranında %0,05 artışa sebep olduğu söylenebilir. Ancak bu varsayımlar geçerli olsa dahi göçmen işçilerin %96’sı geçici olduğundan dolayı işsizliğe etkisi göçmenlerin izin süreleri ile sınırlıdır (TÜİK, 2017).

Tablo 6: Türkiye’de 2010 Yılında Aylara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

AY	İZİN TÜRÜ				Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	İstisnai İzin	Bağımsız İzin	
Ocak	1.158	11	42	0	1.211
Şubat	1.225	5	43	1	1.274
Mart	1.039	9	48	1	1.096
Nisan	1.837	3	35	0	1.875
Mayıs	1.424	9	39	0	1.472
Haziran	1.340	7	29	0	1.376
Temmuz	1.092	9	29	0	1.130
Ağustos	828	12	23	0	863
Eylül	810	4	27	0	841
Ekim	577	8	13	0	598
Kasım	893	7	5	0	905
Aralık	1.532	17	10	0	1.559
Toplam	13.755	101	343	2	14.201

Kaynak: ÇSGB, 2010.

2010 yılında 14.201 yabancıya, Türkiye’de çalışma imkanı tanınmıştır. Bu yabancıların 4.828’i çalışma izinlerinin uzatılmasını isteyenlerden oluşmuştur. 2010 yılında izin alan yabancıların, %40,2’si kadınlardan, %59,8’i erkeklerden oluşmuştur. İşgücü piyasasına yeni giriş, 1.897 yabancı ile en fazla Nisan ayında gerçekleşmiştir. Bunun sebebi yaz aylarında turizm sektörünün canlanmasından ve yabancılara yönelik istihdam olanaklarının artmasından kaynaklanmaktadır. 2010 yılında izin türlerine göre izin sayısı, bir önceki yıl ile hemen hemen aynı düzeyde gerçekleşmiştir. Bu demek oluyor ki 2009 ile 2010 yıllarında benzer uluslararası işgücü göç politikası uygulanmıştır (ÇSGB, 2010).

Tablo 7: Türkiye’de 2010 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Eğitim Düzeyi	İzin Sayısı
İlkokul	950
Lise	3.941
Yüksekokul	1.439
Üniversite	6.953
Yüksek Lisans ve Üstü	918
Toplam	14.201

Kaynak: ÇSGB, 2010.

Türkiye 2010 yılında en çok üniversite mezunu yabancılara, ülkede çalışmalarını için izin vermiştir. Bu durumun bir sebebi Türkiye’de nitelikli işgücü göçünün teşviki ve yasal kolaylığıdır. Bir diğer sebebi ise nitelikli işgücünün ülke ekonomisine katkısının fazla olmasıdır. bu bağlamda, Türkiye 2010 yılında nitelikli işgücü konusunda istediği hedeflere ulaşmıştır.

Türkiye’de 15 yaşından büyük işgücü sayısı 2009 yılına kıyasla 1 milyon kişi artarak, 2010 yılında 25,641 milyon kişiye ulaşmıştır. İşsiz sayısı ise 2009 yılına kıyasla 400 bin azalarak 3,046 milyon kişiye düşmüştür. Bu bağlamdan da açıkça anlaşılacağı gibi işsizlik oranında önemli bir aşama kaydedilmiş ve işsizlik oranı %11,87’e gerilemiştir. Veriler ışığında, diğer değişkenlerin etkisi olmadığı ve göçmen işçilerin çalıştığı işlerde yerel işsizlerin istihdam edilmesi varsayımı altında, uluslararası işgücü göçünün yasal kısmı 2010 yılında Türkiye’deki işsizlik oranında 0,05 puan artışa sebep olduğu söylenebilir. Bu varsayımlar altında dahi uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdır (TÜİK, 2017).

Tablo 8: Türkiye’de 2011 Yılında Aylara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

AY	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Ocak	1.114	32	3	1.179
Şubat	1.356	14	1	1.371
Mart	1.520	15	5	1.540
Nisan	1.895	15	4	1.914
Mayıs	1.664	17	2	1.683
Haziran	1.655	15	0	1.670
Temmuz	1.266	4	0	1.270
Ağustos	1.359	10	0	1.369
Eylül	914	2	3	919
Ekim	1.239	7	2	1.248
Kasım	1.306	14	2	1.322
Aralık	1.389	16	0	1.405
Toplam	16.707	161	22	16.890

Kaynak: ÇSGB, 2011: 148.

Türkiye’de 2011 yılında toplam 16.890 yabancıya çalışma izni verilmiştir. Bu yabancılardan %69’u süreli çalışma izni (ilk başvuru), %30’u süreli çalışma uzatma izni, %1’lik kısmı ise süresiz veya bağımsız çalışma izni almıştır. 2011 yılında çalışma izni alanların %57,9’u erkek, %42,1’i kadındır. Aynı yıl çalışma izni alanların %12,3’ü 18-24 yaş arası, %38,8’i 28-35 yaş arası, %27,2’si 35-44 yaş arası, %16,4’ü 45-54 yaş arası, %5’i 55-64 yaş arası ve 79 kişi de 65 yaş üstüdür. Çalışma izinlerinin en fazla alındığı iller sırayla İstanbul (7.760), Antalya (2.649), Ankara (2.141)’dir. Bu bağlamda turizm sektörünün uluslararası işgücü göçüne etkisi, Antalya üzerinden de anlaşılmaktadır. 2011 yılında, 2010 yılına oranla çalışma izni sayısında %19’luk artış olmuştur. Bu artışa 4817 sayılı Kanun’da yapılan değişikliklerinde etkisi olmuştur. Bu değişikliklerden en etkili olanı başvuruların elektronik ortamdan gerçekleştirilmeye başlaması olmuştur (ÇSGB, 2011: 149; 152; 163-164).

Tablo 9: Türkiye’de 2011 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okuryazar	42	58	100
İlkokul	70	99	169
Ortaokul	388	577	965
Lise	2.128	2.512	4.640
Yüksekokul	819	1.195	2.014
Üniversite	3.280	4.650	7.930
Y.Lisans ve Üstü	379	683	1.072
Toplam	7.106	9.784	16.890

Kaynak: ÇSGB, 2011: 151.

2011 yılında Türkiye’den çalışma izni alan yabancıların %92,72’si nitelikli işgücü olarak sınıflandırılan lise ve üstü okullardan mezun olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye uluslararası işgücü göçünde, politikalarına uygun olarak nitelikli işgücü göçüne öncelik verdiği anlaşılmaktadır. Emek piyasasının niteliksiz işgücü ihtiyaçlarını yerli işgücünden karşılaması öngörülmüştür.

Tablo 10: Türkiye’de 2011 Yılında Ekonomik Faaliyet ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

EKONOMİK FAALİYETLER	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Giyim eşyalarının imalatı	317	0	0	317
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı	494	0	0	494
Bina dışı yapıların inşaatı	232	3	0	235
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	846	10	0	856
Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	405	4	12	421
Hava yolu taşımacılığı	917	0	0	917
Konaklama	1.995	7	0	2.002
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	471	4	0	475
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetleri	645	6	0	651
Seyahat acentesi, tur operatörü, diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	226	9	0	235
Büro Yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	537	5	0	542
Eğitim	2.058	45	0	2.103
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	915	0	0	915
Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri	820	1	0	821
Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri	598	0	0	598

Kaynak: ÇSGB, 2011: 157-162.

* NACE Rev.2 sınıflamasına göre en fazla çalışma izni verilen ilk 15 ekonomik faaliyet alınmıştır.

Türkiye’de 2011 yılında en çok çalışma izni turizm veya eğitim alanında faaliyet gösteren yabancılara verilmiştir. Ancak, uluslararası işgücü göçünün büyük bir kısmı nitelikli işgücü göçünden oluşmasına rağmen çalışma izni alan yabancılar çoğu az nitelik gerektiren veya nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır. Bu durumun temel

sebebi ise yabancılara Türkiye’de kaynak ülkelerinden daha iyi imkanların sunulmasıdır. Bu durum, göç politikasında nitelikli işgücüne yönelik hedeflerin gerçekleştiğini ancak, nitelikli işgücünün istihdamına yönelik hedeflerin gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 11: Türkiye’de 2011 Yılında Uyruklara ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

UYRUK	Kadın	Erkek	Toplam
Almanya	240	259	683
ABD	387	573	960
Azerbaycan	123	336	459
Bulgaristan	279	197	476
Çin	206	1.442	1.648
Endonezya	491	37	528
Fransa	166	480	646
Gürcistan	150	252	402
İngiltere	240	443	699
İran	64	346	410
İtalya	87	405	492
Moldova	392	104	496
Rusya	1.113	319	1.432
Ukrayna	966	312	1.278
Yunanistan	105	253	358

Kaynak: ÇSGB, 2011: 155-157.

* En fazla çalışma izni verilen ilk 15 ülke alınmıştır.

Türkiye’ye yönelik uluslararası işgücü göçünün büyük bir kısmı gelişmiş ülkelerden gerçekleşmiştir. Bu durumun gelişmişlik seviyesine göre uluslararası göçün gerçekleşeceği genel teorisinin aksini göstermektedir. Bu durumun esas sebepleri ise Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında kurulan ekonomik ve tarihsel bağlar, Türkiye’de kurulan yabancı menşeli firmalar, eğitilmiş işgücüne sunulan ücret ve hayat standartları, Türkiye’nin gelişen ve büyüyen bir pazar olmasıdır.

2011 yılında Türkiye'nin toplam işgücü kapasitesi 26,725 milyona ulaşmıştır. Bu işgücünün 24,110 milyonu farklı sektörlerde istihdam edilmiş, 2,615 milyonu ise işsiz kalmıştır. İşsiz kalan nüfusun %57,8'i niteliksiz işgücünden oluşmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin uluslararası niteliksiz işgücü göçüne yönelik kısıtlayıcı politikalar uygulamasının doğru olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. Türkiye'nin uyguladığı uluslararası işgücü politikaları işsizlik oranlarına etkisi de düşünülerek hazırlanmıştır. Uluslararası işgücü göçünün işsizliğe etkisi politikalar yardımıyla minimize edilmiştir (TÜİK, 2017).

Tablo 12: Türkiye’de 2012 Yılında Aylara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

AY	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Ocak	1.414	4	2	1.420
Şubat	1.469	6	1	1.476
Mart	2.333	7	1	2.341
Nisan	2.558	5	0	2.563
Mayıs	3.225	10	1	3.266
Haziran	3.049	8	0	3.057
Temmuz	3.013	4	1	3.018
Ağustos	2.796	8	2	2.806
Eylül	2.763	15	2	2.780
Ekim	2.621	5	0	2.626
Kasım	3.428	4	0	3.432
Aralık	3.485	2	0	3.487
Toplam	32.184	78	10	32.272

Kaynak: ÇSGB, 2012: 5.

4817 sayılı Kanun’da ve Uygulama Yönetmeliği’nde, ön izin verilme, süreci hızlandırma, ücret kriterlerinin kesin çizgilerle belirlenmesi gibi 2011 değişikliklerinin yürürlüğe girmesinin de etkisiyle ve 2008 krizinin etkilerinin azalmasıyla 2012 yılında uluslararası işgücü göçü alanında, Türkiye’ye yönelik büyük bir artış olmuştur. 2011 yılına oranla, çalışma izni verilen yabancı sayısı %91,07 artışla, 32.272’ye ulaşmıştır.

Ancak bu artış izin türlerine orantılı bir şekilde yansımamıştır. Artışın neredeyse tamamı süreli çalışma izinlerinde gerçekleşmiştir. Çünkü süresiz çalışma iznine yönelik kurallar ağırlaştırılmıştır. Ayrıca kadın yabancı işçi sayısında da büyük artış gerçekleşmiştir. İlk kez yıl içinde çalışma izni verilen kadın yabancı işçi sayısı (19.546 kişi) erkek yabancı işçi sayısını (12.726 kişi) geçmiştir. Kadınlara yönelik çalışma izni sayısı bir önce yıla oranla 2 kattan fazla artmıştır. Bu artışın sebebi ise ev işlerinde çalışacak yabancılara yönelik çalışma izinlerine yönelik kuralların gevşetilmesidir (ÇSGB, 2012: 6).

Türkiye genelinde en çok çalışma izni alanın şehirler, önceki yıllarda olduğu gibi sırasıyla İstanbul (11.512), Antalya (6.706), Ankara (5.171) olmuştur. Ayrıca, 2012 yılında alanın çalışma izinlerinin 26.741'i Türkiye'de çalışmak için ilk kez başvuran yabancılara verilmiştir (ÇSGB, 2012: 20-21).

2012 yılında çalışma izni verilen yabancıların 145'i 15-19 yaş arasında, 3.796'sı 20-24 yaş arasında, 6.317'si 25-29 yaş arasında, 5.260'ı 30-34 yaş arasında, 4.180'i 35-39 yaş arasında, 3.856'sı 40-44 yaş arasında, 3.296'sı 45-49 yaş arasında, 2.668'i 50-54 yaş arasında, 1.669'ü 55-59 yaş arasında, 795'i 60-64 yaş arasında, 256'sı 65 yaş üstü kişilerden oluşmuştur (34 yabancıların yaşları tespit edilememiştir.) (ÇSGB, 2012: 9).

Tablo 13: Türkiye’de 2012 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okuryazar	548	123	671
İlkokul	485	202	687
Ortaokul	1.997	968	2.965
Lise	8.076	4.096	12.172
Yüksekokul	1.991	1.498	3.489
Üniversite	5.980	5.108	11.088
Y.Lisans ve Üstü	468	730	1.198
Bilinmeyen	1	1	2
Toplam	19.546	12.726	32.272

Kaynak: ÇSGB, 2012: 8.

2011 yılına göre lise mezunu yabancılara verilen çalışma izni sayısı %260 artmıştır. Önceki yıllarda eğitim seviyesine göre en fazla çalışma izni alan yabancılar üniversite mezunları olurken 2012 yılında en fazla çalışma izni alan yabancılar lise mezunları olmuştur. Bu durumun sebebi olarak Türkiye’nin çalışma izni verilme koşullarını gevşetmesi yani uluslararası göç politikasında gevşemeye gitmesi ve ev işlerinde çalışacak yabancılar için lise eğitiminde çocuk gelişimi ve eğitimi gibi bölümleri bitirenlerin tercih edilmesi olduğu söylenebilir.

Tablo 14: Türkiye’de 2012 Yılında Ekonomik Faaliyet ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

EKONOMİK FAALİYETLER	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelili İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Giyim eşyalarının imalatı	424	1	0	425
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	789	0	0	789
Bina dışı yapıların inşaatı	869	0	0	869
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	1.116	7	0	1.123
Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	760	1	2	763
Hava yolu taşımacılığı	736	0	0	736
Konaklama	4.945	8	0	4.953
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	354	0	0	354
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetleri	744	11	0	755
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	497	2	0	499
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	773	3	0	776
Eğitim	1.926	17	0	1.943
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	1.829	0	0	1.829
Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri	1.270	0	0	1.270
Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri	8.861	1	1	8.863

Kaynak: ÇSGB, 2012: 14-19.

*NACE Rev.2 sınıflamasına göre en fazla çalışma izni verilen ilk 15 ekonomik faaliyet alınmıştır.

Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’unda 2011 yılında yapılan değişiklikler ile ev işlerinde çalışacak kişilerin çalıştırma koşulu olan bütçe ve kişi kotaları kaldırılmış, verilecek ücretlerin asgari sınır düşürülmüştür. Bu durum

2012 yılında ev içi çalışma alanında izin verilen yabancı sayısını 14 kat artırmıştır. Diğer büyük artış ise konaklama alanında gerçekleşmiştir. Aynı yıl Türkiye’de konaklama ve yiyecek hizmeti alanında toplamda 1,206 milyon kişi istihdam edilmiştir. Bu bağlamda, sektörlerde olan gelişmenin çalışma izni sayılarına yansıdığı da görülmektedir. Sektörel bazda en fazla çalışma izni hizmetler sektörüne verilmiştir. 2012 yılında Türkiye’de hizmetler sektöründe toplam 12,264 milyon kişi istihdam edilmiştir. Hizmetler sektörünü imalat sektörü takip etmektedir. Bu durumda açıkça ortaya koyduğu gibi Türkiye göç politikalarında işgücü piyasasındaki gelişmeleri ön planda tutmaktadır.

Tablo 15: Türkiye’de 2012 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

UYRUK	Kadın	Erkek	Toplam
Almanya	508	618	1.126
ABD	397	539	936
Azerbaycan	252	503	755
Çin	282	2.166	2.448
Endonezya	764	30	794
Fransa	217	460	677
Gürcistan	5.882	552	6.434
İngiltere	342	488	830
İran	161	555	716
Kırgızistan	448	162	610
Moldova	757	132	889
Özbekistan	716	113	829
Rusya	1.836	324	2.160
Türkmenistan	1.266	156	1.422
Ukrayna	2.079	522	2.601

Kaynak: ÇSGB, 2012: 12-13.

* En fazla çalışma izni verilen ilk 15 ülke alınmıştır.

2012 yılında Türkiye'ye en çok uluslararası işgücü Gürcistan'dan gelmiştir. Bu durumun oluşmasında, Gürcistan'da yaşanan uzun dönemli ekonomik bunalım nedeniyle yaşanan yaygın yoksulluk ve işsizlik etkili olmuştur. Aynı durum 2011'de de Türkiye'ye yönelik uluslararası işgücü göçü yüksek olan Ukrayna için de geçerlidir. Çinlilerin uluslararası göçe yönelme nedeni ise demografik yapı ile ilgilidir. Nüfusunun çok olması, emek piyasasında işgücü fazlası olması, ücretlerin düşük olması gibi nedenlerden dolayı Çinliler uluslararası göçe yönelmektedir. Bu bağlamda, coğrafi yakınlığın yanı sıra iş ilişkilerinin de uluslararası işgücü göçünü etkilediği gözlenmektedir.

Türkiye'de emek piyasasındaki işgücü sayısı 2012 yılında 27,339 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu kişilerin 2,518 milyonu işsiz durumda iken 24,821 milyonu çalışan durumundadır. Türkiye'de 2012 yılında işsizlik oranı %9,2 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017).

2012 yılında bir önceki yıla göre işsizlik azalmış ve aynı zamanda uluslararası işgücü göçü artmıştır. Uluslararası işgücü göçünün işsizliği etkisi açısından bakıldığında ise Türkiye işgücü göçü almasına rağmen işsizlik oranı her geçen yıl düşürmüştür. Ayrıca yabancıların işsizliğe etkisini azaltmak için Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında 4817 sayılı Kanun'un 14. maddesinde yabancılara verilecek olan çalışma izinlerinde başvurulmuş iş için ülke içinde, 4 haftalık süre içerisinde o işi yapacak aynı vasfa sahip kişinin bulunması durumunda çalışma izninin iptal edileceği hükme bağlanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerindeki etkisinin ortadan kaldırılması için gerekli düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler hedefine ulaşmıştır.

Tablo 16: Türkiye’de 2013 Yılında Aylara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

AY	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Ocak	3.328	7	0	3.335
Şubat	2.726	4	1	2.731
Mart	3.718	8	1	3.727
Nisan	3.625	5	2	3.632
Mayıs	4.575	6	2	4.583
Haziran	4.758	9	0	4.767
Temmuz	5.002	8	0	5.010
Ağustos	3.380	6	1	3.387
Eylül	3.412	13	0	3.425
Ekim	2.638	5	1	2.644
Kasım	4.173	10	1	4.184
Aralık	4.396	13	0	4.409
Toplam	45.731	94	9	45.834

Kaynak: ÇSGB, 2013: 6.

Türkiye’ye 2013 yılında toplam 53.350 yabancı çalışma izni başvurusunda bulunmuş. Başvuruda bulunan yabancıların 45.834’üne Türkiye’de çalışma izni verilmiştir. Bu bağlam, 2013 yılında yapılan başvuruların %85’i onaylanmıştır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi en çok çalışma izni yaz aylarında verilmiştir. Ayrıca 2012 yılında olduğu gibi 2013 yılında da yabancı kadınlara erkeklerden daha fazla çalışma izni verilmiştir. Yabancı kadınlar, 2013 yılında 32.901 çalışma izni başvurusunda bulunmuş ve bu başvurulardan 28.404 onaylanmıştır. Bu durum Türkiye’nin yabancıların cinsiyetine yönelik bir uygulamada bulunmadığını göstermektedir (ÇSGB, 2017).

Türkiye’de 2013 yılında çalışma izni verilen yabancıların 149’u 15-19 yaş arasında, 4.895’i 20-24 yaş arasında, 8.783’ü 25-29 yaş arasında, 7.634’ü 30-34 yaş arasında, 6.047’si 35-39 yaş arasında, 5.479’u 40-44 yaş arasında, 4.699’u 45-49 yaş arasında, 3.928’i 50-54 yaş arasında, 2.578’i 55-59 yaş arasında, 1.186’sı 60-64 yaş

arasında, 416'sı 65 yaş üstü kişilerden oluşmuştur (40 yabancı'nın yaşları tespit edilememiştir). En çok çalışma izni başvurusu ve onayı 2012 yılında da olduğu gibi 25-29 yaş arası yabancılardan olmuştur (ÇSGB, 2013: 10).

Tablo 17: Türkiye’de 2013 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okuryazar	855	205	1.060
İlkokul	701	227	928
Ortaokul	3.398	1.255	4.623
Lise	12.488	5.862	18.350
Yüksekokul	2.719	2.453	5.172
Üniversite	7.655	6.491	14.146
Y.Lisans ve Üstü	585	966	1.551
Bilinmeyen	3	1	4
Toplam	28.404	17.430	45.834

Kaynak: ÇSGB, 2013: 9.

Önceki yılda olduğu gibi değişen eğilimle 2013 yılında da lise mezunu yabancılar en çok başvuruda bulunmuş ve en çok çalışma izni almışlardır. Bütün eğitim alanlarında çalışma izni başvurusu ve onayı sayısı artmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin uluslararası işgücü göçünde belirli bir statüde artışı politikasını değil genel bir artış politikası tercih ettiği, ancak nitelikli işgücüne daha fazla öncelik verdiği söylenebilir.

Tablo 18: Türkiye’de 2013 Yılında Ekonomik Faaliyet ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

EKONOMİK FAALİYETLER	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelili İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Giyim eşyalarının imalatı	622	0	0	622
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	717	0	0	717
Bina dışı yapıların inşaatı	2.036	0	0	2.036
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	1.669	11	0	1.680
Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	1.402	1	0	1.403
Hava yolu taşımacılığı	1.064	1	0	1.065
Konaklama	6.240	2	1	6.243
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetleri	815	14	0	829
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	582	1	0	583
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	1.104	3	0	1.107
Eğitim	2.049	2	0	2.051
İnsan sağlığı hizmetleri	546	4	5	555
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	2.140	0	0	2.140
Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri	1.549	0	0	1.549
Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri	14.928	0	0	14.928

Kaynak: ÇSGB, 2013: 15-20.

*NACE Rev.2 sınıflamasına göre en fazla çalışma izni verilen ilk 15 ekonomik faaliyet alınmıştır.

2013 yılında NACE Rev.2 (Altılı Ekonomik Faaliyet Sınıflaması) sınıflanmasına göre Türkiye’de 28 sınıfta 200’den fazla yabancı çalışma izni alınmıştır. En fazla çalışma izni hizmet sektöründe çalışacak yabancılara verilmiştir. Ayrıca hizmet sektörü içinde en fazla çalışma izni ev içi çalışan personelin işverenleri

olarak hane halklarının faaliyetlerine verilmiş ve bu alanda verilen izin sayısı toplam izin sayısının 3'te 1'ini oluşturmaktadır. Sektörlerin büyümesi ile çalışma izni sayılarının artışı aynı yönde devam etmektedir.

Tablo 19: Türkiye’de 2013 Yılında Uyruklara ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

UYRUK	Kadın	Erkek	Toplam
Almanya	564	678	1.242
ABD	467	641	1.108
Azerbaycan	498	729	1.227
Çin	355	3.044	3.379
Endonezya	1.164	60	1.224
Gürcistan	7.832	605	8.437
İngiltere	373	596	969
İran	309	846	1.155
Kazakistan	617	282	899
Kırgızistan	865	295	1.160
Moldova	1.653	172	1.825
Özbekistan	1.501	207	1.708
Rusya	2.057	398	2.455
Türkmenistan	2.430	284	2.717
Ukrayna	2.997	613	3.610

Kaynak: ÇSGB, 2013: 13-14.

* En fazla çalışma izni verilen ilk 15 ülke alınmıştır.

Türkiye’ye Gürcistan’dan gelen uluslararası işgücü göçü 2013 yılında da artarak devam etmiştir. Türkiye’ye kara sınırı komşusu ülkelerden (Bulgaristan, Yunanistan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye) toplamda 13.260 yabancıya yasal yollardan çalışmaya gelmiştir. Komşu ülkelerden en az yabancı gelen ülke politik sorunlarımızın olduğu Ermenistan’dır. Bu bağlam teorilerdeki ülkeler arasındaki ilişkilerin uluslararası işgücü göçünü etkilediği tezi doğrulamaktadır. Ayrıca 2013 yılında OECD üyesi ülke vatandaşlarına toplam 8.465’ine çalışma izni verilmiştir.

OECD ülkelerinden en fazla çalışma izni verilen tarihsel ve ticari ilişkilerin olduğu Almanya'dır. Coğrafi yakınlıktan çok ticari ilişkilerin işgücü göçüne sebep olduğunun açık bir örneğini de Çin'den gelen yabancılar oluşturmaktadır.

2013 yılında Türkiye'de emek piyasasındaki işgücü sayısı 28,271 milyona gelmiştir. 2013 yılında işgücünün %9,71'i işsizlik ile mücadele etmiştir. 2012 yılına kıyasla işsiz sayısı ve işsizlik oranı artmıştır (TÜİK, 2017). İşsiz işgücü sayısı bir önceki yılı kıyasla 229 bin artmış. Yıl içerisinde Türkiye'ye ilk kez çalışmak için gelen yabancı sayısı 32.607 olduğuna göre diğer değişkenlerin işsizlikteki artışı etkilemediği, çalışma izni alan yabancıların tamamının çalıştığı, yabancıların çalıştığı işlere uygun yereli işgücünün işsiz olduğu ve bu işlerde çalışma isteklerinin olduğu varsayımları altında dahi yabancı işgücü, işsizlik oranını da sadece %0,1 etkileyebilmektedir.

Tablo 20: Türkiye'de 2014 Yılında Aylara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

AY	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Ocak	3.903	10	0	3.913
Şubat	3.571	10	1	3.582
Mart	4.728	10	2	4.740
Nisan	3.855	7	0	3.862
Mayıs	7.697	0	0	7.697
Haziran	4.447	1	0	4.448
Temmuz	5.092	2	0	5.094
Ağustos	4.148	0	0	4.148
Eylül	3.656	1	0	3.657
Ekim	3.041	8	0	3.049
Kasım	3.401	25	0	3.426
Aralık	4.667	21	0	4.688
Toplam	52.206	95	3	52.304

Kaynak: ÇSGB, 2014a: 8.

Türkiye'nin yabancılara verdiği çalışma izni 2013 yılına oranla % 14 artmıştır. Başvurusu sayısında da %15'lik artış olmuştur. Çalışma izni sayısındaki artışın sahiplenmesinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun ve sektör bazında politikaların etkisi olmuştur. Türkiye 2012 yılında olduğu gibi başvuru yapanların %85'ine çalışma izni verilmiştir. Daha önceki yıllarda olduğu gibi 2014 yılında da en çok çalışma izni sırasıyla İstanbul (19.957), Antalya (11.003) ve Ankara (6.712) illerine verilmiştir (ÇSGB, 2017;2014a: 25-26).

2014 yılında 31.303 kadın yabancıya çalışma izni verilmiştir. 2012 ve 2013 yıllarında olduğu gibi kadın çalışma izni sayısı erkek çalışma izni sayısından fazla verilmiştir. Ancak, 2012'den beri artan kadınların erkeklere oranla çalışma izni yüzdesi 2014 yılında azalmıştır. Bu durumun sebebi ise kadın başvurularının toplam başvurudaki oranında azalmış olmasıdır. Bu bağlamda, erkek başvuru sayısındaki artış kadın başvuru sayısındaki artıştan fazla olmuştur (ÇSGB, 2014a: 9).

Ayrıca Türkiye'de çalışma izni alan yabancıların yaş göre izin sayıları da artış ve bu artış her yaş düzeyinde neredeyse aynı oranda olmuştur. 2014 yılı çalışma izinlerinin 191'i 15-19 yaş arasında, 6.262'si 20-24 yaş arasında, 10.061'i 25-29 yaş arasında, 9.103'ü 30-34 yaş arasında, 6.963'ü 35-39 yaş arasında, 5.932'si 40-44 yaş arasında, 5.039'u 45-49 yaş arasında, 4.199'u 50-54 yaş arasında, 2.814'ü 55-59 yaş arasında, 1.276'sı 60-64 yaş arasında, 453'ü 65 yaş üstü yabancılara verilmiştir. (11 yabancıların yaşları tespit edilememiştir).Yaş temelli en çok çalışma izni 2012 yıldan beri süre geldiği gibi 25-29 yaş arasındaki yabancılara verilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin yabancıların yaş aralıklarına yönelik bir çalışma izni politikası uygulanmadığı açıktır (ÇSGB, 2014a: 12).

Tablo 21: Türkiye’de 2014 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okuryazar	1.007	548	1.555
İlkokul	642	553	1.195
Ortaokul	3.751	1.714	5.465
Lise	13.545	6.988	20.533
Yüksekokul	2.728	2.129	4.857
Üniversite	8.965	8.067	17.032
Y.Lisans ve Üstü	659	1.000	1.659
Bilinmeyen	6	2	8
Toplam	31.303	21.001	52.304

Kaynak: ÇSGB, 2014a: 11.

Türkiye’de 2014 yılında yabancılara verilen çalışma iznin %39’u lise mezunlarına %32’si üniversite mezunlarına verilmiştir. Toplam çalışma izinlerinin %84’ü nitelikli yabancı işgücüne verilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’nin nitelikli yabancı işgücü göçünü teşvik etmeye yönelik politikalar uygulamaya devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 22: Türkiye’de 2014 Yılında Ekonomik Faaliyet ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

EKONOMİK FAALİYETLER	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Giyim eşyalarının imalatı	715	2	0	717
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	729	0	0	729
Bina dışı yapıların inşaatı	2.042	0	0	2.042
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	2.205	9	0	2.214
Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	1.626	1	0	1.627
Hava yolu taşımacılığı	1.044	0	0	1.044
Konaklama	7.817	8	0	7.825
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetleri	889	3	0	892
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	794	0	0	794
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	1.924	6	0	1.930
Eğitim	2.453	21	0	2.474
İnsan sağlığı hizmetleri	854	1	1	856
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	2.294	0	0	2.294
Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri	1.585	1	0	1.586
Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri	14.678	0	0	14.678

Kaynak: ÇSGB, 2014a: 17-22.

*NACE Rev.2 sınıflamasına göre en fazla çalışma izni verilen ilk 15 ekonomik faaliyet alınmıştır.

2014 yılında çalışma izni meslek bazında bir önceki yıla oranla en büyük artış büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri alanında oluşmuştur. Bu artışın sebebi olarak Türkiye’deki ihracat ve ithalattaki artışın doğurduğu yabancı eleman ihtiyacı olduğu söylenebilir. Ayrıca 2014 yılında ev içi çalışan personelin işverenleri

olarak hane halklarının faaliyetleri alanında çalışma izni artışı durmuştur. Ancak ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri alanı en fazla yabancı çalışma izni alanın sınıf olma statüsünü korumuştur. Artışın durma sebebi ise 2014 yılında bu alanda başvuru sayısında da bir artış olmamasıdır. Türkiye’de NACE Rev.2 sınıflamasına göre 2014 yılında 32 meslek sınıfında 200’den fazla yabancı işgücü çalışmıştır.

Tablo 23: Türkiye’de 2014 Yılında Uyruklara ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

UYRUK	Kadın	Erkek	Toplam
Almanya	648	794	1.442
ABD	502	697	1.199
Azerbaycan	553	829	1.382
Çin	324	2.297	2.621
Endonezya	1.465	113	1.578
Gürcistan	7.187	493	7.680
İran	389	895	1.284
Kazakistan	834	329	1.163
Kırgızistan	1.765	518	2.283
Moldova	1.699	208	1.907
Özbekistan	1.759	234	1.993
Rusya	2.082	480	2.562
Suriye	157	2.384	2.541
Türkmenistan	2.385	250	2.635
Ukrayna	3.592	742	4.334

Kaynak: ÇSGB, 2014a: 15-16.

* En fazla çalışma izni verilen ilk 15 ülke alınmıştır.

2014 yılında 2012 yılından beri yükselişte olan Çin ve Gürcistan vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı azalmıştır. Bu azalışın sebebi ise Gürcistan ekonomisinin toparlanmaya gitmesidir ve Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarından gelen başvurularında azalmasıdır. Ayrıca, Suriye vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı

ise 2013 yılına kıyasla %320 artmıştır. Bu durumun sebebi ise Suriye’de yaşanan iç savaştan kişilerin kaçarak başka ülkelerde çalışma talebinde bulunmalarındır. Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen bu uluslararası işgücü göçü politik ve siyasi nedenlerin uluslararası işgücü göçünü ne kadar büyük oranda etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Suriye vatandaşlarına yönelik esnek göç politikası uygulanmasında bu artışta etkisi bulunmaktadır.

Türkiye’de 2014 yılında toplam işgücü sayısı 2009’da beri süre gelen trendini izlemiş ve yıllık yaklaşık 1 milyon kişi emek piyasasına eklenerek 28,786 milyon işgücüne ulaşmıştır. Bu işgücünün 2,853 milyonu işsiz ile mücadele etmiştir. Bu bağlamda, 2014 yılında Türkiye’de işsizlik oranı %9,9’a ulaşmıştır (TÜİK, 2017a). 2014 yılında uluslararası işgücü göçü ve işsizlik artmıştır. Ancak yasal yollardan 2014 yılında Türkiye’ye ilk kez çalışma gelen 32.607 yabancının yıllık bazda işsizlikteki artışa etkisi diğer ekonomik değişkenlerin işsizlikteki artışı etkilemediği, çalışma izni alan yabancıların tamamının çalıştığı ve yabancıların çalıştığı işlere uygun yereli işgücünün işsiz olduğu ve bu işlerde çalışma isteği olduğu varsayımı altında bile önceki yıllarda olduğu gibi %0,1 aşmamıştır.

Tablo 24: Türkiye’de 2015 Yılında Aylara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

AY	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Ocak	4.166	12	0	4.178
Şubat	4.742	14	0	4.756
Mart	6.073	13	0	6.086
Nisan	7.866	15	0	7.881
Mayıs	7.565	18	0	7.583
Haziran	6.393	9	0	6.402
Temmuz	5.304	4	0	5.308
Ağustos	4.285	4	1	4.290
Eylül	3.604	9	2	3.615
Ekim	3.609	4	0	3.613
Kasım	5.144	8	0	5.152
Aralık	5.675	7	1	5.683
Toplam	64.426	117	4	64.547

Kaynak: ÇSGB, 2015: 8.

Türkiye’ye 2015 yılında 76.947 çalışma izni başvurusu yapılmıştır. Bu başvurulardan %84’ü onaylanmıştır. Bu durum Türkiye’nin çalışma izni başvurusunun onaya dönüşmesi konusunda bir değişikliğe gitmediğini ortaya koymaktadır. Onaylanan çalışma izinlerinin %70’i Türkiye’de ilk kez çalışmak için başvuran yabancılardan %30’luk kısım ise çalışma izni uzatma başvurusunda bulunan yabancılardan oluşmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’nin uluslararası işgücü göçünde çekiciliğinin arttığı aşıkardır (ÇSGB, 2017) .

2015 yılında Türkiye’de verilen çalışma izinlerinin 37.638’i kadın yabancılara verilmiştir. 2014 yılında başlayan toplam çalışma iznindeki yabancı kadınların payının azalışı 2015 yılında da devam etmiştir. Ayrıca, yabancı kadınlara verilen çalışma izninin %79’u İstanbul, Antalya ve Ankara illeri için verilmiştir. Ek olarak 2015 yılında Türkiye’ye en fazla kadın işgücü Gürcistan’dan gelmiştir. Bu durumun ana

sebebi ise Gürcistan'daki kadın istihdam oranının düşük olmasıdır (ÇSGB, 2015: 25-26).

Ayrıca, Türkiye'de 2015 yılında çalışma izni verilen yabancıların 264'ü 15-19 yaş arasında, 8.633'ü 20-24 yaş arasında, 12.556'ı 25-29 yaş arasında, 11.212'si 30-34 yaş arasında, 8.591'i 35-39 yaş arasında, 7.045'i 40-44 yaş arasında, 5.960'ı 45-49 yaş arasında, 4.867'si 50-54 yaş arasında, 3.252'si 55-59 yaş arasında, 1.562'si 60-64 yaş arasında, 513'ü 65 yaş üstü kişilerden oluşmuştur (22 yabancıların yaşları tespit edilememiştir) (ÇSGB, 2015: 12).

Tablo 25: Türkiye'de 2015 Yılında Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okuryazar	2.067	1.333	3.390
İlkokul	730	1.087	1.817
Ortaokul	4.204	1.931	6.135
Lise	15.992	8.701	24.693
Yüksekokul	3.149	2.704	5.853
Üniversite	10.206	9.940	20.146
Y.Lisans ve Üstü	723	1.212	1.935
Bilinmeyen	7	1	8
Toplam	37.638	26.909	64.547

Kaynak: ÇSGB, 2015: 11.

Türkiye'de 2015 yılında yabancılara verilen çalışma iznin %38'ı lise mezunlarına %31'i üniversite mezunlarına verilmiştir. Toplam çalışma izinlerinin %81'i nitelikli yabancı işgücüne verilmiştir. 2014 yılına kıyasla nitelikli yabancı işgücünün payı azalmış olsa da politikalara uygun seviyededir. Bu durum gösteriyor ki Türkiye nitelikli yabancı işgücü göçü teşvik etmeye devam etmektedir.

Tablo 26: Türkiye’de 2015 Yılında Ekonomik Faaliyet ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

EKONOMİK FAALİYETLER	İZİN TÜRÜ			Toplam
	Sürelİ İzin	Süresiz İzin	Bağımsız İzin	
Bina inşaatı	1.719	1	0	1.720
Bina dışı yapıların inşaatı	2.704	0	0	2.704
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	2.830	19	0	2.849
Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	1.817	3	1	1.851
Hava yolu taşımacılığı	1.151	0	0	1.151
Konaklama	10.500	1	0	10.501
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	861	1	0	862
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetleri	1.155	13	0	1.168
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	1.115	6	0	1.121
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	2.670	4	0	2.674
Eğitim	2.646	26	0	2.672
İnsan sağlığı hizmetleri	1.053	1	2	1.056
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	3.057	0	0	2.057
Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri	2.016	0	0	2.016
Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri	16.824	1	0	16.825

Kaynak: ÇSGB, 2015: 17-22

*NACE Rev.2 sınıflamasına göre en fazla çalışma izni verilen ilk 15 ekonomik faaliyet alınmıştır.

2015 yılında çalışma izni meslek bazında bir önceki yıla oranla en büyük oransal artış %64,5 ile inşaat faaliyetleri alanında oluşmuştur. Bu artışın sebebi ise Türkiye’deki inşaat sektörünün her geçen gün giderek büyümesi ve yabancı inşaat firmalarının Türkiye’deki ağırlıklarını artırmasıdır. 2015 yılında çalışma izni meslek

bazında bir önceki yıla kıyasla en büyük sayısal artış konaklama faaliyetleri alanında oluşmuştur. Türkiye’de NACE Rev.2 sınıflamasına göre 2015 yılında 39 meslek sınıfında 200’den fazla yabancı işgücü çalışmıştır.

Tablo 27: Türkiye’de 2015 Yılında Uyruklara ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

UYRUK	Kadın	Erkek	Toplam
Almanya	675	624	1.299
ABD	520	712	1.232
Azerbaycan	593	868	1.461
Çin	310	2.572	2.882
Endonezya	1.790	114	1.904
Gürcistan	7.826	698	8.524
İran	492	1.030	1.522
Kazakistan	982	367	1.349
Kırgızistan	3.056	1.218	4.274
Moldova	1.555	223	1.778
Özbekistan	2.042	277	2.319
Rusya	2.368	568	2.936
Suriye	280	3.739	4.019
Türkmenistan	3.000	323	3.323
Ukrayna	5.001	1.022	6.023

Kaynak: ÇSGB, 2015: 15-16.

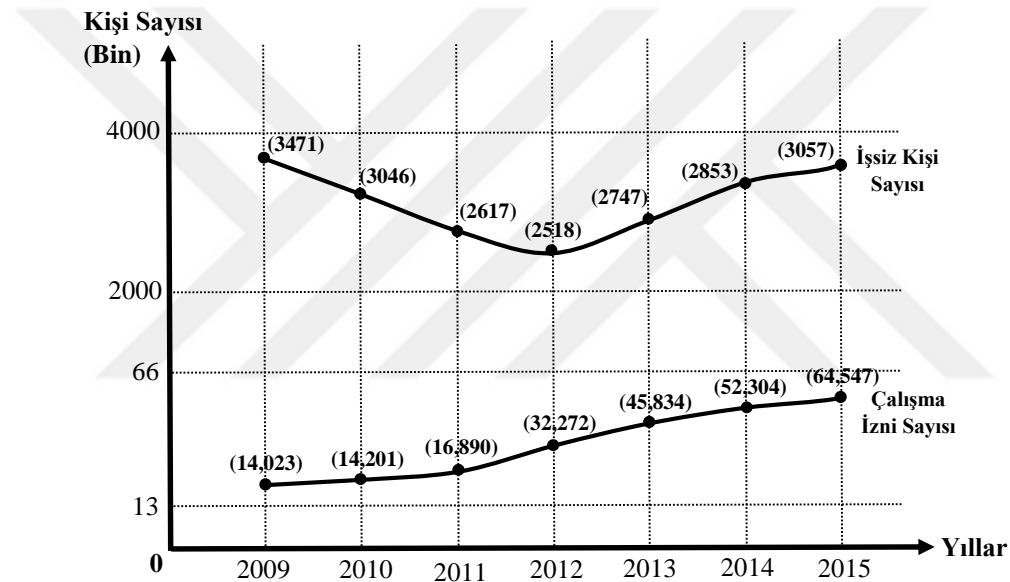
* En fazla çalışma izni verilen ilk 15 ülke alınmıştır.

2014 yılında başlayan Suriyeli işgücü artışı 2015 yılında da devam etmiştir. Suriye’deki iç savaşın artarak devam etmesi bu durumun başlıca sebebidir. Uluslararası işgücü göçünün %27,4’ü Türkiye’ye kara komşusu olan ülkelere gerçekleşmiştir. Bu oran ile coğrafi yakınlığın uluslararası işgücü göçüne etkisi görülmektedir.

2009-2015 yılları arasında Türkiye sadece nitelikli işgücü göçünü teşvik etmiştir. Yabancıların hangi cinsiyete, hangi yaşta, hangi ülkeden olduklarına yönelik bir politika uygulamamıştır. Ayrıca, her yıl yaklaşık olarak çalışma izni başvurularının

%85'ini onaylayarak bir istikrar sağlamıştır. Ek olarak sektörel büyüme ile orantılı olarak çalışma izni sayıları yıllar geçtikçe artmıştır. Bu bağlamda da açıkça görüldüğü gibi Türkiye çalışma izni onayında işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre hareket etmektedir. Türkiye’de 2015 yılında emek piyasasındaki işgücü sayısı 29,678 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu işgücünün 3,057 milyonu işsiz durumdadır. 2014 yılına kıyasla işsiz sayısı ve işsizlik oranı artmıştır. Ayrıca Türkiye’ye yönelik uluslararası işgücü göçü de artmıştır (TÜİK, 2017a).

Grafik 2: Yıllara Göre Türkiye’deki Çalışma İzni ve İşsiz Kişi Sayısı (2009-2015) (Bin)

2009-2015 yıllarında Türkiye’de uluslararası yasal işgücü göçü hareketi ve işsizlik arasındaki ilişkisi iki döneme ayrılarak incelemelidir. 1.’si 2009-2012 yılları arasında uluslararası işgücü göçü artarken işsizliğin azaldığı, 2.’si 2013-2015 yılları arası uluslararası işgücü göçü artarken işsizliğin arttığı dönemdir.

2009-2012 yılları arasında uluslararası işgücü göçü her geçen yıl giderek artmaktadır. Özellikle 2012 yılında %100’e yakın artış göstermiştir. İşsiz sayısı her yıl yaklaşık olarak 1 milyon yeni işgücünün emek piyasasına katılmasına rağmen her geçen yıl azalmıştır. Bu dönemin sadece uluslararası işgücü göçü ve işsizlik verileri kıyasladığında uluslararası işgücü göçünün işsizliğe bir etkide bulunmadığını söylenebilir. Fakat kesin olarak sadece bu veriler yardımıyla bu durum ispatlanamaz.

Çünkü kullanılan verilerde diğer birçok değişkenin etkisi bulunmaktadır. Ancak Bonin (2015) yatay kesit panel verileri ile çalıştığı göç modelinde, Shan, Morris ve Sun (1999) VAR analizi yardımıyla yaptıkları çalışmada ve Friedburg ve Hunt (1995)'un En Küçük Kareler yönetimi ile yaptıkları çalışmada uluslararası işgücü göçünün işsizliği kayda değer düzeyde etkilemediğini hatta hiç etkilemediğini ortaya koymuştur. Bu çalışmaların da yardımıyla 2009-2012 yılları arasında Türkiye'de uluslararası işgücü göçünün işsizliği etkilemediği söylenebilir.

2013-2015 yılları arasında da uluslararası işgücü göçü her geçen yıl giderek artmaktadır. Ancak 1. Dönemin aksine bu dönemde işsiz sayısı önceki yıllara kıyasla artmaktadır. Bu dönemde uluslararası işgücü göçü artarken işsizlik de artmaktadır. Chamunorwa ve Mlambo (2014)'un yaptıkları çalışma ve Venturini ve Villisio (2004)'un yaptıkları çalışmalar ışığında bu dönemde uluslararası işgücü göçünün işsizliği artırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Ancak bu çalışmalarda da söylediği gibi bu etki çok düşük düzeydedir.

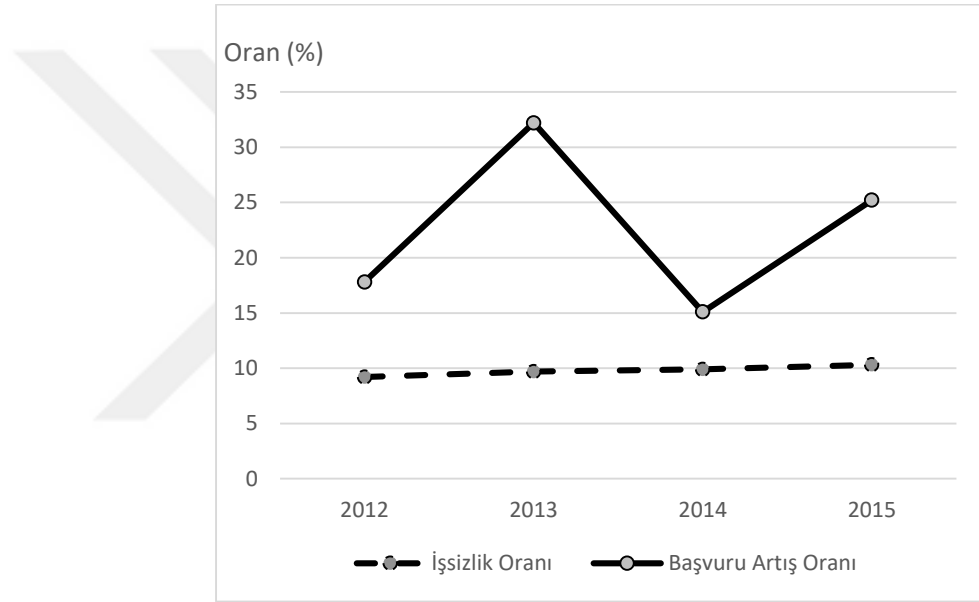
Farklı coğrafyalarda, farklı dönemlerde yapılan çalışmalarda ve incelenen iki dönemde de, uluslararası işgücü göçü ile işsizlik arasında farklı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Bu durumun bir sebebi uluslararası işgücü göçünün etkisinin diğer değişkenlerden tam olarak ayırt edilememesidir. Diğer bir sebebi de işsizliğin birçok farklı değişkenden etkilenmesidir. Ancak, yapılan çalışma ışığında uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerinde etki yok denecek kadar azdır.

OECD verilerine göre Türkiye'de toplamda 461786 yabancı ülkede doğmuş işgücü çalışmaktadır. Yabancı ülkede doğmuş ve Türkiye'de çalışan işgücü Türkiye'nin toplam istihdam ettiği işgücünün %1,7'sine denk gelmektedir (OECD, 2017; TÜİK, 2017a). Bu yabancı işgücünün işsizliğe etkisi yabancıların çalıştığı işlere uygun yerli işsiz işgücü bulunduğu, bu yerli işgücünün o işte çalışmaya istekli olduğu, işverenin bu yerli işgücünü çalıştırmaya istekli olduğu varsayımları altında yerli işsiz işgücünün yabancı işgücü yerine çalışmaya başlarsa işsizlik oranı %1,5 düşecektir. Ancak bu artışın tamamını uluslararası işgücü göçünün etkisi olarak yorumlamak yanlış olur. Çünkü varsayımlar ile gerçekte olan durumlar birbirini tutmamaktadır. Bu varsayımlar kapsamında uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerinde en fazla

olabilecek etkisi ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’deki yabancı işgücünün işsizlik oranı etkisinin 1,5 puandan kesinlikle az olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu açıklamalar ışığında uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerinde çok düşük düzeyde artışa neden olduğu bazı durumlarda ise hiçbir etkiye neden olmadığını söylemek doğru olacaktır. Bu bağlamda işsizlik düzeyi uluslararası işgücü göçünden ziya diğer ekonomik değişkenlerden etkilenmektedir.

Grafik 3: Yıllara Göre Türkiye’de İşsizlik ve Çalışma İzni Başvurusu Artış Oranı (%)

* Başvuru artış oranlarında bir önceki yıl baz alınmıştır.

2012-2015 yılları arasında Türkiye’ye yönelik uluslararası işgücü göçü isteğinin işsizlikten az veya hiç etkilenmediği anlaşılmaktadır. Çünkü işsizlik oranının her geçen yıl artmasına karşın uluslararası işgücü göçü için başvurulardaki artış her yıl farklılık göstermektedir. Örnek yardımıyla açıklamak gerekirse 2012 yılına kıyasla 2013 yılında işsizlik oranı artmış, aynı dönemde Türkiye’ye yönelik uluslararası işgücü göç isteği de artmıştır. Ancak 2013 yılına kıyasla 2014 yılında da işsizlik oranı artmasına rağmen aynı dönemde Türkiye’ye yönelik uluslararası işgücü göç isteği azalmıştır. 2015 yılında tekrardan artmıştır. Durum gösteriyor ki işsizlikte istikrarlı artışa rağmen uluslararası işgücü göçü isteğinde bir istikrar

gözükmektedir. Bu bağlamda, “işsizliğin yükseldiği yere uluslararası işgücü göçü azalır” genel varsayımının gerçekleşmeye bileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Uluslararası göçün meydana gelişi ve sonrasında ilgili üzerinde uzlaşmaya varılan tek bir fikir yoktur. Farklı sosyal bilimciler tarafından farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu yüzden uluslararası göç nedenleri ve sonuçları itibariyle çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Başka bir deyişle, uluslararası göçün ortaya çıkışı ve sonrası ile ilgili sosyal bilimcilerin üzerinde anlaştıkları tek bir teori yoktur.

Neo-klasik ekonominin makro yaklaşımına göre uluslararası göç, emeğin arz ve talebindeki coğrafi farklılıklardan doğar. Neo-klasik ekonominin mikro yaklaşıma göre ise uluslararası göç, emek piyasalarındaki makro olgularla birlikte özellikle kişinin kendi isteği ile ortaya çıkar. Uluslararası göçün itme-çekme kuramına göre kaynak ile hedef ülkeye dair nötr, olumsuz, olumlu ve değişime açık olma gibi karakter özellikleriyle göç yasaları ve uzaklık gibi engelleyici faktörlerin karşılaştırması sonucu uluslararası işgücü göçü hareketi oluşmaktadır. Yeni ekonomi kuramına göre kişiler, piyasalardaki dengesizlikler sebebiyle oluşan kayıpları minimize etmek için aileleriyle aldıkları karar doğrultusunda göç etmeyi tercih ederler. Bir başka uluslararası göç kuramı olan dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göçü oluşturan kapitalist sistemin dinamikleridir. İkiye bölünmüş piyasalar kuramına göre uluslararası işgücü göçünün ortaya çıkma sebebi modern sanayi toplumlarının emek yoğun sektörde gerçekleştirdikleri, niteliksiz işlerin yürütülebilmesinde ihtiyaç duyulan düşük ücretli işgücü talepleridir. Ağ kuramına göre, göçmen ağları ve ilişkiler göçün maliyetini ve tehlikesini azaltacağından uluslararası hareketliliği arttırıcı önemli bir faktör olarak yer almaktadır. Göç sistemleri kuramına göre ise iki ya da daha fazla ülkenin karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç mekanizması ve ilişkiler zinciri oluşturması sonucu uluslararası göç hareketi ortaya çıkmaktadır. Bu kuramların her biri uluslararası göçe farklı açılardan yaklaşmıştır ve bu durum uluslararası göçün karmaşıklığını ve birçok faktörden etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik, sosyal, siyasal, demografik ve çevresel nedenler başlıkları altında gruplandırılabilir çok sayıda etkenin uluslararası işgücü göçüne yol açtığı bilinmektedir. Tarihsel süreç kapsamında bu nedenlerin zaman zaman bir kaçının diğerlerinden daha önemli olarak hem arz hem de talep açısından uluslararası işgücü göçünü etkileme gücüne sahip olabileceği gözlenmiştir. Ek olarak, bireysel göç

kararını etkileyen temel etken çoğu zaman ekonomik nedenlere dayanmakta ve bu göç hareketi basit bir fayda maliyet karşılaştırması sonucu ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, hedef ülkede elde edilecek kazancın değeri, göçün maliyeti ile kaynak ülkede elde edilecek kazancın toplam değerini geçerse göç kararı alınabilmektedir.

Uluslararası işgücü göçü birçok faktörden etkilendiği gibi birçok faktörü de etkilemektedir. Kaynak ve hedef ülkedeki siyasal, sosyal, ekonomik, demografik ve çevresel nedenlerin etkisiyle meydana gelen süreç hem hedef hem de kaynak ülkedeki siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve demografik yapıları etkilemektedir. Uluslararası işgücü göçlerinin sebep olduğu ilk ve en açık etki, ilgili ülkelerin nüfus yapıları üzerinde hissedilmektedir. Uluslararası işgücü göçleri, kaynak ülkenin nüfusunu azaltırken, hedef ülkenin nüfusunu artırmaktadır. Bu nüfus değişimleri iktisadi ve sosyal hayatta büyük etkilere yol açmaktadır. Uluslararası işgücü göçü sadece nüfusun bütününe değiştirmek ile kalmaz, yanı sıra yaş ve cinsiyet unsurlarını da etkiler. Çalışmak için hedef ülkelere gidenler genellikle, nüfusun genç ve erkek bölümüdür. Başka bir deyişle, uluslararası işgücü göçüne kaynak olan ülkelerdeki genç ve erkek nüfus azalırken, uluslararası işgücü göçüne hedef olan ülkelerde genç ve erkek nüfusu artmaktadır. Bu durum genç ve erkek nüfus fazlası olmayan kaynak ülkeler için olumsuz etkiye sebep olurken genç ve erkek nüfus açığı olan hedef ülkeler için olumlu etkiye sebep olmaktadır. Uluslararası işgücü göçünün hem hedef ülke hem de kaynak ülke için olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Bu durumda önemli olan ülkelerin gerekli yasal düzenlemeleri yaparak olumsuz etkileri minimize etmesidir.

Uluslararası işgücü göçünün ilk kez kitlesel bazda sömürgecilik dönemi ile başladığı görülmektedir. Bu dönem işgücü göçüne köle ticareti yön vermiştir. Daha sonrasında köleliğin kaldırılmasıyla sözleşmeli işçilik yönetimine başvurmuştur. Bu yönetim ile gelişmiş ülkeler işgücü açıklarını karşılamışlardır. Ancak sözleşmeli işçilik yönetiminin insan hakları açısından kölelikten çok bir farkı bulunmamaktadır. İnsan haklarına verilen önemin artmasıyla uluslararası işgücü göçünün konumu değişmeye başlamıştır.

Uluslararası işgücü göçü alanında uluslararası ilk önemli adım Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından atılmıştır. Göçmen işçi haklarına yönelik ilk uluslararası

düzenleme 1949 yılında 97 sayılı Sözleşme ile yapılmıştır. 1951 yılında göç alanında uzmanlaşan uluslararası bir kurumu olan Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün kurulması ile birlikte göçmen işçilerin haklarının korunması, uluslararası işgücü göçü, işgücü göçünün faydalarının göç veren ve göç alan ülkelerde artırılması, negatif etkilerin azaltılması ve göçmen işçilerin de faydalarının maksimize edilmesine yönelik programlar ağırlık kazanmaya başlamıştır. Uluslararası Göç Örgütü, yerel makamlara politika danışmalığı sağlayarak; verimli, açık ve etkili işgücü göçü akımlarını destekleyen mevzuatların, idari yapıların ve politikaların ilerlemesine katkı sağlayarak, riskten uzak işgücü göçü akımlarını destekleyerek, göçmen işçilerin yeni çalışma yerlerine ve topluma uyum sağlamasını teşvik etmekte ve ülkelerin işgücü göçünü kontrol altına alma isteğini yükseltmesine destekte bulunmaktadır.

Uluslararası düzeyde işgücü göçü ve göçmen işçilerin haklarının düzenlenmesine yönelik üç temel sözleşme ön planda bulunmasına karşın çok sayıda dolaylı olarak ilgili düzenleme de bulunmaktadır. Ön planda olan üç temel sözleşme; BM tarafından hazırlanan Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmesi ve ILO tarafından hazırlanan 97 ve 143 sayılı Sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler ile göçmen işçilerin hakları yıllar geçtikçe iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak, bu sözleşmelerden özellikle ILO'nun hazırladıkları uluslararası işgücü göçüne hedef olan ülkelerin çoğu tarafından kabul edilmemiştir. Bu durum sebebi ise hedef ülkelerin, göçmen işçilere verecekleri hakları kendi özgür iradeleri ile çoğunlukla kendi ülkeleri yararına olacak şekilde verme istekleridir. Bu bağlamda, düzenlemeler örgütlerin istediği sonuçlara ulaşamamaktadır.

Ayrıca uluslararası kuruluşlar ülkelerin uluslararası işgücü göçüne yönelik uyguladıkları ve uygulayacakları politikalara yönelikte önerilerde bulunmaktadır. Bu kapsamda ILO ve OECD'nin politika önerileri öncülük etmektedir. Bu önerilerin temel amacı ülkelerin, uluslararası işgücü göçü politikaları oluştururken izleyecekleri temel adımları ortaya koymak ve hem ülkelerin hem de var olan veya var olacak göçmen işçilerin haklarının korunmasını sağlamaktır.

Ulaşım ve iletişim alanlarında gerçekleşen teknolojik ilerleme ve küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki etkileşimlerin artması, milyonlarca kişinin uluslararası işgücü akımına katılmasına ve uluslararası işgücü göçünün farklı yönlere evrilmesine yol açmıştır. Uluslararası işgücü göçü akımları dünyada yaşanan siyasi çatışmalar, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve küreselleşmenin de etkisi ile hızlanmış ve geniş alanlara yayılmıştır. Geçmişte uluslararası işgücü göçü akımlarında hedef veya kaynak ülke olarak konumlanan ülkeler, günümüzde hem hedef hem de kaynak ülke olarak iki konuma da sahip olmaktadır. 30 yıl öncesine kadar kaynak ülke statüsünde olan Türkiye, şimdilerde göçmen işçi kabul eden (hedef ülke) ve göçmen işçilerin geçiş yollarını kullandığı geçiş ülkesi statüsüne gelmiştir. Özetle, uluslararası işgücü göçü süreci son yıllarda git gide önemi artıran bir olguya dönüşmüştür.

Türkiye'nin uluslararası işgücü göçü sahnesinde yerini oldukça geç aldığı düşünülmektedir. 1960'lı yılların başında özellikle Batı Avrupa ülkeleriyle yapılan ikili anlaşmalar yoluyla başlayan geçici işgücü göçü, 1967 yılında Avustralya ile yapılan ikili anlaşma ile farklılaşmış kalıcı işgücü göçüne dönüşmüştür. 1970'li yılların ortasında yaşanan petrol krizi ile birlikte Avrupa ülkelerine olan işgücü göçü duraklama dönemine girmiştir. Avrupa ülkelerine olan işgücü göçü hareketlerinin azalması ile Türkiye yeni göç yolları belirlemeye başlamış, işgücü göçünün başka ülkelere hareket etmesinin önünü açılmıştır. Bu tarih itibarıyla Arap ülkelerine yönelik uluslararası işgücü göçü artmıştır. Türkiye'nin hedef ülke durumuna gelmesi ise 1980'li yıllar itibarıyla gelişmenin hızlanması ve komşu ülkelerdeki karışıklıkların artmasıyla ortaya çıkmıştır.

1980 sonrasında Türkiye küreselleşmeye karşılık olarak ekonomisini serbestleştirmiş ve uluslararası sermayeye transferine kapılarını açmıştır. Bu gelişmeler uluslararası bankaların ve firmaların Türkiye'ye yönelmesini sağlamıştır. Ayrıca iktisadi kalkınmanın sağlanması hedefiyle yatırım teşvik planları hazırlanmış ve özellikle bu planlarında turizm sektörünün gelişmesine önem verilmiştir. Bu gelişmeler, yabancı işgücüne yönelik Türkiye'nin çekici faktörleri olmuştur. Bunun yanı sıra komşu ülkelerindeki ekonomik ve siyasi gelişmeler itici faktörleri oluşturmuştur. Ayrıca, Orta Doğu ülkelerinde yaşanan siyasal istikrasızlıklar ile Irak,

Afganistan, Filistin ve İran'dan göç eden kişiler ve Sovyet Bloğu'nun çökmesiyle Rusya, Romanya, Gürcistan, Moldova, Azerbaycan, Romanya, Türkmenistan ve Özbekistan gibi ülkelerden gelen yabancılar Türkiye'nin hedef ülke konumundaki yerini sağlamlaştırmışlardır. Türkiye'nin hem Asya ve Avrupa'yı bağlayan ve kontrol edilmesi zor sınırlara sahip olan fiziki konumu hem de çatışma bölgelerine komşu olması kara ve deniz yoluyla ülkeye sayısız giriş imkanı sunmaktadır.

Bu durumların da etkisiyle Türkiye uluslararası işgücü göçüne yönelik politikalar oluşturmuş ve uygulamıştır. 6458 sayılı Kanun ile oluşturulan Göç Politikası Kurulu Türkiye'nin göç politikası ve stratejini belirlemekte yetkili kılınmıştır. Bu yetkili kılınmanın sonucunda göç konusunda uzmanlaşmış bir kurumun politikaları ve stratejileri belirlemesi ile net ve doğru adımlar atacağı düşünülmektedir. 2016 yılında uluslararası işgücü göçüne yönelik Türkiye'de 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun neticesinde Türkiye daha kapsamlı ve net çizgileri olan yasalara kavuşmuştur. Türkiye'de yabancıların çalışmasının etkisi her sektör hissedilmektedir ve zaman içerisinde git gide daha fazla yabancıların istihdam edilmesi beklenmektedir. Bu durumu kabul ederek yabancıların istihdam edilmesini ekonominin ve toplumun gereksinimlerini göz önünde bulundurarak düzenlemek bir mecburiyettir. Bu sebeple, özellikle 6735 sayılı Kanun olmak üzere yabancıların istidam mevzuatı çok önemli olup, düzenlemelerin devam etmesi gerekmektedir. Yabancıların çalışmasıyla alakalı doğru mevzuat ve politikanın hazırlanması ve hazırlanan mevzuat ve politikanın uygulanması, toplumsal uyumun sağlanmasına, ülkenin güvenliğinin korumasına ve ekonomisinin gelişmesine hizmet edecektir.

Türkiye'de uluslararası işgücü göçü ve işsizlik üzerine etkisi incelediğinde 2009-2012 yılları arasında uluslararası işgücü göçü artarken işsizlik azalmıştır. Bu dönemin verileri ve Bonin, Shan, Morris, Sun, Friedburg ve Hunt gibi araştırmacıların çalışmalarının da yardımıyla incelediğinde uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdır. 2013-2015 yılları arasında ise uluslararası işgücü göçünde, işsizlikte artmıştır. Bu dönemin verileri ve Chamunorwa, Mlambo, Venturini ve Villisio gibi araştırmacıların çalışmalarının da yardımıyla incelediğinde uluslararası işgücü göçünün işsizliği üzerinde artırıcı etkisi olduğu söylenir, ancak bu

etki çok düşük düzeylerde hata yok denecek kadar azdır. Uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerine etkisi iki farklı hareket döneminde de değişmemiştir. Uluslararası işgücü göçü 2009-2015 yılları arasında Türkiye'deki işsizliği yok denebilecek kadar az artırmıştır. İşsizlik üzerinde uluslararası işgücü göçü dışındaki değişkenlerin etkisi çok daha fazladır. Ayrıca, işsizliğin uluslararası işgücü göçünü negatif etkilendiği genel varsayımının 2013-2015 yılları arasında geçerli olmaya bileceği ortaya koyulmuştur. Uluslararası işgücü göçünü esasen etkilenen değişken ülkelerin uyguladıkları göç politikalarıdır.

Bu çalışma neticesinde uluslararası işgücü göçünün işsizlik üzerindeki etkisinin az olduğu ortaya koyulmuştur. Çünkü hükümetler uyguladıkları göç politikaları ile ülkelerinin göç hareketlerinden minimum düzeyde etkilenmesini hedeflemektedirler. Bu durumda göçün ülkedeki negatif değişkenlere etkisini yok denecek kadar düşürmektedir. Ancak, ülkenin kontrolü altında olmadan gerçekleşen yasadışı işgücü göçünün negatif etkisinin büyük olduğu tahmin edilmektedir. Yasadışı işgücü göç istatistikleri tam ve kesin olarak ortaya koyulamamaktadır. Bu durum yapılan çalışmaların yanlış yönelmesine sebep olmaktadır. Uluslararası işgücü göçünün, işsizlik ve diğer ekonomik değişkenler üzerine etkisinin en doğru tespiti için yasadışı işgücü göçünün yani düzensiz göçün tamamen ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Son yıllarda, Türkiye'de uluslararası işgücü göçü olgusu birçok ülkede olduğu gibi önemli yer kaplamaktadır. Türkiye'ye yönelen yoğun göç akımları neticesinde, geç kalmış gibi gözüксе de uluslararası işgücü göçü rejiminin dünyada geçerli olan politika ve uygulamalarla gelişiminin sağlanması için düzenlemelerde bulunmuştur. Türkiye'de son dönemde uluslararası göç alanında pek çok yasal düzenleme yapılmış, yerel işgücünün iş bulma olanaklarını azaltmayan ve iktisadi kalkınmayı destekleyen uygulamalar kullanılmaya başlanmıştır. Hedef ülkelerin genelinde olduğu gibi emek piyasasıyla uyumlu uluslararası işgücü göçü politikaları hazırlanmıştır. Ancak, Türkiye'nin komşu ülkelerle ilerlettiği ekonomik ve ticari ilişkiler, gelişmiş ülkelere yaşanacak nüfus değişimleri dikkate alınarak, Türkiye'den başka ülkelere yönelecek olası uluslararası göç akımları göz önünde bulundurulmalı ve uluslararası işgücü göçünün yönetimi konusunda daha etkili politikalar tercih edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Yusuf (2011). *Almanya'daki Türk Kuruluşları* (1. Baskı). İstanbul: Şehir Yayınları.
- Akkayan, Taylan (1979). *Göç ve Değişme* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Aktaş, Munise T. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2), 197-219.
- Alonso, Jose A. (2011). International Migration and Development: A Review in Light of the Crisis. *Economic and Social Affairs*, (11), 1-60.
- Arango, Joaquin (2000). Explaining Migration: A Critical View. *UNESCO: Blackwell Publishers*, 283- 296.
- Avukatlık Kanunu. (1969). T.C. Resmi Gazete, 13168, 19 Mart 1969.
- Bayhan, Tefik (2010). Yabancıların Çalışma İzin Uygulamasında Yeni Düzenlemeler Neler Getiriyor?. *Mali Çözüm Dergisi*, 1 (97), 297-308.
- Bayraklı, Cemile (2007). *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Bayraktar, Rasim (2013). Zorunlu Göçten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (24), 109-125.
- Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun. (1994). T.C. Resmi Gazete, 21888, 28 Mart 1994.

- BM (Birleşmiş Milletler) (1990). *Tüm Göçmenlerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (ICMW)*.
<http://www.goc.gov.tr/files/files/T%C3%BCm%20G%C3%B6çmen%20ve%20Aile%20Fertlerinin%20Hak%20Korunmas%C4%B1na%20Dair%20Uluslararası%20Sözleşme.pdf>, Erişim Tarihi: 15.09.2017.
- Bonin, Holger (2005). Wage and Employment Effects of Immigration to Germany: Evidence from a Skill Group Approach. *IZA Discussion Paper*, 1875, 1-30.
- Borjas, George J. (1990). *Friends or Strangers: The Impact of Immigrants on the U.S. Economy*. New York: Basic Books.
- Boubtane, Ekrame, Coulıbaly, Dramane ve Rault, Christophe (2011). Immigration, Unemployment and Growth in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries. *CEPII*, 29, 1-28.
- Bozdağ, Emre ve Atan, Murat (2009). Avrupa'ya Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 159-180.
- Card, David (1990). The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market. *Industrial and Labor Relations Review*, 43 (2), 245-257.
- Castles, Stephen (2000). International Migration at the Beginning of Twenty-First Century: Global Trends and Issues, *UNESCO: Blackwell Publishers*, 269-281
- Castles, Stephen ve Miller, Mark J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Çevirenler: Bal, Uğur ve Akbulut, İbrahim) (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Chamunorwa, Wilson ve Mlambo, Courage (2015). The Unemployment Impact of Immigration in South Africa. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5 (20), 2631-2640.

- Chletsos, Michael ve Roupakias, Stelios (2012). Immigration, Unemployment and Growth: Empirical Evidence from Greece. *Munich Personal RePEc Archive*, 39927, 1-16.
- COE (Avrupa Konseyi) (1979). *European Convention on the Legal Status of Migrant Workers*. Strazburg: European Treaty Series-No.93.
- Çağlayan, Savaş (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (17), 67-91.
- Çağlayan, Savaş (2007). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin İlanından Günümüze)*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çavuşoğlu, Halim (2006). Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 12 (48), 1-7.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2009). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2009*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2010). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2010*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2011). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2011*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2012). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2012*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2013). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2013*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2014). *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2014a). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2014*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2015). *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri-2015*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2017). *Çalışma İstatistikleri Bilgi Sistemi*. <http://cibs.csgb.gov.tr/RaporOlusturmaSihirbazi.aspx?kullanicisiz=1>, Erişim Tarihi: 13.11.2017.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (1963). *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967*. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972*. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983*. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun. (1953). T.C. Resmi Gazete, 8591, 18 Aralık 1953.
- Erken, Baki (2016). Uluslararası İşgücü Kanunu Çerçevesinde Türkiye’de Yabancıların Çalışması. *TİSK Akademi Dergisi*, 11 (22), 381-405.
- Faist, Thomas (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar* (1. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Feridun, Mete (2004). Immigration, Income and Unemployment: An Application of the Bounds Testing Approach to Cointegration. *Project MUSE Scholarley Journals Online*, 37-49.
- Friedberg, Rachel M. Ve Hunt Jennifer (1995). The Impact of Immigrant on Host Country Wages, Employment and Growth. *The Journal of Economic Perspectives*, 9 (2), 23-44.
- Gençler, Ayhan (2002). Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği. *Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 17 (3), 28-46.
- Gençler, Ayhan (2004). Büyüyen Yasadışı Göç Sorunu ve Türkiye. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 174-181.
- Gez, Halil (2014). 1961- 1973 Yılları Arasında Türkiye'den Almanya'ya Emek Göçünün Sosyo-Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gezgin, Mehmet F. (1994). *İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ghosh, Bimal (2011). *The Global Economic Crisis and Migration: Where Do We Go From Here?*. Cenevre: International Organization for Migration.
- Gonzalez-Gomez, Manuel ve Giraldez, Soledad O. (2011). The Causality between Economic Growth and Immigration in Germany and Switzerland. *The Economic and Social Review*, 42 (3), 271-287.
- Gökbayrak, Şenay (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar: Türk Mühendislerinin "Beyin Göçü" Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökbayrak, Şenay (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 63(3), 72.

- Göksu, Turgut (2000). *İşçilikten Vatandaşlığa: Almanya'daki Türkler* (1. Baskı). Ankara: Özen Yayıncılık.
- Gözlügül, Said V., Oğuz, Kadir, Kurum, Mehmet, Şanlı, Hasan T. ve Koç, Kadir (2009). Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti. *Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Araştırma Projesi. T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi Araştırma Raporları*, 1.
- Grossman, Jean B. (1982). The Sustainability of Natives and Immigrants in Production. *The Review of Economics and Statistics*, 64 (4), 596-603.
- GTHB (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) (2017). *Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü*. <https://www.tarim.gov.tr/BSGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/OECD.pdf>, Erişim Tarihi: 15.09.2017.
- Güllüpinar, Fuat (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (4), 53-85.
- Gümrük Kanunu. (1999). T.C. Resmi Gazete, 23866, 27 Ekim 1999.
- Günel, Pınar (2008). Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Yardımlar. *Dayanışma Dergisi*, 1(1), 74.
- Güneş, Fatime (2012). Göç, Yoksulluk Ve Sosyal Politika. *İktisadi Araştırma Vakfı*, 181-262.
- Güven, Sami H. (1977). *Dış Göç ve İşçi Yatırım Ortaklıkları* (1.Baskı). Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Güzel, Ali (1997). *ILO Normları ve Türk İş Hukuku: İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 20. Kuruluş Yılı Kutlama Semineri* (1. Baskı). Ankara: Kamu-İş Yayımları.
- Hançerlioğlu, Orhan (2001). *Toplumbilim Sözlüğü* (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Hususi Hastaneler Kanunu. (1933). T.C. Resmi Gazete, 2419, 24 Mayıs 1933.
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (1949). *C097-Migration for Employment Convention*. Cenevre: 32. ILC Oturumu.
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (1975). *C143-Migration for Employment Convention*. Cenevre: 60. ILC Oturumu.
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (2006). *Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsatlar Yarattılması* (1. Baskı). Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi.
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (2006a). *ILO Multilateral Framework on Labour Migration* (1.Baskı). Cenevre: Uluslararası Çalışma Ofisi.
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (2016). *Yeni ILO verilerine göre küresel işgücünde 150 milyon göçmen yer alıyor.*
http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_440647/lang--tr/index.htm, Erişim Tarihi: 18.09. 2017.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2004). *Glossary on Migration*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2011). *Key Migration Terms*.
<https://www.iom.int/key-migration-terms>, Erişim Tarihi: 10.09.2017.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2014). *Glossary on Migration*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.
- Işığık, Özlem (2005). *Küresel Gerçeklerle Türkiye’de Yabancı Kaçak İşçi Sorunu: Boyutları ve Sonuçları, Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a Armağan) 50. Kitap*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.
- İçduygu, Ahmet (2004). *Türkiye’de Kaçak Göç* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- İçduygu, Ahmet (2006). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*. TÜSİAD.

- İçduygu, Ahmet (2007). İnsan Bağı: Yirmibirinci Yüzyıl Başında Türkiye, Avrupa ve Uluslararası Göç. *Osmanlı Bankası Arşivi ve Araştırma Merkezi*.
- İçduygu, Ahmet (2012). *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçduygu, Ahmet ve Toktaş, Şule (2005). Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar. *Türkiye Bilim Akademisi Raporları, 1(12)*, 1-104.
- İçduygu, Ahmet, Erder, Sema ve Gençkaya Ömer F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. MiReKoç Projesi Raporları. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015). *Göç Politikaları Kurulu*. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-politikalari-kurulu_453_454, Erişim Tarihi: 22.11.2017.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). *Genel Gerekçe*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330, Erişim Tarihi: 27.11.2017.
- İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) (2011). 50. Yılında Yurtdışına İşçi Göçü. *İstihdamda 3İ (İşgücü, İşveren, İŞKUR)*, 1(3), 1-108.
- Jean, Sebastien ve Jimenez, Miguel (2007). The Unemployment Impact of Immigration in OECD Countries. *OECD Economics Department Working Paper, 563*, 1-31.
- Kaiser, Bianca ve İçduygu, Ahmet (2005). *Türkiye'deki Avrupa Birliği Yurtttaşları* (Derleyen: Kaya, Ayhan ve Tarhanlı, Turgut). İstanbul: TESEV.
- Kara, Yağmur (2008). *Uluslararası Göç ve İşçi Dövizlerinin Belirleyenleri: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kaya, Muammer (2003). Beyin Göçü / Erozyonu. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 3 (3). 1-6.

- Kaynak, Muhteşem ve Yinanç, Refet (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)* (1. Baskı). Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kılıçarslan, Erhan (2006). *Almanya'daki Türklerin Türk-Alman İlişkileri Açısından Önemi Ve Türk Nüfusunun Arttırılmasına Yönelik Alınabilecek Tedbirler*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kırlı, Özlem (2009). *Yasadışı Göç Sorunu. Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler. 24-27 Eylül 2009*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını.
- King, Russell (2012). Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer Brandt Series of Working Papers. *International Migration and Ethnic Relations*, 3 (12), 3-43.
- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3 (3), 163-184.
- Kutlu, Erol (1991). *Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye'de AT'ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Küyük, Nurten (2011). *Yerel Yönetimlerin Kürt Kökenli Grupların Büyük Şehirlere Göç Sonrası Entegrasyon Sorunlarına Yaklaşımı: Ankara Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lee, Everett S., (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lordoğlu, Kuvvet, Kıroğlu, Meryem M.ve Tanyılmaz, Kurtar (2004). Türkiye'de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak İşgücü. *Uginar Proje Raporu*.
- Nakhoul, Tuğçe E. (2014). *Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Naz, Yasemin (2015). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Noterlik Kanunu. (1972). T.C. Resmi Gazete, 14090, 18 Ocak 1972.
- OECD (2011). *International Migration Outlook: SOPEMI*. <https://www.oecd.org/migration/48342373.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10. 2007.
- OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) (2017). *International Migration Database*. <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG>, Erişim Tarihi: 12.09.2017.
- Ogunleye, Belesing (2006). *Uluslararası İşgücü Göçü, İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Oran, Baskın (2008). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (13. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ozankaya, Özer (1991). *Toplumbilim* (7. Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öner, Gülfer ve Öner, Aslı Ş. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç* (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özer, İnan (2004). *Kentleşme, Kentlileşme Ve Kentsel Değişme* (1. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özkalp, Enver (2015). *Sosyolojiye Giriş* (24. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Parasız, İlker ve Bildirici, Melike (2002). *Modern Emek Ekonomisi* (1. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Samuel, John ve George, Susan (2002). Globalization, Migration and Development. *Special Issue on Migration and Globalization*, 29 (1), 31-52.
- Sareya, Borhan, Mansur, Kasim ve Mahmud, Roslinah (2015). Immigration and Employment Rate: A Case Study in Oil Palm Sabah Plantation Sector. *Malaysian Journal of Business and Economics*, 2 (1), 49-61.
- Sayın, Yusuf, Usanmaz, Ahmet ve Aslangiri, Fırat (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.

- Serbest Bölgeler Kanunu. (1985). T.C. Resmi Gazete, 18785, 6 Haziran 1985.
- Seyidoğlu, Halil (2013). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama* (19. Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Sjaastad, Larry A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *The Journal of Political Economy*, 70 (5), 80-93.
- Stark, Oded ve Bloom, David E. (1985). The New Economics of Labor Migration. *The American Economic Review*, 75 (2), 173-178.
- Staubhaar, Thomas (2000). *New Migration Need a NEMP (A New European Migration Policy) and not (only) a German Einwanderungsgesetz*. Hamburg Institute of International Economics.
- Şahin, Levent (2008). *Uluslararası İşgücü Akımlarının Ekonomik Etkileri: Türk İşgücü Göçü*. Yüksek Lisans Tezi, Malatya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tababet Ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun. (1928). T.C. Resmi Gazete, 863, 11 Nisan 1928.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2017). *Güncel Türkçe Sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a44e0881451e6.28609167, Erişim Tarihi: 07.08.2017.
- Tekeli, İlhan (1975). Göç Teorileri Ve Politikaları Arasındaki İlişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 153-176.
- Temiz, Hasan E. (2004). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketleri, Yoksulluk ve İşgücü Piyasaları. *Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 18 (5), 35-36.
- Tılıç, Helga, Deveci, Abdullah, Güllüpnar, Fuat, Çağlayan, Savaş, Bayraktar, Ulaş, Konak, Nahide, Karkıner, Nadide, Turhanoğlu, Aysin F., Çetin, Oya, Şen, Besime ve Açıkalin, Neriman (2013). *Göç Sosyolojisi* (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

- Toğrol, Beğlan (1991). *Direnış (Bulgaristan Türklerinin 114 Yıllık Onur Mücadelesinin Karşılaştırmalı Psikolojik İncelemesi)* (1. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Tokatlı, Özhan D. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketlerinin İşgücü Piyasalarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Toksöz, Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turhanoğlu, Ayşın K., Gökalp, Emre, Güneş, Fatime, Çetin, Oya B., Güllüpnar, Fuat, ve Şavran G., Temmuz (2011). *İnsan ve Toplum* (2. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *İşgücü İstatistikleri*. <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>, Erişim Tarihi: 09.11.2017.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu (2017a). *Merkezi Dağıtım Sistemi*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>, Erişim Tarihi: 09.11.2017.
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun. (2001). T.C. Resmi Gazete, 25516, 26 Nisan 2001.
- Tümtaş, Mim S. (2007). *Türkiye'de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Ticaret ve Hizmetlerle İlgili Kanunu. (1932). T.C. Resmi Gazete, 1564, 16 Haziran 1932.
- Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) Ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcrayı Sanat Ve Ticaret Hakkında Kanun. (1926). T.C. Resmi Gazete, 359, 19 Nisan 1926.
- Uluslararası İşgücü Kanunu. (2016). T.C. Resmi Gazete, 29800, 13 Ağustos 2016.

- Venturini, Alessandra ve Villosio, Claudia (2004). *Labour Market Effects of Immigration: An Empirical Analysis based on Italian Data*. ILO: International Migration Paper.
- Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına Ve Göreceği İşlere Dair Kanun. (1954). T.C. Resmi Gazete, 8661, 9 Mart 1954.
- Vural, Devrim G. (2007). *Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (YUKK) (2013). T.C. Resmi Gazete, 28615, 4 Nisan 2013.
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. (YÇİHK) (2003). T.C. Resmi Gazete, 25040, 6 Mart 2003.
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği. (YÇİHKUY) (2003). T.C. Resmi Gazete, 25214, 29 Ağustos 2003.
- Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, Gülhan (2014). Göçmen İlişkiler Ağının Ulusötesi Göçe Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 (21), 281-299.
- Yıldırımoglu, Hakan (2005). Uluslararası Emek Göçü. *Kamu-İş Dergisi*, 8 (1), 133.
- Yıldız, Zeydin (2010). Değişen-Dönüşen Toplum ve Mekân Bağlamında Küresel Terörizmi Yeniden Düşünmek. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 1 (2), 1-23.
- Yılmaz, Abdurrahman (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*, 9 (2), 1685-1705.
- Yüce, Yasemin (2003). *The Challenge of Becoming an Immigration Country, The Case of Germany in The Light of The New Legal Draft On Immigration*. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yükseköğretim Kanunu. (1981). T.C. Resmi Gazete, 17506, 4 Kasım 1981.